

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Jaroslava Příhodová

Breviř rajhradského probošta Vítka

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Viktor Kubík, PhD.

Praha 2025

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 27. 11. 2024

Jaroslava Příhodová

Bibliografická citace

Breviář rajhradského probošta Vítka: bakalářská práce / Jaroslava Příhodová; vedoucí práce: Viktor Kubík. -- Praha, 2025. -- 146 s.

Anotace

Hlavním tématem této bakalářské práce je malířská výzdoba Breviáře rajhradského probošta Vítka (Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394). Práce se zabývá zejména formální a ikonografickou analýzou iluminací a následným upřesněním analogií v české knižní malbě. Zvláštní prostor je věnován dílně Mistra křižovnického breviáře, která je s výzdobou Breviáře rajhradského probošta Vítka úzce spjata.

Klíčová slova

Knižní malba, Mistr křižovnického breviáře, benediktinský klášter Rajhrad, česká desková malba, 14. století

Abstract

Breviary of the Rajhrad provost Vitek

Main topic of this bachelor thesis is painting decor of a Breviary of the Rajhrad provost Vitek (Rajhrad, Benedictine library, R 394). The paper is mainly focused on formal and iconographic analysis of illuminations, which is ensued by specifitation of its analogies in manuscript painting. Special space is dedicated to atelier of Master of Knights of the red star breviary, which is closely linked to decorations of Breviary of the Rajhrad provost Vitek.

Keywords

Manuscript painting, Master of knights of the red star breviary, Benedictine Rajhrad monastery, czech panel painting, 14th century

Počet znaků (včetně mezer): 198 338

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, panu doc. PhDr. Viktoru Kubíkovi, PhD., za jeho cenné rady, odborné vedení a pomoc při výběru tématu i zpracování celé práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině za jejich bezmeznou podporu a vytvoření podmínek, které umožnily vzniku této práce. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým přátelům, kteří mi byli v těžkých chvílích oporou.

Obsah

I.	Úvod.....	1
II.	Breviř rajhradského probošta Vítka v odborné literatuře	2
III.	Tvorba dílny Mistra křiřovnického breviře v dobovém kontextu kniřní malby v Āechách.....	14
IV.	Rajhradský breviř probošta Vítka	22
IV.1	Základní katalogové údaje a systém výzdoby rukopisu	22
IV.2	Formální a ikonografická analýza celostránkových iluminací	25
IV.3	Formální a ikonografická analýza výzdoby iniciál a bordur	29
IV.4	Katalog malovaných iniciál a bordur.....	31
IV.5	Základní typologie kaligrafických iniciál	89
V.	Shrnutí výsledků rozboru výzdoby rukopisu	91
VI.	Závěr	98
VII.	Obrazová příloha.....	100
VIII.	Seznam vyobrazení	128
IX.	Seznam literatury:	139

I. Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá iluminovanou výzdobou *Breviře rajhradského probošta Vítka* (Rajhrad, Benediktinské opatství, R 394). Jedná se o jeden z nejvýznamnějších rukopisů připisovaných dílně Mistra křižovnického breviře, kterému dosud nebylo věnováno dostačující pozornosti, vzhledem k chybějícímu monografickému zpracování. Přesto lze o něm najít mnoho zmínek v bohaté škále odborné literatury, a to včetně katalogových hesel. V této práci se pokusím tyto již existující informace shrnout do jednoho celku a zároveň tento souhrn případně doplnit minimálně formálně analytickým rozbořem iluminací.

Začínám chronologickým přehledem literatury, která se tímto tématem dosud zabývala (kap. II.). Dále se zaměřuji na tvorbu dílny Mistra křižovnického breviře a zařazení její činnosti do dobového kontextu knižní malby v Čechách (kap. III.), na základě údajů z odborné literatury. Kromě toho uvádím i paralely z malby deskové. V následující části se zabývám konkrétně *Rajhradským breviřem probošta Vítka*, který je hlavním tématem práce, a to v několika podkapitolách (kap. IV.). Nejprve shrnuji základní katalogové údaje a systém výzdoby rukopisu (kap. IV.1) a následně se pokouším o formální a ikonografickou analýzu tří celostránkových iluminací nacházejících se v Breviři na stranách: Vv, VIr, VIv (kap. IV.2). Další samostatné kapitoly jsou věnovány formální analýze iluminovaných iniciál a bordur (kap. IV.3–4). Pouze orientačně je zmíněna též výzdoba kaligrafických iniciál (kap. IV.5). Závěrečné kapitoly této práce obsahují shrnutí výsledků rozboru výzdoby *Breviře rajhradského probošta Vítka* (kap. V.–VI.).

II. Breviř rajhradského probořta Vítka v odborné literatuře

Středověkou knižní malbou českých zemí se zabýval již **Jan Erasm Vocel**¹ a **Karel Chytil**. V roce 1885 K. Chytil přispíval do periodika *Památky archeologické* svými články pod souhrnným názvem: „Vývoj miniaturního malířství v době králů rodu Lucemburského.“² Jedná se o přehled vývoje knižní malby v Čechách od konce 13. století po celé století 14. K. Chytil vychází z německých miniatur 12. a 13. století, ve kterých se podle něj dají sledovat dva směry lišící se po technické stránce: „*Jedna skupina chlubí se skvostnější úpravou; iniciálky skvějí se bohatostí ornamentální i barevnou, obrazy samy mají většinou půdu zlatou a provedeny jsou pečlivě v barvách krycích, hustě položených, kdežto výtvoř druhé skupiny jsou vlastně pouhé výkresy, kresby péřem, jen tu a tam lehce kolorované.*“³ V Čechách podle K. Chytila až do konce 13. století panoval na základě zachovaných památek výhradně jen první způsob.⁴ Od konce 13. století byl zatlačen druhým způsobem, vyznačujícím se lehčí kresbou, která není vyplněna „tučnými“ vrstvami barev.⁵ Zajímavý je také vývoj samotných iniciál v tomto období. „*Dobou tou zaniká úplně stuhová a rostlinná ornamentika iniciálek, anať již průběhem 13. století příliš komplikovanou a pracnou shledána byla, tak že již záhy vedle velikých iniciálek objevují se menší, jednodušší, a z těchto pak vyvíjí se kaligrafie nová.*“⁶ Iniciály první

¹ Vocel 1860A; Vocel 1860B, s. 97–180; Vocel 1874, s. 161–178.

² Chytil 1885, sl. 1–10.

³ Chytil 1885, sl. 2.

⁴ To K. Chytil dokládá na příkladech miniatur *Kodexu ostrovského* = *Ostrovský žaltář* (Praha, Knihovna metropolitní kapituly u sv. Víta, KK A 57/1), *Antifonáře sedleckého* (Praha, NK ČR, XIII A 6), a z této řady nejznámějšího díla zvaného *Mater verborum* (Praha, Knihovna národního muzea v Praze, X A 11). Chytil 1885, sl. 2.

⁵ Tento způsob označuje K. Chytil jako „více kreslicí.“ Současně v Německu nabył tento směr podle K. Chytila úplné převahy. Chytil 1885, sl. 2–3.

⁶ Tamtéž, sl. 7.

poloviny 14. století mají spíše podružný charakter.⁷ Práce první poloviny 14. století charakterizuje K. Chytil absencí obrazných ozdob, ale za to pečlivým provedením písma a zvláštním rázem iniciál.⁸ Zdůrazňuje pádnost barev, zejména červené a modré, a jednoduchost ornamentálních motivů, často připomínající vyšívané a tkané ozdoby oděvů, poukazující „k jistému domácímu slohu.“⁹ V jednom z článků tohoto jeho cyklu statí v uvedeném periodiku se K. Chytil věnoval i *Křížovnickému brevíři velmistra Lva* a charakterizoval tvorbu Mistra křížovnického brevíře: „*Illuminator křížovnický měl vůbec zálibu v genrových výjevech, jež tu a tam se spatřují na okrajích dalších listů. Inicialky jsou různobarvé, zlatou půdou opatřené anebo zlatem obložené...*“¹⁰ *Křížovnický brevír* podle K. Chytila sice není nejdokonalejší prací té doby vzhledem ke skutečnosti, že tvarově i kresebně existují díla dokonalejší, přesto ale rukopis patří mezi bezprostřední předchůdce a zároveň sám spadá do skupiny děl, jež jsou „vrcholnými plody knižního malířství doby vlády Karla IV.“¹¹

O *Brevíři rajhradského probošta Vítka* nalezneme v odborné literatuře zmínky také v práci **Maxe Dvořáka** z roku 1901: *Die Illuminatoren des Johann von Neumarkt*.¹² *Brevír rajhradského probošta Vítka* zahrnuje do rukopisů inspirovaných boloňskými vzory. Illuminátor brevíře se podle něj inspiroval některým z do Čech přivezených boloňských rukopisů, jehož výzdoba byla stylově již zastaralá a v Itálii se tou dobou již malovalo jinak.¹³ Předlohou byla pravděpodobně Bible, jelikož italizující tendence lze sledovat zejména v miniaturách zobrazující biblické výjevy, přičemž byly zahrnuty i výjevy ze Starého zákona, jejichž použití v brevířích je neobvyklé.¹⁴ Český miniaturista se snažil co nejvěrněji reprodukovat obrazy, ornamenty a barvy z originálu, avšak důležitým poznatkem je, že v rukopise také nalezneme miniatury, u kterých iluminátor nepoužil

⁷ Tamtéž, sl. 7.

⁸ Tamtéž, sl. 8.

⁹ Tamtéž, sl. 8.

¹⁰ Chytil 1885, sl. 83.

¹¹ Tamtéž, sl. 84.

¹² Dvořák 1901, s. 53–54.

¹³ Dvořák 1901, s. 54.

¹⁴ Tamtéž, s. 54.

obvyklé vzory.¹⁵ Na těchto svérázných příkladech můžeme podle M. Dvořáka doložit, že iluminátor *Rajhradského breviře* sám maloval ještě archaičtěji, než iluminátor italské předlohy.¹⁶ M. Dvořák tedy považoval výzdobu iniciál *Breviře rajhradského probošta Vítka* za dílo jednoho autora, který se v některých případech jeho výzdoby inspiroval italskou předlohou, a v některých případech použil svůj osobní styl. V novější literatuře však vznikají teorie jiné, směřující k myšlence, že za výzdobou tohoto rukopisu stojí iluminátorů více.¹⁷

Eugen Dostál ve své práci z roku 1922: *Čechy a Avignon. Příspěvky k vzniku Českého umění iluminátorského v XIV. století*,¹⁸ srovnává *Breviř rajhradského probošta Vítka* se skupinou rukopisů Arnošta z Pardubic. Tvrdí zde, že ornamentika v *Rajhradském breviři* je malována až úzkostlivě podle italských předloh, kdežto rukopisy Arnoštovy v tomto směru působí nepoměrně volněji. Tímto srovnáním upozorňuje na vznik „samostatného českého slohu,“ kdy skupina rukopisů Arnošta z Pardubic je podle jeho tvrzení progresivnější díky výraznějšímu osamostatnění od italských vzorů.

Dále se věnoval *Rajhradskému breviři*, byť jen okrajově vzhledem k odlišnému zaměření práce, **Jan Květ**. Ve své knize vydané roku 1931: *Illuminované rukopisy královny Rejčky: Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XIV.* píše o dokonalé recepci italského „slohu“ v souvislosti s *Rajhradským breviřem*, skupinou rukopisů *Augustinus super Johannem* a následně i mladším *Křižovnickým breviřem velmistra Lva* (Praha, Národní knihovna ČR, NK XVIII F 6) z roku 1356.¹⁹ Jako charakteristický prvek výzdoby *Rajhradského breviře* a skupiny rukopisů *Augustinus super Johannem* uvádí abstrahované celokrajové polopalmety „typicky italského tvaru.“²⁰

Ve stejném roce byl vydán *Dějepis výtvarného umění v Čechách*, v němž zmínku o

¹⁵ Tamtéž, s. 54.

¹⁶ Tamtéž, s. 54.

¹⁷ Matějček 1931, s. 270; Krása 1970, s. 261; Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁸ Dostál 1922, s. 53–54.

¹⁹ Květ 1931, s. 247.

²⁰ Květ 1931, s. 248.

Rajhradském brevíři nalezneme v části o malířství, kterou zpracoval **Antonín Matějček**.²¹ Píše zde o vlivu deskové malby na malbu knižní, přičemž jako příklad uvádí miniatury *Rajhradského brevíře* na foliích Vv [1], VIr [2], a VIv [3], které do něj byly později vevázány.²² Jedná se o tři celostránkové obrazy zpodobující Madonu s dítětem, sv. Kryštofa a bl. Vintíře.²³ Styl iluminátora těchto miniatur podle A. Matějčka úzce souvisí se stylem Mistra Theodorika, s jehož dílem se musel iluminátor pravděpodobně setkat.²⁴ A. Matějček upozorňuje na zvláštní podobnost mezi uvedenými miniaturami a dílem Mistra Theodorika na základě robustnosti postav s podrobnou a přesnou artikulací těl, mohutné plastičnosti tvarů a živého, harmonicky vázaného koloritu.²⁵

V uměleckém měsíčníku *Volné směry* zanechal kratší zprávu o *Rajhradském brevíři probošta Vítka Jan Krofta*,²⁶ která obsahuje podrobnější popis již výše zmíněných tří celostránkových miniatur (f. Vv [1], VIr [2] a VIv [3]). Ty po stylové stránce klade do souvislosti „širšího okruhu tzv. měkkého teodorikovského stylu šedesátých let.“ Po stránce formální jsou podle J. Krofta zmíněné miniatury příbuzné *Morganovým destičkám*.²⁷

První podrobnější popis *Rajhradského brevíře* provedl **Antonín Friedl** v katalogu výstavy *Moravská knižní malba XI. až XV. století*.²⁸ Ačkoliv ve všech předešlých pracích byl *Brevíř rajhradského probošta Vítka* datován do roku 1342, v tomto katalogovém heslu je datován do roku 1343. Stylově autor rozděluje malířskou výzdobu *Rajhradského brevíře* do dvou částí, které považuje za umělecky nesourodé. První část, do níž zahrnuje složku o čtyřech listech předsazených celému rukopisu, obsahuje 3 celostránkové miniatury. Podle autora mají tyto miniatury povahu monumentální malby redukované do měřítka ilustrace. Obraz Madony Pokorné na f. Vv [1] považuje za variantu obrazu typu

²¹ Matějček 1931, s. 240–379.

²² Matějček 1931, s. 300.

²³ Tamtéž, s. 300.

²⁴ Tamtéž, s. 300.

²⁵ Tamtéž, s. 300.

²⁶ Krofta 1938–1940, s. 93–94.

²⁷ Krofta 1938–1940, s. 94.

²⁸ Kat. Brno 1955, s. 22–23, č. k. 24. (Antonín Friedl).

Madony vyšehradské.²⁹ Dále zmiňuje, jako jeho předchůdci, italský vliv na styl a techniku malby. Po technické stránce se jedná o zelené podmalování, jak na místech inkarnátů, tak draperií.³⁰ Autor uvádí, že ilustrace v této první části je možno pokládat za rané dílo mistra Theodorika. Druhou část, do které zahrnuje iluminace od f.14 dál, charakterizuje také jako italizující. Tvarosloví iniciál podle něho v doslovném přepisu reprodukuje italské vzory z okruhu iluminátorských škol v Bologni, podle výše zmíněného zjištění M. Dvořáka.³¹ Tuto druhou část také dává do souvislosti s iluminacemi *Breviře křižovnického velmistra Lva z roku 1356*,³² a také ji uvádí do spojitosti s iluminacemi rajhradského rukopisu R 18 *Nicolai de Lyra Commentarius*.³³

Gerhard Schmidt se zabýval knižní malbou v kolektivní práci vydané roku 1969, *Gotik in Böhmen* (ed. K. M. Swoboda).³⁴ V kapitole o nástěnném a knižním malířství první poloviny 14. století poskytuje souhrnný přehled vývoje stylu české knižní malby. V tomto kontextu nejprve zmiňuje rukopisy královny Elišky Rejčky, v jejichž zkoumání odkazuje na J. Květa.³⁵ Vývojovou linku G. Schmidt dále prostředkuje přes *Pasionál abatyše Kunhuty a Velislavovu bibli*, ve které si všímá sebevědomého zvládnutí perspektivy trůnu na f. 41v.³⁶ Zde uvádí spojitost s *Breviřem rajhradského probošta Vítka*, ve kterém se nachází téměř analogický příklad trůnu na f. 1r [4]. G. Schmidt také, jako předešní autoři potvrzuje, že kolem poloviny 14. století sílí v české knižní malbě italský vliv.³⁷ Příkladem je právě *Breviř rajhradského probošta Vítka*, který čerpá výhradně z italských vzorů.³⁸ G. Schmidt odkazuje také na předešlé bádání M. Dvořáka:

²⁹ Praha, Kostel sv. Petra a Pavla na Vyšehradě. Monograficky – Dostál 1923; o *Madoně vyšehradské* viz Pešina 1984, s. 364.

³⁰ Kat. Brno 1955, s. 23, č. k. 24. (Antonín Friedl)

³¹ Tamtéž, s. 23. srov. s Dvořák 1901, s. 53–54.

³² Praha, Národní knihovna ČR, XVIII F 6 (Cim C 105). Monograficky – Sádlo b. d.; Kat. Praha 2006, s. 107, č. k. 1. 4. 10 (Hana Hlaváčková); Kat. Praha 2014, s. 253–254, č. k. V.35 (Viktor Kubík).

³³ Rajhrad, Knihovna benediktinského opatství Rajhrad, R 18.

³⁴ Schmidt 1969, s. 167–320.

³⁵ Tamtéž, s. 167–168.

³⁶ Tamtéž, s. 169.

³⁷ Tamtéž, s. 170.

³⁸ Tamtéž, s. 170.

„Max Dvořák správně poznamenal, že výzdoba bordur tohoto rukopisu není nijak zvlášť současná, ale spíše napodobuje boloňské vzory z doby kolem roku 1300...“³⁹ Přesto v Čechách tento rukopis podle G. Schmidta zavedl dekorativní systém, který se s malými úpravami používal v pražské knižní malbě ještě v 50. a 60. letech.⁴⁰ Jako příklad takového rukopisu G. Schmidt uvádí *Křižovnický brevíř* z r. 1356.⁴¹ Podle G. Schmidta se jedná o rukopis nejvyšší úrovně této vývojové linie,⁴² který svým stylem přímo navazuje na o 14 let starší *Rajhradský brevíř*.⁴³ Je tedy pravděpodobné, že oba rukopisy jsou produkty téže dlouhodobě činné dílny.⁴⁴ *Křižovnický brevíř* je nejdůležitější datovanou spojnici mezi prvním výskytem iluminací inspirovaných italskými vzory na českém území (spadajícím do 40. let 14. století) a pražskými rukopisy z let 1360–63, kterými tato dlouholetá tradice končí.⁴⁵

Významnou publikací pro sledované téma je také *České umění gotické 1350–1420*. Do této kolektivní práce přispěl i **Josef Krása**.⁴⁶ Kapitulu o knižním malířství doplňuje katalogem knižní malby, ve kterém nechybí ani katalogové heslo *Brevíře rajhradského probošta Vítka*, či *Brevíře velmistra Lva*.⁴⁷ Katalog obsahuje i heslo dalšího rukopisu připisovaného dílně Mistra křižovnického brevíře, a to *Žaltáře karlštejnské kapituly*.⁴⁸ V této publikaci je důležitá i kapitola **Jaroslava Pešiny** zabývající se deskovou malbou, též doplněna katalogem.⁴⁹ Zjištění jsou shrnuta v navazující syntéze *Dějiny českého výtvarného umění* z roku 1984 – viz níže.

Josef Krása také zmiňuje *Brevíř rajhradského probošta Vítka* v prvním dílu syntézy

³⁹ Tamtéž, s. 171.

⁴⁰ Tamtéž, s. 171.

⁴¹ Tamtéž, s. 171.

⁴² Srov. Chytil 1885, sl. 84.

⁴³ Schmidt 1969, s. 171.

⁴⁴ Tamtéž, s. 171.

⁴⁵ Tamtéž, s. 171.

⁴⁶ Krása 1970, s. 244–303.

⁴⁷ Tamtéž, s. 260–263.

⁴⁸ Tamtéž, s. 261.

⁴⁹ Pešina 1970, s. 202–243.

Dějiny českého výtvarného umění, ve své stati o knižní malbě.⁵⁰ Představuje ho zde jako nejstarší rukopis dílny Mistra křižovnického brevíře spolu s *Žaltářem karlštejnské kapituly*,⁵¹ vzniklým kolem poloviny 14. století. *Breviř rajhradského probošta Vítky* datuje do roku 1342. Rukopisy vzniklé v dílně Mistra křižovnického brevíře podle J. Krásky, v souladu s předešlými badateli, přejímají vzory z italských importovaných kodexů.⁵² J. Krása zde uvádí, že jsou blízké *severoitalské bibli* (KK A 135/1) a tzv. *Boloňskému breviři* (UK VII F 26a).⁵³ Upozorňuje ale i na ojedinělé použití západních motivů, a zároveň inspiraci domácí knižní malbou a ranou vrstvou české deskové malby. Vrací se však k myšlence, která už byla zmíněna M. Dvořákem, že dekorativní systém ustálený v *Breviři rajhradského probošta Vítky* jasně vychází z boloňských kodexů.⁵⁴ Co se týče celostranných iluminací, koriguje myšlenku předchozích autorů, že v nich lze spatřovat počátky díla Mistra Theodorika.⁵⁵ Důležitým dílem pro kontext sledovaného rukopisu je také Krásova pozdější publikace *České iluminované rukopisy 13.-16. století*.⁵⁶ Jedná se o přehled jeho dřívějších publikací o české knižní malbě, jehož součástí jsou také zmínky o dílně Mistra křižovnického brevíře.⁵⁷

V roce 1985 vydal publikaci *Kultura českého středověku* **Pavel Spunar**. Jedná se o souhrnný přehled různých druhů umění sledované doby. V souvislosti s touto prací je důležitá hlavně kapitola o malířství v době vlády Karla IV., kde P. Spunar představuje knižní malbu jako obor, který jako jediný udržoval v první čtvrtině 14. století „dvorskou“⁵⁸ úroveň.⁵⁹ Zmiňuje například skupinu rukopisů Alžběty Rejčky, či *Pasionál*

⁵⁰ Krása 1984, s. 405–439.

⁵¹ Praha, Knihovna Národního muzea v Praze, KNM XVI A18. Monograficky – Kat. Praha 2000, s. 249–250, č. k. 233 (Pavel Brodský).

⁵² Kutal 1972, s. 64–65; Stejskal 1978, s. 65–67; Krása 1984, s. 405–406.

⁵³ Krása 1984, s. 406.

⁵⁴ Dvořák 1901, s. 54; Krása 1984, s. 406.

⁵⁵ Krása 1984, s. 410.

⁵⁶ Krása 1990.

⁵⁷ Krása 1990, s. 106.

⁵⁸ Tehdy ještě neexistovala teorie Hany Hlaváčkové o církevních a dvorských skriptoriích. Viz. Hlaváčková 2005, s. 207–211.

⁵⁹ Spunar 1985, s. 248.

abatyše Kunhuty iluminovaný kanovníkem Benešem, jehož styl můžeme podle P. Spunara později pozorovat i v *Brevíři velmistra Lva*.⁶⁰

V monografii *Die alttschechische Dresdener Bibel* z roku 1993 najdeme kapitolu Die älteste tschechische Bibelhandschrift in kunsthistorischer Sicht, která obsahuje komentáře **Karla Stejskala** dotýkající se *Rajhradského brevíře* a obecně dílny Mistra křižovnického brevíře.⁶¹ K. Stejskal uvádí (odkazujíc se na dosavadní bádání), že v této dílně vzniklo 16 rukopisů, které dohromady tvoří 21 svazků.⁶² *Bible drážďanská* byla jako jediná z nich napsaná česky, přičemž ostatní rukopisy jsou psány latinsky.⁶³ Dílo Mistra křižovnického brevíře K. Stejskal charakterizuje specifickou barevností, a to zejména pokud jde o *Křižovnický brevíř*. Barva v tomto rukopisu podle něho dostává ve srovnání s předchozími rukopisy této dílny výraznější modelační funkci.⁶⁴ V souvislosti s *Rajhradským brevířem* se K. Stejskal odkazuje na M. Dvořáka, který již (podle K. Stejskala) zpracoval zásadní poznatky o stylovém charakteru tohoto rukopisu, kdy upozornil zejména na jeho francouzské a italské (zejména boloňské) prvky.⁶⁵

⁶⁰ Spunar 1985, s. 250–254.

⁶¹ Stejskal 1993, s. 411–423.

⁶² K. Stejskal tyto rukopisy uvádí chronologicky: 1. *Brevíř rajhradského probošta Vítka* z r. 1342 (Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394); 2. *Žaltář karlštejnské kapituly*, polovina 14. století (Praha, KNM, XVI A 18); 3. *Křižovnický brevíř*, 1356 (Praha, NK, XVIII F6); 4. *Milleloquium S. Augustini*, 1360 (Praha, KNM, XII A 3); 5. *Spisy sv. Řehoře a sv. Liciniana*, před r. 1360 (Praha, NK, XIII D 4); 6. *Antifonář z Vorau*, 1360–1361 (Vorau, Stiftsbibliothek, cod. 259/LA); 7. *Drážďanská bible*, kolem roku 1360 (nedochovaný rukopis); 8. *Antifonář Arnošta z Pardubic* (3 sv.), 1363/64 (Praha, Kapitulní knihovna, P6 1–3); 9. *Graduál Arnošta z Pardubic*, 1363–1364 (Praha, Kapitulní knihovna, P 7); 10. *Sekvencionář Arnošta z Pardubic*, 1363–64 (Praha, Kapitulní knihovna, P 8); 11. *Kancionál Arnošta z Pardubic*, 1363–1364 (Praha, Kapitulní knihovna, P 9); 12. *Misál z r. 1365* (Olomouc, Knihovna olomoucké kapituly, III 9); 13. *Misál pražské diecéze*, kolem roku 1365 (Olomouc, Knihovna olomoucké kapituly, 134); 14. *Misál olomoucké diecéze*, kolem roku 1365 (Olomouc, Knihovna olomoucké kapituly, 87); 15. Adligát *Liber viaticu Jana ze Středy*, po 1365 (Praha, KNM, XIII A 12); 16. *Svatovítský brevíř*, 1367–1370 (Würzburg, Universität Bibliothek, M. p. f. 131); Tamtéž, s. 418.

⁶³ Tamtéž, s. 418.

⁶⁴ Tamtéž, s. 419.

⁶⁵ Dvořák 1901, s. 53–54; Stejskal 1993, s. 419.

Dalším badatelem zabývajícím se středověkou knižní malbou v Čechách a důkladněji i tvorbou dílny Mistra křižovnického brevíře je **Pavel Brodský**. V roce 2000 vydal *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*,⁶⁶ kde najdeme obsáhlý výčet rukopisů připisovaných dílně Mistra křižovnického brevíře. Další jeho publikace: *Krása českých iluminovaných rukopisů*,⁶⁷ vydaná v roce 2012, je pro tuto práci významná zejména kapitolou zabývající se vývojem knižní malby v Čechách,⁶⁸ kde je tvorba Mistra křižovnického brevíře zasazena do dobového kontextu české knižní malby z hlediska jednotlivých dílen.⁶⁹

Z novější literatury je pro tuto práci přínosná také publikace **Jana Royta**, *Středověké malířství v Čechách*,⁷⁰ zejména kapitola zabývající se vývojem malířství za vlády Jana Lucemburského.⁷¹ Jedná se o souhrn vývoje dobového malířství, přičemž je kladen důraz na ikonografii.

O *Brevíři rajhradského probošta Vítka* nalezneme hned několik podstatných zmínek také v rozsáhlé monografii *Karel IV., císař z boží milosti. Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437*.⁷² **Jiří Fajt** zde uvádí podobnost druhotně vevázaných celostranných miniatur z *Rajhradského brevíře* a dvou celostranných miniatur z rukopisu *Laus Mariae Konráda z Haimburku* (Praha, Knihovna Národního muzea, XIV D 13).⁷³ Této problematice se dotýká také ve své dřívější publikaci *Magister Theodoricus: Dvorní malíř císaře Karla IV.*⁷⁴

Katalog *Slezsko – Perla v České koruně* vydaný k výstavě konané v Národní galerii

⁶⁶ Brodský 2000.

⁶⁷ Brodský 2012.

⁶⁸ Brodský 2012, s. 27–44.

⁶⁹ Brodský 2012, s. 27–44.

⁷⁰ Royt 2002.

⁷¹ Royt 2002, s. 26–32.

⁷² Fajt 2006, s. 103, 294, 367, 369, 388.

⁷³ Tamtéž, s. 102–103.

⁷⁴ Fajt 1997, s. 322.

v roce 2006 obsahuje hned několik katalogových hesel významných pro tuto práci. Jedná se například o katalogové heslo *Breviře rajhradského probošta Vítka*, které zpracoval **Ivo Hlobil**.⁷⁵ V jeho zpracování je zajímavé shrnutí vývoje názoru na identifikaci znaku se znamením pŕlměsíce na červenobílém štítu vyobrazeném na fol. 1r [4].⁷⁶ Katalogové heslo *Breviře velmistra Lva* zpracovala **Hana Hlaváčková**.⁷⁷

Viktor Kubík se v roce 2008 ve svém příspěvku *Bemerkungen zum Import italienischer Handschriften in das luxemburische Böhmen* zabývá problematikou importů rukopisů do Čech z Avignonu, včetně souvislostí s Itálií, a následně jejich možným vlivem na české knižní malířství.⁷⁸ Navazuje tím na předchozí bádání M. Dvořáka a E. Dostála, který Dvořákovu teorii předpokládající vznik syntézy italských a francouzských vzorů v Avignonu a teprve následně převzatou a použitou v české knižní malbě, jako první zpochybnil.⁷⁹ V. Kubík upozorňuje ale také na florentské komponenty tohoto stylu, nevysvětlitelné pouze boloňskými zdroji.⁸⁰

K problematice ornamentu v knižní malbě je podstatným přínosem článek Viktora Kubíka v periodiku *Studie o rukopisech* z roku 2010, kde se zabývá zejména terminologickým vymezením a formální vývojem různých typů akantů.⁸¹ Ve výzdobě *Breviře rajhradského probošta Vítka* je možné mimo jiné také doložit jakýsi předstupeň „prvního typu akantu,“ jehož uplatnění v plné kvalitě nalézáme až v *Liber Viaticu Jana ze Středy*.⁸²

⁷⁵ Kat. Praha 2006, s. 121, č. k. 1.5.5. (Ivo Hlobil).

⁷⁶ Kat. Praha 2006, s. 121, č. k. 1.5.5. (Ivo Hlobil).

⁷⁷ Kat. Praha 2006, s. 107, č. k. 1.4.10. (Hana Hlaváčková).

⁷⁸ Kubík 2008A, s. 463–477.

⁷⁹ Dvořák 1901; Dostál 1922; Kubík 2008A.

⁸⁰ Kubík 2008A, s. 463–477.

⁸¹ Kubík 2010, s. 109–223.

⁸² „...palmety kombinující zaostřené a laločnaté tvary *Rajhradského breviře probošta Vítka* z r. 1342 a *Křižovnického breviře velmistra Lva* z r. 1356 ukazují sice kvantitativně omezené, ale přeci tvarově definované předstupně pro široce rozevřené kadeřavé akanty 1. typu i zájem o prostorově složité komposice obalujícího a ovíjejícího či spirálovitě stáčeného listoví nezřídka v tvarové skladbě navazující na domácí iluminátorskou tradici 1. třetiny 14. století.“ Tamtéž, s. 114–125.

V období od listopadu roku 2014 do března roku 2015 se v Praze konala výstava s názvem „*Otevři zahradu rajskou. Benediktini v srdci Evropy 800–1300*“, ke které byl vydán obsáhlý stejnojmenný katalog. Pátou kapitolu zvanou „*Knižní kultura a iluminace*“ zpracoval Viktor Kubík.⁸³ Součástí této kapitoly je několik katalogových hesel, které jsou pro tuto práci významné, včetně samotného *Breviře rajhradského probošta Vítka*,⁸⁴ kde autor navrhl vymezení podílu jednotlivých iluminátorů. Vedle toho jsou zde zpracována také katalogová hesla *Breviře křižovnického velmistra Lva*⁸⁵ a *Pasionálu abatyše Kunhuty* (Praha, Národní knihovna České republiky, XIV A 17).⁸⁶

Podle **Hany Hlaváčkové** lze produkci rukopisů doby vlády Karla IV. rozdělit do dvou na sobě nezávislých iluminátorských dílen, dílny církevní a dvorské.⁸⁷ Toto téma v kolektivní práci *Dějiny umění v českých zemích 800–2000* z roku 2017 přibližuje **Kateřina Kubínová** v kapitole o dílně církevní, v níž považuje Mistra křižovnického breviře za klíčovou osobnost.⁸⁸ Následující kapitolu věnovanou dvorským rukopisům zpracovala **Hana Hlaváčková**, která toto téma rozvinula už v roce 2005 v publikaci věnované tématu Arnošta z Pardubic.⁸⁹

V roce 2019 vychází dvoudílná kolektivní práce zvaná *Imago, Imagines*, která se zabývá uměním středověku, přičemž zastřešující myšlenkou je zájem o funkci uměleckého díla.⁹⁰ Pro tuto práci je významný zejména příspěvek Hany Hlaváčkové a její teorie o již výše zmíněných „církevních“ a „dvorských skriptoriích.“⁹¹ Další autor, který přispěl do této kolektivní práce, **Viktor Kubík**, napsal kapitolu věnovanou proměnám

⁸³ Kubík 2014, s. 185–255.

⁸⁴ Kat. Praha 2014, s. 252–253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

⁸⁵ Kat. Praha 2014, s. 253–254, č. k. V.35 (Viktor Kubík).

⁸⁶ Kat. Praha 2014, s. 250–251, č. k. V.34 (Viktor Kubík).

⁸⁷ Hlaváčková 2005, s. 207–211.

⁸⁸ Kubínová 2017, s. 174.

⁸⁹ Hlaváčková 2005, s. 207–211; Hlaváčková 2017, s. 176–179.

⁹⁰ Kubínová – Benešová 2019, s. 18–27.

⁹¹ Hlaváčková 2019, s. 540–571.

funkce ornamentu liturgických rukopisů v kontextu ostatních druhů umění,⁹² která též přispívá tématu této práce.

Milada Studničková v publikaci *Knižní kultura českého středověku* zpracovala kapitolu s názvem „Iluminované rukopisy českého středověku.“⁹³ Jedná se o přehled české knižní malby od konce osmého století do třetí čtvrtiny 16. století doplněný bohatou obrazovou dokumentací. V tomto přehledu autorka zmiňuje i *Breviř křižovnického velmistra Lva* jako důležité dílo dílny Mistra křižovnického breviře.⁹⁴

⁹² Kubík 2019, s. 308–347.

⁹³ Studničková 2020, s. 224–333.

⁹⁴ Studničková 2020, s. 255.

III. Tvorba dílny Mistra křižovnického brevíře v dobovém kontextu knižní malby v Čechách

V první polovině 14. století v Čechách a na Moravě působilo několik iluminátorských dílen, jejichž tvorba se stylově i technicky lišila, přestože vyrůstala z podobných základů. Co se týče technik, vznikaly vedle sebe současně rukopisy zdobené jak technikou malby pomocí krycích barev, tak čistou či lavírovanou kresbou.⁹⁵ Oblíbená byla i technika vyplňování iniciál filigránem.⁹⁶ Po stylové stránce se zde mísily dva odlišné vlivy, zejména prostřednictvím importů uměleckých děl ze zahraničí, a to západní (zejména francouzský)⁹⁷ a italský (hlavně severní Itálie).⁹⁸ Západní vliv se vyznačoval vypracovaným dekorativním systémem přísně stylizovaných tvarů.⁹⁹ Italské vlivy do české knižní malby prostředkovaly zájem o plastičnost v podání lidského těla,¹⁰⁰ rostlinných dekorací a prostorovost architektonických kulis.¹⁰¹ Iluminátorské dílny v českých zemích se těmito podněty inspirovaly každá svým vlastním způsobem, a to povětšinou snahou o syntézu italského a francouzského tvarosloví s domácí tradicí, přičemž se na nižší či vyšší úrovni prosazoval princip výběru, kdy byl hledán výraz odpovídající místním potřebám.¹⁰² Podle E. Dostála, žádná z dílen působících na našem území v té době nepředstavovala dominantní ohnisko, které by vytvořilo v knižní malbě jednotný český styl.¹⁰³ Ten, jako takový podle E. Dostála neexistoval až do 60. let 14.

⁹⁵ Krása 1984, s. 405.

⁹⁶ Tamtéž, s. 405.

⁹⁷ Jan IV. z Dražic, který pobýval ve věci sporu s mendikantskými řády jedenáct let u papežské kurie v Avignonu s sebou z Francie do Čech přivezl roku 1329 architekty a mnohá umělecká díla, mezi nimiž byly také rukopisy. viz Matějček 1931, s. 253; Royt 2002, s. 27; Hledíková 2013, s. 92.

⁹⁸ Květ 1931, s. 238–249; Matějček 1931, s. 240–280; Krása 1984, s. 405.

⁹⁹ Tamtéž, s. 405.

¹⁰⁰ Brodský 2012, s. 30.

¹⁰¹ Krása 1984, s. 410.

¹⁰² Krása 1984, s. 405.

¹⁰³ Dostál 1922, s. 45.

století.¹⁰⁴ Novější bádání však toto hodnocení korigovalo.¹⁰⁵

V první čtvrtině 14. století v Praze působila dílna, z níž vyšel příklad rukopisu inspirující se zejména západními vzory, a to tzv. *Pasionál abatyše Kunhuty*,¹⁰⁶ který je orientován na poklasickou francouzskou gotiku,¹⁰⁷ silně ovšem také ovlivněnou italskými podněty.¹⁰⁸ Vznikal mezi lety 1313–1321.¹⁰⁹ Rukopis je nepřesně zván pasionálem, ve skutečnosti obsahuje mystický spis¹¹⁰ významného dominikána Koldy z Koldic (*1250–1327†), v němž má důležitou úlohu kosmologická symbolika.¹¹¹ Iluminátorem a písařem byl kanovník Beneš (*před 1300–po 1337†), jehož styl naznačuje, že prošel školením v Paříži.¹¹² Spekulace o tom, že výzdobu provádělo vícero iluminátorů nebyly potvrzeny, ale nelze je vyloučit.¹¹³ Spíše se ale jednalo o jednoho autora, jehož styl v průběhu let podléhal uměleckému vývoji.¹¹⁴ Základem výtvarného výrazu je linie schopná vyjádřit jak vrstvy symbolických významů, tak lidsky citové obsahy.¹¹⁵ Ani zde nechybějí rysy dokládající spojení s italskobyzantskou oblastí.¹¹⁶ V druhé, mladší části knihy, je patrnější orientace na tělesné objemy a malířské hodnoty, spíš než důraz na kresebnost sledovatelný v části první.¹¹⁷ Hlavní podstata stylu tohoto rukopisu je ale i tak západoevropského původu.¹¹⁸

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 45.

¹⁰⁵ Viz níže. Krása 1984, s. 407.

¹⁰⁶ Praha, Národní knihovna ČR, XVI A 17. Monograficky – Matějček 1922; Urbánková – Stejskal 1975; Kat. Praha 2010, s. 475–486 (Hana Hlaváčková); Kat. Praha 2014, s. 250–251, č. k. V.34 (Viktor Kubík).

¹⁰⁷ Royt 2002, s. 30.

¹⁰⁸ Kat. Praha 2014, s. 250–251, č. k. V.34 (Viktor Kubík).

¹⁰⁹ Krása 1984, s. 293.

¹¹⁰ Urbánková – Stejskal 1975; Kat. Praha 2010, s. 475–486, VI.2.2K (Hana Hlaváčková); Brodský 2012, 29; Hlaváčková 2019, s. 540.

¹¹¹ Kat. Praha 2010, s. 475–486, č. k. VI.2.2K (Hana Hlaváčková).

¹¹² Brodský 2012, s. 29.

¹¹³ Kat. Praha 2010, s. 478, VI. 2.2K (Hana Hlaváčková).

¹¹⁴ Stejskal 1975, s. 81.

¹¹⁵ Kotal 1972, s. 31.

¹¹⁶ Tamtéž 1972, s. 31.

¹¹⁷ Kotal 1972, s. 31; Stejskal 1978, s. 22.

¹¹⁸ Květ 1931, s. 242–243; Kotal 1972, s. 31; Krása 1984, s. 295; Royt 2002, s. 29.

Zhruba ve stejné době byla pravděpodobně v Brně činná dílna ovdovělé královny Elišky Rejčky (*1288–1335†),¹¹⁹ z jejíž produkce se dochovala skupina rukopisů,¹²⁰ vznikajících od roku 1315,¹²¹ které Rejčka darovala nově založenému ženskému cisterciáckému klášteru Aula Sanctae Mariae na Starém Brně.¹²² V těchto rukopisech jsou spojovány prvky západoevropské a italské, a uplatnil se zde i vliv repertoáru motivů původem z východní Anglie.¹²³ Pravděpodobně šlo o práci dvou malířů školených v některém německém cisterciáckém centru, které udržovalo kontakt se severofrancouzskými dílnami.¹²⁴ Datace skupiny rukopisů se pohybuje od roku 1315 do roku 1323.¹²⁵ Tato dílna však zanikla, aniž podle A. Matějčka dodala české malbě trvalé tvůrčí podněty.¹²⁶ Dílčí motivy však podle novější literatury pokračovaly dále (viz níže).

Z 30. let 14. století se v české knižní malbě nedochovala práce významnější, nebo stejné kvality, jakou se pyšní výše zmíněný *Pasionál abatyše Kunhuty*, avšak za zmínku stojí například *Misál Jindřicha Thesauri z Hackenborna*,¹²⁷ či *Mělnický misál*.¹²⁸

¹¹⁹ Dva její iluminátory známe jménem: Oldřich a Pešek. Kotal 1972, s. 31.

¹²⁰ Jedná se o tyto rukopisy: dvoudílný *lekcionář* z let 1315–1316 (Viedeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1773, 1772), *antifonář* (Viedeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1773), dvoudílný *antifonář* datovaný rokem 1317 (Brno, Moravský zemský archiv, FM 7), (Knihovna benediktinů Rajhrad, R 600), dva *žaltáře* (Knihovna benediktinů Rajhrad, R 355), (Viedeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1813), *kapitulář* (Viedeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1835), *graduál* (Viedeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1774) a *martyrologium* (Viedeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 417). Květ 1931, s. 33–143. Matějček 1931, s. 250; Brodský 2012, s. 29.

¹²¹ Květ 1931; Stejskal 1978, s. 22.

¹²² Květ 1931; Stejskal 1984, s. 297; Royt 2002, s. 29; Benešová 2010, s. 488–496; Brodský 2012, s. 29.

¹²³ Květ 1931, s. 238–239.

¹²⁴ Matějček 1931, s. 250.

¹²⁵ Květ 1931, s. 139.

¹²⁶ Matějček 1931, s. 249.

¹²⁷ Praha, Knihovna Národního muzea, XVI B 12. viz Kat. Praha 2000, str. 258, č. k. 240 (Pavel Brodský); Brodský 2012, s. 29.

¹²⁸ Mělník, Státní okresní archiv Mělník, Fond Sběrka rukopisů, č. 2. viz Brodský 2012, s. 29.

V kánonových listech¹²⁹ obou rukopisů vrcholí linearizace a rytmizace hmoty, což jsou typické prvky poklasické gotiky, charakteristické pro první polovinu 14. století.¹³⁰

Hlavní pražskou dílnou před vznikem nové stylové syntézy byla dílna Mistra křižovnického brevíře,¹³¹ ze které vzešel i *Breviř rajhradského probošta Vítky*. Tato dílna je důležitá pro vývoj české knižní malby, protože tvoří spojnici od první vlny italismů ze 40. let k vrstvě druhé z 50. a 60. let.¹³² Přestože se tvůrci dílny zcela nezřekli linearitě, více užívají především vzory italského původu a zavádí u nás plastickou těžkou dekoraci s pravidelným tektonickým rozdělením.¹³³ Hojně však čerpali i z děl domácího malířství.¹³⁴ Zde jí byly inspirací kresebně iluminované rukopisy, raná vrstva deskové malby a později i dvorské kodexy.¹³⁵ Rukopisy z tohoto ateliéru nejsou zcela stejné kvality.¹³⁶ K raným pracím dílny patří, mimo *Brevíře probošta Vítky*, i *Žaltář karlštejnské kapituly*,¹³⁷ vzniklý v době kolem poloviny 14. století pro pražský svatojiřský konvent.¹³⁸ Vrcholným příkladem kvality kresebně i barevně jemných iluminací je *Breviř velmistra Lva*,¹³⁹ datovaný rokem 1356, v jehož výzdobě jsou samostatně zpracované francouzské, sienské, boloňské a florentské vzory.¹⁴⁰ V jeho výzdobě můžeme vidět obrazy měsíčních

¹²⁹ *Kánonový list* = celostranný obraz v misálu před počátkem kánonu, jehož námětem je Ukřižování. viz Blažiček – Kropáček 1991, s. 95.

¹³⁰ Stejskal 1984, s. 294; Brodský 2012, s. 29.

¹³¹ Matějček 1931; Krása 1984, s. 406; Brodský 2012, s. 30.

¹³² Matějček 1931 s. 273, Krása 1984, s. 406–411, Brodský 2012, s. 30.

¹³³ Krása 1990, s. 106. Před ním A. Matějček označuje tuto vrstvu za „italizující styl.“ viz Matějček 1931 s. 274.

¹³⁴ Stejskal 1978, s. 67; Krása 1984, s. 405–406.

¹³⁵ Krása 1984, s. 405.

¹³⁶ Krása 1984, s. 405.

¹³⁷ Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18.

¹³⁸ Krása 1984, s. 406.

¹³⁹ Praha, Národní knihovna ČR, NK XVIII F 6. Tamtéž, s. 405.

¹⁴⁰ O boloňských vzorech v souvislosti s *Rajhradským breviřem* se dočteme už v díle Maxe Dvořáka. Dvořák 1901, s. 54; Karel Stejskal hovoří o francouzských, sienských a boloňských vzorech. Stejskal 1978, s. 67; Na základě nové hlubší analýzy je spojitost s boloňskými vzory korigována a Viktor Kubík hovoří spíše o florentských vzorech. „*Důkladný rozbor výzdoby tzv. Boloňského breviře a Bible*

prací, což je západní způsob kalendářové ilustrace.¹⁴¹ Ve dvou velkých úvodních obrazech *Křižovnického breviře* je dobře patrný vliv deskových obrazů vrstvy Mistra vyšebrodského oltáře.¹⁴² Stejného původu jsou i bohatě skládané architektury trůnů a baldachýnů v ilustracích *Antifonáře vyšehradské kapituly* (Voraus cod. 259),¹⁴³ taktéž přisuzované tomuto skriptoriu. Od roku 1363 pracovala dílna na souboru chorálních knih Arnošta z Pardubic, které byly inspirované novými italskými rukopisy.¹⁴⁴ V řadě prací můžeme sledovat, jak sílila snaha stmelovat prvky různého původu do podoby jednotitého lokálního stylu.¹⁴⁵ Mezi díla pocházející z ateliéru Mistra křižovnického breviře někteří badatelé také řadí *Antifonář karlštejnské kapituly*.¹⁴⁶ Podle V. Kubíka je ale vznik tohoto rukopisu v dílně Mistra křižovnického breviře sporný.¹⁴⁷ Dalšími pracemi Mistra křižovnického breviře, jak je shrnul P. Brodský, jsou *Sborník latinský* z doby před rokem 1360,¹⁴⁸ *Misál olomoucké diecéze* z doby kolem roku 1365,¹⁴⁹ *Misál olomoucký* z téže

z kapitulní knihovny naprosto vyvrací jejich spojitost s boloňskou školou a naopak je spojuje se stylově nadregionálním proudem, který má sice svůj původ v sienském prostředí, ale stylová poloha tzv. Boloňského breviře a Bible z kapitulní knihovny velmi přesvědčivě navazuje na její florentskou odnož reprezentovanou tam pozdní fází dílenské produkce Pacina da Bonaguida z 30. let 14. století, kdy se v jeho dílně začíná prosazovat představitel nové generace – Maestro delle Effigi domenicane.“ viz Kubík 2001, s. 381; Kat. Praha 2014, s. 253–254, č. k. V.35 (Viktor Kubík).

¹⁴¹ Krása 1984, s. 405.

¹⁴² Krása 1984, s. 405. Jde o f. 1v [103] (Veraikon) a f. 2r [100] (Anežka Česká předávající model kostela velmistru Lvu).

¹⁴³ Krása 1984, s. 405.

¹⁴⁴ Krása 1984, s. 406.

¹⁴⁵ Krása 1984, s. 405.

¹⁴⁶ Brodský 2000, s. 250.

¹⁴⁷ V. Kubík zdůrazňuje odlišnosti děl vzniklých v okruhu Mistra křižovnického breviře, jak *Žaltáře karlštejnské kapituly* na počátku tvorby, tak *Antifonáře z Biliny* v jeho závěru, a to například v repertoáru motivů, který je v *Antifonáři z Biliny* mnohem bohatší než v pracích připisovaných dílně Mistra křižovnického breviře a reflektuje již díla „dvorského skriptoria“. Více k tomuto tématu viz Kubík 2001, s. 375–431.

¹⁴⁸ Praha, Národní knihovna, XIII D 4.

¹⁴⁹ Olomouc, Státní oblastní archiv, KK, CO 87.

doby,¹⁵⁰ část *Specula kapitulního*,¹⁵¹ a *Breviř z Würzburgu*,¹⁵² vzniklý mezi lety 1367–1370.¹⁵³

Hana Hlaváčková navrhla teorii o dvou liniích knižní malby v době vlády Karla IV.¹⁵⁴ Jedná se o dvě stylové tendence knižní malby odlišné svým dílenským původem.¹⁵⁵ Dílny této doby lze podle H. Hlaváčkové rozdělit na skriptoria církevní a dvorská.¹⁵⁶ Církevní linie zahrnuje produkci rukopisů sloužící církevním institucím pro potřeby liturgie.¹⁵⁷ Například rukopisy objednané Arnoštem z Pardubic, a také rukopisy, do kterých náleží i *Breviř křižovnického velmistra Lva*.¹⁵⁸ Do této linie také spadají rukopisy objednané Albrechtem ze Šternberka, a rukopisy připisované iluminátorovi Mikulášovi z Prahy.¹⁵⁹ Za předchůdce této církevní linie můžeme považovat skupinu rukopisů Elišky Rejčky.¹⁶⁰ Naproti tomu stojí rukopisy spadající do dílny dvorské.¹⁶¹ Za nejstarší významný

¹⁵⁰ Olomouc, Státní oblastní archiv, KK, CO 134.

¹⁵¹ Praha, Archiv Pražského hradu, Kapitulní knihovna, A 32.

¹⁵² Würzburg, Universitätsbibliothek, M. p. th. f. 131.

¹⁵³ Brodský 2000, s. 250.

¹⁵⁴ Hlaváčková 2005, s. 207.

¹⁵⁵ Hlaváčková 2005, s. 207.

¹⁵⁶ Hlaváčková 2005, s. 209.

¹⁵⁷ Hlaváčková 2019, s. 559.

¹⁵⁸ Podle H. Hlaváčkové jde o tyto rukopisy: *Breviř křižovnického velmistra Lva*, z roku 1356 (Praha, Národní knihovna ČR, NK XVIII F 6), *Karlštejnský žaltář*, původně svatojiřský, kolem 1350 (Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18), *Antifonář vyšehradské kapituly*, kolem roku 1360 (Vorau, Augustiner-Chorherrenstift, A VOR Cod. 259/I), *třídílný Antifonář*, kolem roku 1360 (Praha, Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta, P6 1–3), *Graduál*, z roku 1364 (Praha, Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta, P7), *Sekvenciář*, z roku 1364 (Praha, Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta, P8), *Kyriále*, z roku 1364 (Praha, Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta, P9) viz Hlaváčková 2005, s. 209.

¹⁵⁹ Rukopisy objednané Albrechtem ze Šternberka: *Pontifikál z r. 1376* (Praha, knihovna Premonstrátské kanonie na Strahově, D G 19), nedokončená *Bible*, 1371–1378 (Krakow, Bibliotheca Jagellonskich, cod. 284, 1–2), ze skupiny rukopisů pojící se s iluminátorem Mikulášem například *Bible z Nissy* z roku 1354 (Nysa, Muzeum w Nysie, PA 3883). viz Hlaváčková 2005, s. 209.

¹⁶⁰ Hlaváčková 2005, s. 209.

¹⁶¹ Podle H. Hlaváčkové jde o tyto rukopisy: *Liber Viaticus*, před rokem 1360 (Praha, Knihovna

iluminovaný rukopis, který měl přímou souvislost s panovnickým dvorem můžeme považovat *Pasionál abatyše Kunhuty* (NK XVI A17).¹⁶² Dále se tato linie v plném smyslu rozvinula až od doby vlády Václava IV., ale již za Karla IV. se začala postupně stávat dominantním ohniskem nejkvalitnější knižní produkce.¹⁶³ Vznikla například skupina rukopisů, které jsou nepřesně označovány jako rukopisy Jana ze Středy.¹⁶⁴ Tyto rukopisy měly ale prokazatelně různé objednavatele.¹⁶⁵ Jedním z nich byl pravděpodobně i Arnošt z Pardubic.¹⁶⁶ Jako donátor některých těchto dvorských rukopisů byl dlouhou dobu zpochybňován z toho důvodu, že byl prokazatelně objednavatelem výše zmíněných rukopisů vzniklých v „církevních skriptoriích,“ jejichž výzdoba měla oproti dvorským rukopisům naprosto odlišný charakter.¹⁶⁷ Příkladem takového rukopisu, který spadá do „skupiny rukopisů Jana ze Středy,“ přestože objednavatelem byl prokazatelně Arnošt z Pardubic, je *Orationale Arnesti*.¹⁶⁸ Jedná se totiž o jeho osobní modlitební knihu s individuálním obsahem.¹⁶⁹ Tradice této dvorské dílny směřuje až ke skupině rukopisů Václava IV. vzniklých po Karlově smrti a pokračuje až do doby kolem roku 1400.¹⁷⁰ Naopak vývoj „církevního skriptoria“ směřoval k reflexím „dvorského skriptoria,“ jak dokládá např. *Antifonář z Biliny*.¹⁷¹ Sledovaný rukopis *Rajradský brevíř* je na počátku vývoje tohoto hypotetického „církevního skriptoria“ a z vývojového hlediska tak

Národního muzea, XIII A 12), *Laus Mariae*, před rokem 1360 (Praha, Knihovna Národního muzea, XVI D 13), *Misál Jana ze Středy*, kolem roku 1360 (Praha, Knihovna Metropolitní kapituly u sv. Víta, Cím 6), *Evangeliiář Jana z Opavy*, 1368 (Vídeň, Österreichische Nationalbibliothek, cod. 1182), *Pulkavova kronika*, před rokem 1374 (Krakow, Muzeum Narodowe, Biblioteka Czartoryskich, cod. 1414) viz Hlaváčková 2019, s. 546–559.

¹⁶² Hlaváčková 2019, s. 540.

¹⁶³ Tamtéž, s. 542.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 542.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 543.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 543.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 543.

¹⁶⁸ *Orationale Arnesti* (Praha, Knihovna Národního muzea, XIII C 12), Tamtéž, s. 544; monograficky viz Kat. Praha 2000, str. 178, č. k. 154 (Pavel Brodský).

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 544.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 559.

¹⁷¹ Kubík 2001, s. 375–431.

představuje mimořádné dílo.

IV. Rajhradský brevír probošta Vítka

Za první dochovaný datovaný rukopis z okruhu Mistra křižovnického brevíře inspirovaný zejména italskými předlohami bývá považován *Rajhradský brevír probošta Vítka*.¹⁷² Díky tomu se jedná o rukopis mimořádného významu, zejména pro uměleckohistorický kontext české knižní malby 14. století. Dnes je rukopis uložen v klášterní Knihovně benediktinů v Rajhradě pod signaturou R 394. Datovaný je rokem 1342 dle poznámky na fol. 60v,¹⁷³ kdy byl dopsán „*mnichem Petrem na náklad probošta rajhradského kláštera Vítka*.“¹⁷⁴ Jeho výzdoba je bohatá a různorodá, jelikož zahrnuje několik odlišných stylových vrstev.

IV.1 Základní katalogové údaje a systém výzdoby rukopisu

Rajhradský brevír probošta Vítka

Čechy, 1342 + po roce 1389 + 16./17. století

pergamen, mladší předsádky papír, 442 ff., 18,5 × 13,5 cm, vazba původní

Rajhrad, Knihovna benediktinů v Rajhradě, sign. R 394

Dvořák 1901, s. 53–54; Dostál 1922, s. 53–55; Květ 1931, s. 247–248; Matějček 1931, s. 268–300; Krofta 1938–1940, s. 93–94; Friedl 1955, s. 22–23, č. k. 24; Schmidt 1969, s. 167–168; Krása 1970, s. 260, č. k. 342; Krása 1984, s. 406–410; Fajt 2006, s. 103–388; Kat. Praha 2006, s. 121, č. k. 1.5.5. (Ivo Hlobil); Kubík 2010, s. 114–125; Kat. Praha

¹⁷² Dvořák 1901, s. 54; Matějček 1931, s. 268; Schmidt 1969, s. 170; Krása 1984, s. 406.

¹⁷³ Se shrnutím literatury viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V. 36 (Viktor Kubík).

¹⁷⁴ Matějček 1931, s. 269. Dalším argumentem pro dataci do 40. let je identifikace znaku na fol. 1r, který podle P. Pokorného patřil nevlastnímu bratru Karla IV., olomouckému biskupovi Janu Volkovi (biskupem 1334–1351). Na tuto teorii ale zareagoval J. Vítovský, který upozornil, že znak se znamením půlměsíce na červenobílém štítě není se znakem Jana Volka zcela shodný. viz Pokorný 1988, s. 41–55; srov. Vítovský 1990, s. 95–117; Kat. Praha 2006, s. 121, č. k. 1.5.5. (Ivo Hlobil).

2014, s. 252–253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Rajhradský breviř probořta Vítka je velkou částí badatelů spojován s dílnou Mistra křižovnického breviře, dle teorie Hany Hlaváčkové s církevním skriptoriem působícím v Čechách ve druhé třetině 14. století.¹⁷⁵ Na jeho výzdobě se však zjevně podílelo více iluminátorů v různých časových úsecích.¹⁷⁶ Starší literatura uvádí dva až tři, nověji V. Kubík počítá s možností, že mohlo jít až o čtyři různé mistry podílející se na původní starší části výzdoby a dalšího jednoho spojeného s druhotně vevázanými celostrannými iluminacemi.¹⁷⁷ Zmiňovaná starší část výzdoby zahrnuje několik typů iniciál, a to iniciály figurální, malované ornamentální iniciály, kaligrafické iniciály středoevropského typu a malovanou výzdobu bordur.¹⁷⁸ V této starší části jsou pozorovatelné dvě stylové polohy.¹⁷⁹ V jedné z nich, té italizující,¹⁸⁰ byly pravděpodobně využívány italské předlohy, kdy se iluminátor snažil co nejvěrněji reprodukovat obrazy, ornamenty a barvy z originálu.¹⁸¹ Podle M. Dvořáka se jednalo pravděpodobně o nějaký boloňský rukopis, jehož styl v době, kdy sloužil českému malíři jako předloha, byl v Itálii už dlouho překonaný.¹⁸² Druhý styl, který můžeme v této starší části vidět, připomíná tradici rozvinutou v rukopisech královny Elišky Rejčky, čerpající zejména ze západních vzorů.¹⁸³ Na figurálních iniciálách, kterých je v rukopisu 39, můžeme pozorovat stylové odlišnosti pravděpodobně tří až čtyř různých mistrů.¹⁸⁴ Podle V. Kubíka *První z iluminátorů* těží z italizujících forem, které byly typické pro středoevropské malířství

¹⁷⁵ Se shrnutím literatury viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁷⁶ Matějček 1931, s. 270; Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁷⁷ Matějček 1931, s. 270; Krása 1984, s. 406–411; Kat. Praha 2014, s. 252–253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁷⁸ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁷⁹ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 252.

¹⁸¹ Dvořák 1901, s. 54.

¹⁸² Dvořák 1901, s. 54.

¹⁸³ Krása 1970, s. 260.

¹⁸⁴ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

30. až 40. let 14. století.¹⁸⁵ *Druhým iluminátorem* by mohl být Mistr křižovnického brevíře, nebo někdo z jeho dílny, jelikož se zde vyskytují iluminace s typickým tvaroslovím pro dílnu Mistra křižovnického brevíře, rozvíjeným v 50. letech 14. století.¹⁸⁶ Folia s ornamentálními iniciálami s výběhy do bordur, čerpající vzory pravděpodobně z rukopisů dílny Augustinus super Johanem, by také mohly být dílem tohoto druhého mistra.¹⁸⁷ *Třetí iluminátor* vytvořil figury, které nesou znaky zatím teprve předstupně měkkého stylu, který u nás po polovině 14. století plně rozvinul Mistr Theodorik.¹⁸⁸ Dílo posledního, *čtvrtého mistra* této starší vrstvy, je podobné iluminacím *Žaltáře karlštejnské kapituly*.¹⁸⁹

Mladší stylovou vrstvu tvoří tři celostranné iluminace „*Mistra počínajícího měkkého stylu*“ na fol. Vv [1], VIr [2], VIv [3], které jsou součástí do rukopisu později vevázané složky.¹⁹⁰ Iluminace na těchto foliích mají rozměr 85×131 mm a jsou rámovány barevnými lištami.¹⁹¹ Barvy jsou hlinité, kvašové, pojené bílkem, jichž malíř užíval částečně jako krycích a částečně volil techniku roztírání do lazur.¹⁹² Styl iluminací je velmi podobný tomu, který byl rozvíjen malíři dílny Mistra Theodorika.¹⁹³ A. Friedl je považoval dokonce za jeho přímé dílo, přičemž je datoval již do doby před rokem 1350.¹⁹⁴ Od této teorie se upustilo a tyto iluminace začaly být považovány za ranou fázi měkkého

¹⁸⁵ Např. fol. 1r [4]. viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁸⁶ Např. fol. 30v [12], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 86r [30], 141r [50]. viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁸⁷ fol. 91r [31]–104v [36], 221r [54], 324v [71], 401r [77]. viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁸⁸ Např. fol. 11v [6], 14r [7], 21v [10], 27r [20], 45r [16], 107r [37]. viz Krása 1970, s. 261; Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁸⁹ Srov. *Rajhradský breviř*, fol. 53v [19], fol. 160r [51], 170r [52], 239v [57], 247v [59] a *Žaltář karlštejnské kapituly*, fol. 9r [94], 23r [95], 33v [96]. viz Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 253.

¹⁹¹ Krofta 1938–1940, s. 93.

¹⁹² Friedl 1955, s. 23.

¹⁹³ Matějček 1931, s. 300.

¹⁹⁴ Friedl 1955, s. 23; Fajt 1997, s. 322.

stylu, souvisejícího také například s *Morganovými deskami*, či ranou tvorbou Mistra emauzského cyklu.¹⁹⁵ Nověji podle J. Fajta lze také uvažovat o analogiích mezi těmito mladšími iluminacemi a *Madonou Bostonskou*, deskovým obrazem sv. *Anny Samotřetí*, či *Liber Viaticem*.¹⁹⁶ Výzdoba *Rajhradského breviře* tedy zahrnuje několik stylových vrstev a představuje tak poměrně komplikované téma.

IV.2 Formální a ikonografická analýza celostránkových iluminací

První tři iluminace v *Brevíři rajhradského probošta Vítka*, miniatura Madony Pokorné (f. Vv) [1], miniatura se sv. Kryštofem (f. VIr) [2] a miniatura se sv. Vintířem (f. VIv) [3], jsou velice odlišné od zbytku výzdoby. Důvodem je skutečnost, že do původního rukopisu byly před kalendariem staršího breviře vevázané druhotně.¹⁹⁷ Už s tímto vědomím jejich dataci A. Matějček předpokládal kolem roku 1370, nejnovější literatura se ale vrací o dekádu zpět a dataci uvádí kolem roku 1360.¹⁹⁸ Styl těchto iluminací v mnohém připomíná předstupeň stylu Mistra Theodorika. Na základě nejnovějších bádání ale víme, že Mistr Theodorik nebyl jejich autorem.¹⁹⁹ Iluminace upoutávají monumentalitou svého výtvarného pojetí a jsou rámovány barevnými lištami, z nichž vnější je širší a světlejší a vnitřní je tmavší.²⁰⁰ Široké, mohutné postavy s jednoduchým obrysem jsou zasazeny do mělkého, jen málo členěného prostoru.²⁰¹ Plastická modelace postav také spíše rozděluje světlem větší objemové celky.²⁰² Je zde patrná italizující technika, využívající zeleného podmalování.²⁰³ I z ikonografického hlediska jsou tyto iluminace inspirované italskými vzory, jelikož právě typ Madony Pokorné [1] (it.:

¹⁹⁵ Krása 1984, s. 410; Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁹⁶ Fajt 1997, s. 322; Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁹⁷ Krofta 1938–1940, s. 93; Krása 1984, s. 410; Fajt 1997, s. 322.

¹⁹⁸ Matějček 1931, s. 300; Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

¹⁹⁹ Krása 1984, s. 410; Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík) – se shrnutím literatury k tématu.

²⁰⁰ Krofta 1938–1940, s. 93; Fajt 1997, s. 322.

²⁰¹ Fajt 1997, s. 322.

²⁰² Fajt 1997, s. 322.

²⁰³ Friedl 1955, s. 23.

Madonna dell'Umiltà) pochází ze severní Itálie.²⁰⁴

IV.2.1 f. Vv: Celostránkový obraz Madony Pokorné

Na první z těchto tří iluminací je vyobrazena Panna Marie s dítětem, jako Madona Pokorná (f. Vv).²⁰⁵ [1] V červeném orámování na zlatém pozadí sedí Madona, vyplňující svou objemovostí téměř všechnen prostor. Na svém klíně chová Ježíška, se kterým udržuje přímý oční kontakt. Madona je oděna do modrého spodního šatu, na kterém je položen černý plášť s bílými a červenými body, které možná naznačují květy, čemuž by napovídala ikonografický typ Madony Pokorné.²⁰⁶ Na hlavě má zlatou korunu liliového typu a kolem hlavy červenou svatozář. Jednou rukou podpírá Ježíškova záda a druhou ho drží za ručičku těsně u své brady, jako by ho k sobě chtěla přivinout. Děcko sedící na klíně je oděné do bílého roucha, a kolem hlavy má zlatou svatozář. Jednou rukou si chytá palec u pokrčené nohy, druhou ruku natahuje k Panně Marii, která ho za ni drží. Tvary obou postav rámuje viditelný jednoduchý obrys. Kulaté hlavy na širším krku mají měkce modelované tváře. Výrazy v obličejích jsou oduševnělé, vytváří silný dojem citové vazby mezi oběma postavami. Draperie pláště Panny Marie je také velmi jemně modelována pomocí světlých bílých ploch a kopíruje tělesné objemy pomocí měkce modelovaných záhybů. Na několika místech je vidět zelené podmalování typické pro italské prostředí.²⁰⁷

Ikonografie Madony je velice bohatá, co se týče různých typů vyobrazení. Námět Panny Marie Pokorné, zobrazený ve studovaném rukopisu, byl oblíbeným typem v severní Itálii.²⁰⁸ Bývá zobrazována jako Madona sedící na zemi, nebo na rozkvetlé louce s květinami, které mají symbolicky poukazovat na vlastnosti Panny Marie.²⁰⁹ Jiným příkladem vyobrazení typu Madony Pokorné v Čechách je například *Madona*

²⁰⁴ Royt 2006, s. 206.

²⁰⁵ Matějček 1931, s. 300; Fajt 1997, s. 322.

²⁰⁶ Royt 2006, s. 206.

²⁰⁷ Friedl 1955, s. 23.

²⁰⁸ Royt 2006, s. 189–220.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 206.

vyšehradská (po r. 1355, Praha, NG).²¹⁰

IV.2.2 f. VIr: Celostránkový obraz sv. Kryštofa s Ježíškem

Jako druhá v pořadí následuje celostránková miniatura se sv. Kryštofem na f. VIr. [2] Ve světle hnědém rámu je do jednoduše stylizované krajiny zasazena postava sv. Kryštofa nesoucího na rameni malého Ježíška. Na modrém pozadí jsou naznačeny dva kamenné břehy, zelený a hnědý, mezi kterými je voda, kterou se sv. Kryštof brodí. Je zde patrný boj autora s perspektivní zkratkou a zároveň zasazením postavy do prostoru. Sv. Kryštof se ještě opírá o hůl ze které na vrchu vyrůstají zelené listy přesahující rám miniatury. Je oblečen do bílého svrchního roucha s červeným rubem, pod nímž je ještě spodní zelené roucho. Kolem hlavy má zlatou svatozář. Kristus sedící na jeho rameni v jedné ruce drží zlaté jablko, druhou rukou se opírá o hlavu sv. Kryštofa. Zde se autor potýkal se složitou kompozicí vyžadující důkladné zvládnutí anatomie, jelikož ručka Krista je nepřirozeně zkroucena a téměř prostupuje hlavou sv. Kryštofa. Kristus má na sobě dlouhou fialovou košilku a kolem hlavy zlatou svatozář, která přesahuje do samotného rámu. Jeho hlava je výrazně kulatá a bezprostředně nasazena na tělo, bez naznačení krku. I přes jednoduché obrysové linie vykazují postavy určitou míru plastičnosti díky jemnému modelování světlých a tmavých ploch, jejichž přechody jsou měkce zapracovány bez výrazných přechodů. To jsou charakteristické rysy rané fáze měkkého stylu, který byl plně rozvinut až po polovině 14. století.

Sv. Kryštof byl křesťanský světec a mučedník, jehož jméno v řečtině znamená „nosič Krista.“²¹¹ Ve výtvarném umění je zobrazován obvykle jako fousatý mohutný muž brodící se řekou, nesoucí malého Ježíše na ramenou.²¹² Dalším poznávacím znakem může být hůl z kmene palmy, na níž jsou trsy datlí.²¹³

²¹⁰ Tamtéž, s. 206; v kontextu vývoje viz Pešina 1984, s. 364.

²¹¹ Hall 1991, s. 235–236.

²¹² Tamtéž, s. 235.

²¹³ Tamtéž, s. 236.

IV.2.3 f. VIv: Celostránkový obraz sv. Vintíře

Miniatura svatého Vintíře na f. VIv je poslední ze tří celostránkových iluminací druhotně vevázané složky do *Breviře rajhradského probošta Vítka*. [3] Ve světle zeleném rámu můžeme za postavou sv. Vintíře vidět výrazně červenou plochu tvořící většinu pozadí. Zbytek pozadí tvoří malý zelený kopeček, na kterém stojí sv. Vintíř. Jedná se o postavu oblečenou do dlouhého černého roucha s kapucí nasazenou přes hlavu. Postava se opírá oběma rukama o hůl a kolem hlavy má zlatou svatozář, která svou vrchní částí vystupuje z rámu, stejně jako u předchozí miniatury se sv. Kryštofem. [srov. obr. 3 s obr. 2] Draperie roucha je velmi měkce modelována, záhyby nemají ostré, ale spíše oblé hrany. Draperie se přizpůsobuje tvaru postavy, avšak tělesné objemy zde nejsou tolik zřejmé, jako u výše zmiňované Madony Pokorné. [srov obr. 3 s obr. 1] Obličej má jasné osobité rysy, též měkce modelované.

Sv. Vintíř (německy Gunther, latinsky Guntharius) pocházel z knížecího rodu. Narodil se v Durynsku jako příbuzný císaře Jindřicha II.²¹⁴ V Niederaltaichu se stal benediktinským mnichem a vedl poustevnický život.²¹⁵ Také založil poustevnickou komunitu v Rinchnachu a koncem jeho života se jako poustevník usadil na Šumavě, u vsi Dobrá Voda.²¹⁶ V tomto případě [3] je zobrazený jako poustevník s berlou, oblečený v benediktinském rouchu. Ve výtvarném umění je ale zobrazován také s knihou, či vzácněji s pávem u nohou, jako symbolem vzdání se světské marnivosti.²¹⁷ Zřídka také můžeme narazit na vyobrazení Vintířových zázraků, naopak častěji je zobrazována jeho smrt s doprovodem biskupa a klečícího knížete.²¹⁸

²¹⁴ Royt 1991, s. 483.

²¹⁵ Tamtéž, s. 483.

²¹⁶ Tamtéž, s. 483.

²¹⁷ Tamtéž, s. 483.

²¹⁸ Tamtéž, s. 483.

IV.3 Formální a ikonografická analýza výzdoby iniciál a bordur

Tato kapitola představuje starší část výzdoby *Breviře rajhradského probošta Vitka*, datovanou souhrnně do roku 1342. Jedná se o část stylově i formálně různorodou. Zahrnuje 39 figurálních iniciál,²¹⁹ 43 malovaných ornamentálních iniciál²²⁰ a velké množství kaligrafických iniciál. Figurální iniciály jsou stylově odlišitelné a některé z nich jsou rozvedeny i do výzdoby bordur.²²¹ První typ figurálních iniciál těží z „italizujících“ forem rozvíjených ve 30. a 40. letech 14. století ve střední Evropě (např. f. 1r [4], 9v [5]).²²² Tvarosloví druhého typu figurálních iniciál je shodné s tím, které rozvíjela dílna Mistra Křižovnického breviře v 50. letech 14. století (např. f. 30v [12], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 86r [30], 141r [50], 223r [55], 233r [56], 239v [57]).²²³ Rukou stejného malíře také pravděpodobně vzniklo i grisaillové zpracování figurální iniciály „I“ na f. 40r [15], které „už předjímá kompoziční logiku typickou pro Mistra Liber Viatiku.“²²⁴ Třetí typ figurálních iniciál většinou předjímá formy typické pro měkký styl rozvíjený po polovině století (např. f. 11v [6], 14r [7], 21v [9], 27r [11], 45r [16], 107r [37]).²²⁵ Skladba ornamentálních malovaných iniciál a bordur napovídá, že by mohly být dílem Mistra křižovnického breviře, stejně jako výše zmíněný druhý typ figurálních iniciál (např. f. 85

²¹⁹ Jedná se o tato folia: 1r [4], 9v [5], 11v [6], 14r [7], 18r [8], 21v [9], 24r [10], 27r [11], 30v [12], 33v [13], 40r [15], 45r [16], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 86 r [30], 107r [37], 141r [50], 160r [51], 170r [52], 223r [55], 233r [56], 239v [57], 244v [58], 247v [59], 250r [60], 251v [61], 254r [62], 256v [63], 277r [64], 279v [65], 289r [66], 301r [67], 303r [68], 305r [69], 307v [70], 394v [74], 397r [75], 416r [81].

²²⁰ Jedná se o tato folia: 24r [10], 38r [14], 55r [20], 56v [21], 75r [22], 81v [23], 82v [24], 84r [25], 85 bis r [26], 85 bis v [27], 85r [28], 85v [29], 91r [31], 92r [32], 97r [33], 98r [34], 103r [35], 104v [36], 108r [38], 108v [39], 116v [40], 119r [41], 119v [42], 120v [43], 121r [44], 123r [45], 125r [46], 126v [47], 133r [48], 135v [49], 160r [53], 174v [53], 221r [54], 324v [71], 391r [72], 393v [73], 400r [76], 401r [77], 405r [78], 409v [79], 412r [80], 418v [82], 422r [83].

²²¹ Iniciály šířeji rozvedené do bordur: 1r [4], 53v [19], 141r [50], 160r [51], 170r [52], 223r [55], 239v [57], 247v [59], 250r [60], 301r [67], 305r [69], 324v [71], 401r [77], 405r [78].

²²² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²²³ Tamtéž, s. 252.

²²⁴ Tamtéž, s. 253.

²²⁵ Tamtéž, s. 252–253.

bis r [26], 85v [29], 108r [38], 108v [39]).²²⁶

Výzdoba bordur v *Rajhradském breviři* je vázaná na iniciály zavřených forem, které expandují do bordur kaudami. Tvarosloví užívané v bordurách má bohatý repertoár. Jedná se například o vidlicovité motivy, které často tvoří kaudy těl iniciál. (např. f. 1r [4], 9v [5], 11v [6], 24r [10], 27r [11], 30v [12], 33v [13] a další). U bohatě zdobených folií se vyskytují žerdi, které bývají obalovány, či ovíjeny různými typy listoví. Zejména se jedná o prodloužené lancetové, laločnaté, či kadeřavé polopalmety (např. f. 1r [4], 53v [19], 141r [51], 160r [53], 170r [54], 239v [59], 247v [61]). Ve výzdobě bordur je také hojně užíváno bobulí různých barev, zejména zlatých, červených a růžových, které bývají vsazovány do vidlicovitých motivů, nebo jsou jimi zakončovány nitky, které prodlužují konce polopalmet. V prostoru bordur se ale bobule vyskytují i osamoceně (např. f. 141r [51]). Dalším častým motivem ve výzdobě jsou zavínuté a zavíjené lístky vyrůstající ze stvolů, či vidlicovitých motivů. Výzdobu doplňují také zoomorfní motivy, jako jsou různí opeřenci, draci, či jiná zvířata (např. zajíc na f. 9v [5]). Do výzdoby bordur jsou občasné zakomponované i lidské postavy ve funkci droherií (např. f. 1r [4], 11v [6], 141r [51]).

Kaligrafické iniciály jsou zdobeny především skladbou fleuronné v červeno-modré kombinaci, avšak vyskytují se zde i alternace s červeno-zelenou skladbou. Kromě toho také rukopis obsahuje několik kaligrafických iniciál v atypických, dílensky originálních kompozicích (např. f. 288r [86], 321r [87], 342r [88]).²²⁷ Některé typy kaligrafických iniciál předjímají formy, které začaly více vyskytovat až teprve koncem 14. století (např. f. 357r [89], 378r [90]).²²⁸

Ikonografie figurálních iniciál se většinou vztahuje k obsahu breviře. V části žalmů (f. 1r–68v) se jedná zejména o starozákonní postavy a proroky. Od f. 69r dále, kde jsou obsahem rukopisu kantika, hymny, kapituly, kolekta, responsoria a antifony, výzdoba zahrnuje náměty ze Starého i Nového zákona. Součástí výzdoby bordur jsou občasné

²²⁶ Tamtéž, s. 252.

²²⁷ Tamtéž, s. 252.

²²⁸ Tamtéž, s. 252.

také mravoličné výjevy, odpovídající mnišskému prostředí, ve kterém brevíř vznikl a pro něž byl určen.²²⁹

IV.4 Katalog malovaných iniciál a bordur

Fol. 1r – Iniciála „B“ s trůnícím králem Davidem a výzdobou bordur [4], žalm 1. (První mistr)

Figurální iniciála B („eatus“) dominuje svou velikostí a propracovaností celé této straně. Na výšku je komponována na 20 řádek zrcadla textu. Jedná se o typ iniciály, jejíž tělo tvoří dvojice lišt sepnutých prstencem („italský fasciový typ iniciály“), přičemž blíže jde o hmotnou a plasticky modelovanou variantu tohoto typu iniciály.²³⁰ Část těla iniciály je béžová, plasticky modelovaná bělobou a tmavším odstínem béžové, přičemž zbytek těla iniciály je modrý, též plasticky modelovaný. Ve vnitřním poli iniciály je na tmavě modrém pozadí umístěn monumentální architektonicky složitý a z en-facu komponovaný trůn, na kterém sedí král David hrající na harfu. Postava krále Davida je oblečena do červeného pláště se zeleným límcem, modré spodní tuniky a zelených nohavic. Na hlavě má zlatou korunu liliového typu. Draperie pláště příliš nekopíruje tělesné objemy, je spíše plochá. Obličej postavy poukazuje na nepřilíšnou zdatnost malíře v anatomickém řešení proporcí. Obličejové poměry se rozpadají ve snaze zachytit tvář z poloprofilu.²³¹ Modelace vlasů je tvořena pomocí linií zachycujících jednotlivé prameny. Architektura trůnu vyniká svou prostorovostí a dokládá iluminátorovo zřejmé povědomí o hlavních zásadách lineární perspektivy.²³² Na baldachýnovitém nástavci je umístěna zjednodušená

²²⁹ Matějček 1931, s. 270.

²³⁰ K typu středověkých iniciál viz Kubík 2013, s. 29–205.

²³¹ U tváří malovaných z en-facu iluminátor takový problém neshledával. srov. fol. 1r [4] s fol. 9v [5].

²³² Podle J. Květa tato prostorovost pramení z italských předloh: „*Je to pak v tomto rajhradském brevíři jmenovitě úvodní iniciála s obrazem Davida hrajícího na harfu, jež ukazuje, jak silného ohlasu nabýval v té době v praxi našich dílen směr italizující, a s jakým pochopením dovedli si naši iluminátoři – podobně jako malíři desek – osvojovati nové, pokrokové myšlenky, jež přinášela malba italská v budování prostoru a tvaru v obraze.*“ Květ 1960, s. 36.

stavba chrámu zakončena kupolí na osmiboké základně.²³³ Vnější pole iniciály je zlaté a ohraničuje ho kasetový rám, který má dvě barvy – jeho horizontální lišty jsou červené, vertikální zelené. Obě kaudy iniciály jsou protaženy do bordur do závitnic, ze kterých vyrůstají různobarevné lupeny typu akantoidů, přesněji –přetáčené bobulovité lístky.²³⁴ Vnitřní pole obou závitnic mají stejné modré pozadí, jako vnitřní pole iniciály. Ze zakončení vrchní závitnice vyrůstá dolů podél rámu vnějšího pole iniciály polopalmeta kombinující laločnaté a zaostřené tvary s nitkovitým výběhem zakončeným zlatavou bobulí. Symetricky ze spodní závitnice vzhůru vyrůstá zavíjený výhonek s vrcholem protaženým do linie zakončené zlatou bobulí. Ze spodní závitnice vybíhá do spodní části bordury žerď, kterou obaluje plasticky modelovaná polopalmeta protáhlého typu akantu kadeřavých laločnatých tvarů. Žerď je ukončena další závitnicí se stejným pozadím jako vnitřní pole iniciály. V této závitnici se nachází dosud blíže neurčený šlechtický erb s klenotem v podobě kolčí helmy s fafrnochy, na vrcholu opatřené heraldickou figurou půlměsíce ze štítu erbu. Ze stvolu spodní závitnice, který je zdoben cibulovitými prstenci, ze kterých vyrůstají přetáčené bobulovité lístky, dále do pravého úhlu (vzhledem k vertikální žerdi) vyrůstá spirálovitě přetáčená rozvilina tvořena dvěma typy lupenů (mezi akanty kombinujícími laločnaté a zaostřené tvary se nachází také typ akantoidu s přetáčeným bobulovitým lístkem). Ze zaostřených konců akantů vybíhají dále ve směru rozviliny nitky až na konec strany, zakončené červenými bobulemi. Mezi těmito nitkami se nachází stojící lidská postava v zeleném oděvu a červených nohavicích, držící v ruce blíže neurčitelný předmět, pravděpodobně kámen. Tato postava je snad jedním z příkladů mravoličných výjevů, které se podle A. Matějčka ve výzdobě rukopisu nacházejí.²³⁵

Výzdoba tohoto folia je spojována s iluminátorem, který v pojetí figurálních výjevů těžil z forem typických pro „italizující“ středoevropské malířství ve 30. až 40. letech 14.

²³³ Podle Jaroslava Pešiny je architektura trůnu sestrojena podle italských trecenteských vzorů. J. Pešina také na základě tohoto folia (9r) předkládá *Breviř rajhradského probošta Vítka* jako možný předstupeň, v němž je možno vidět podobnost s některými obrazy z *Vyšebrodského oltáře* (Praha, Národní galerie). Pešina 1982, s. 45.

²³⁴ K terminologii středověké knižní malby viz Kubík 2009, s. 98.

²³⁵ Matějček 1931, s. 270.

století.²³⁶ Také následující iniciála (fol. 9v) je pravděpodobně dílem tohoto mistra.²³⁷

Fol. 9v – Iniciála „D“ s bustou krále Davida [5], žalm 20. (První mistr)

Figurální iniciála D („omine“) se nachází ve spodní části druhé kolumny tohoto folia. Na výšku je komponovaná na šest řádek textu. I přes značný rozdíl v měřítku oproti výše popsané iniciále B na fol. 1r [4] jsou si tyto dvě iniciály v mnohém podobné, a to například umístěním iniciály do kazetového rámu stejných barev. Rám iniciály D má pouze prohozené barvy lišt (horizontální jsou zelené, vertikální červené). U pozadí vnitřního a vnějšího pole iniciály D iluminátor také pouze prohodil variaci barev vnitřního a vnějšího pole oproti iniciále B (fol. 1r). Tělo iniciály je plasticky modelované, barevně se shoduje s tělem iniciály „B“ na fol. 1r. I v tomto případě se jedná o typ těla iniciály hmotné, plasticky modelované varianty ze sepnutých žerdí. Vnitřní pole iniciály má zlaté pozadí, na kterém se nachází polopostava krále Davida v modrém plášti s hermelínovým límcem držící v jedné ruce žezlo, přičemž druhou rukou k němu ukazuje. Na hlavě má zelenou liliovou korunu. Obličej má ostřejší lineární rysy, malé oči, výrazný nos a pootevřená ústa. Plasticita tváře je tvořena nanesením běloby na plochy, které mají značit světlá místa. Vlasy jsou světle plavé barvy, modelované jednotlivými lineárně kresebnými prameny. Vnější pole iniciály je modré, orámované lištami červené a zelené barvy. Horní i dolní kauda je tvořena vidlicovitým rozštěpením stvolu, do nějž je vsazena zlatá bobule. Od vidlicovitých tvarů vyrůstá další listoví, symetricky k rámu vnějšího pole. U horní kaudy se jedná o lancetové polopalmety a z dolní vidlicovité kaudy vyrůstá polopalmeta laločnatého akantu se zaostřeným koncem přetočeným do pravého úhlu, ze kterého vybíhá nitka přes celou šíři jedné kolumny, zakončená červenou bobulí. V místě kde se stáčí zaostřený konec polopalmety do pravého úhlu sedí zajíc.

Tato iluminovaná iniciála [5], stejně jako ta předchozí na fol. 1r [4], je připisována „prvnímu“ mistru, který pracoval pod vlivem „italizujících“ forem typických pro

²³⁶ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V. 36 (Viktor Kubík).

²³⁷ Tamtéž, s. 252.

středoevropské malířství 30. a 40. let 14. století.²³⁸

Fol. 11v – iniciála „D“ s polopostavou proroka [6], žalm 26. (Třetí mistr)

Iniciála D („ominus“) se nachází na fol. 11v, téměř na počátku první kolumny. Je komponovaná na výšku ve velikosti šesti řádků textu. Tělo iniciály je plasticky modelované. Jedná se o kombinaci dvou propletených zalamovaných pásek a stvolu sepjatého prstencem.²³⁹ Vnitřní pole iniciály má zlaté pozadí, uprostřed se nachází mužská postava. Jedná se o polopostavu proroka se sepjatýma rukama k modlitbě. Je oblečena do béžového roucha s kapucí a červené spodní tuniky. Tvář proroka je pokryta šedivým plnovousem. Typika tváře může připomínat předstupeň měkkého stylu.²⁴⁰ Vnější pole iniciály je modré, rám iniciály má barevné lišty – vertikální červené a horizontální béžové. Obě kaudy iniciály jsou tvořeny vidlicovitě rozštěpenými stvoly, do nichž je vsazena zlatá bobule. Od vidlicovitých tvarů vyrůstá další listoví symetricky k rámu vnějšího pole. U horní kaudy z vidlicovitého tvaru vyrůstají směrem dolů: pohledově natáčený a k vlastnímu stvolu zavínutý výhonek a stylizovaný člunkovitě přetáčený list. Směrem nahoru z vidlicovitého motivu vyrůstá polopalmeta kombinující laločnaté a zaostřené tvary, přesněji základní typ trojlisté polopalmy.²⁴¹ Ze spodní kaudy vybíhá z vidlicovitého motivu žerď, kterou obaluje list podobný stylisované variantě kadeřavého akantu kombinujícího laločnaté a zaostřené tvary („akanty šternberské skupiny rukopisů“).²⁴² Na žerdi je navlačen zelený cibulovitý prstenek a zakončena je vidlicovitým výběhem se zavíjenými listy. Na tomto vidlicovitém výběhu je zavěšena postavička raracha.

²³⁸ Tamtéž, s. 252.

²³⁹ Tento typ iniciály je charakteristický pro tvorbu církevního skriptoria činného v Čechách ve 40.–70. letech 14. století, jak můžeme vidět například v *Žaltáři karlštejnské kapituly* (Praha, KNM, XVI A 18) na f. 28 r. Tamtéž, s. 70.

²⁴⁰ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁴¹ Kubík 2009, s. 65–99.

²⁴² K typům akantů podrobněji viz Kubík 2010, s. 109–223.

Tato iluminovaná iniciála je připisována mistru který v *Rajhradském brevíři* rozvíjí typ tváří, který předchází formy charakteristické pro dobu po polovině století a o kterém se dá také hovořit jako o předstupni měkkého stylu.²⁴³ V. Kubík o této linii uvažuje jako díle „třetího mistra“ tohoto rukopisu.²⁴⁴

Fol. 14r – iniciála „E“ s polopostavou proroka [7], žalm 32. (Třetí mistr)

Iniciála E („xultate“) se nachází ve spodní části první kolumny na fol. 14r. Je komponovaná na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály má světle béžovou lazurní barvu pod níž vystupuje samotný nárys pole iniciály. Část těla iniciály tvoří barevný stvol jehož konce jsou opatřeny zelenými bobulovitými lístky. Vnitřní pole iniciály má modré pozadí na němž se nachází polopostava proroka v zeleném plášti nahlížející do svitku. Tvář s plnovousem má špičatý nos a soustředěný výraz ve tváři. Vlasy jsou modelované jemnými liniemi vykreslujícími jednotlivé prameny. Vnější pole iniciály je zlaté, opatřené dvoubarevným rámem s horizontálně červenými a vertikálně béžovými lištami. Prostorovost iniciály tvoří předsazení těla iniciály před rám a zároveň předsunutí figury před horizontální část těla iniciály. Plnovous a svitek nasvědčuje, že ikonograficky se jedná o jednoho ze starozákonních proroků.

Tuto iniciálu můžeme zařadit, stejně jako tu předchozí na f. 11v [6], třetímu mistru *Rajhradského brevíře*, který zejména typikou tváří v tomto rukopisu rozvíjí linii předstupně měkkého stylu.²⁴⁵

Fol. 18r – iniciála „D“ s polopostavou muže/kajícího se hříšníka [8], žalm 38. (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála D („ixi“) zaujímá místo ve spodní části první kolumny. Iniciála je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je plošně vybarvené bez plastické

²⁴³ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁴⁴ Tamtéž, s. 253.

²⁴⁵ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (autor hesla Viktor Kubík).

modelace – tvořené prostým hladkým dřikem.²⁴⁶ Oblá část písmene je červené barvy, zbytek je béžový. Uprostřed vnitřního pole iniciály se na modrém pozadí nachází postava muže dávajícího si prst před ústa. Mužská postava je oblečena do zeleného pláště s bílým límcem. Podle obsahu žalmu číslo 38 by se mohlo pravděpodobně jednat o kajícího se hříšníka.²⁴⁷ Vnější pole iniciály je zlaté, pravoúhlý rám tvoří pouze černá linie. Horní i dolní kauda je tvořena vidlicovitým rozštěpením stvolu ze kterého vyrůstá další listovní symetricky k rámu vnějšího pole. Z horní vidlicovité kaudy vyrůstají vertikálně směrem dolů zavíjené lístky a směrem nahoru vyrůstá laločnatá polopalmeta se zaostřeným koncem. Horní kauda je též doplněna zaostřenou příložkou, což je typicky západní motiv.²⁴⁸ Z dolní vidlicovité kaudy, k níž je přisazena růžová bobule, vyrůstá směrem nahoru zavíjený lístek a směrem dolů základní typ trojlisté laločnaté palmety.

Na základě stylové analýzy a porovnání ostatních iniciál v *Rajhradském brevíři*, které zařadil V. Kubík do linie rozvíjející v tomto rukopisu tvarosloví Mistra Křižovnického brevíře,²⁴⁹ je snad možné iniciálu f. 18r zařadit do téže skupiny figurálních výjevů připisovaných tomuto Druhému mistru.

Fol. 21v – iniciála „D“ s postavou proroka [9], žalm 45. (Třetí mistr)

Iniciála D („eus“) zaujímá místo v horní polovině první kolumny na fol. 21v. Iniciála je komponovaná na šest řádek textu. Tělo iniciály je plasticky modelované. Oblá část písmene je béžové barvy, vyplněná motivem zaostřených listů akantu. Rovná vertikální část je modré barvy, tvořena dvěma žerděmi sepnutými prstencem. Ve vnitřním poli se

²⁴⁶ K typologii středověkých iniciál viz Kubík 2013, s. 29–205.

²⁴⁷ Žalm 38 je modlitbou, která obsahuje témata lidské slabosti, hříchu a Božího milosrdenství. Tento žalm se modlí při pokání a lítosti nad hříchy. Prst před ústy by tedy v tomto případě mohl symbolizovat kajícího se hříšníka vědomého si svých hříchů, vyjadřujícího tímto gestem pokoru před Boží přítomností.

²⁴⁸ Dle sdělení školitele. Detailnější upřesnění původu a analogií těchto motivů bude předmětem dalšího studia.

²⁴⁹ Dále se jedná například o f. 30v [12], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 86r [30], 141r [51], 223r [57], 233r [58], 239v [59], viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V. 36 (Viktor Kubík).

na zlatém pozadí nachází polopostava proroka s plnovousem zobrazená z profilu, ve světle modrém rouchu. Draperie roucha je měkce plasticky modelována do splývavého řasení pomocí tmavé modři a běloby a podřizuje se tělesným objemům. Vnější pole iniciály je tmavě modré se třemi bílými body v každém rohu čtvercového rámu, ohraničeného bílou linií. Rám pole naznačuje pouze zmíněná bílá linie. Z kaud iniciály vybíhají symetricky do bordur ve vertikální ose kadeřavé laločnaté protáhlé polopalmety. Spodní polopalmeta je zakončena vidlicovitým motivem s přisazenou červenou bobulí, ze kterého vyrůstá další listoví. V horní části vidlice se jedná o k vlastnímu stvolu připojený zavíjený lístek a směrem dolů z vidlicovitého tvaru vyrůstá lancetová polopalmeta prodloužená do linie zakončené růžovou bobulí. Rostlinné motivy navázané na kaudy této iniciály jsou nejpodobnější těm, které můžeme vidět na fol 1r [4] a 9v [5]. Těla iniciál jsou si také velmi podobná, avšak v typice figur ve vnitřních polích iniciál jsou viditelné rozdíly.²⁵⁰

Tato figurální iniciála v typice tváře vykazuje tvarosloví, které připomíná předstupeň měkkého stylu, můžeme ji tedy podle V. Kubíka zařadit do skupiny iniciál Třetího mistra.²⁵¹ Rostlinné motivy tvořící kaudy této iniciály jsou zároveň podobné například těm na f. 1r [4], 9v [5], kde figurální výjevy uvnitř iniciál vykazují typiku tváří Prvního mistra.²⁵²

Fol. 24r – ornamentální iniciála „Q“ [10], žalm 51. (Druhý mistr – zde připsáno)

Malovaná ornamentální iniciála Q („uid“) je situovaná na počátku první kolumny na fol. 24r. Je komponovaná přes čtyři řádky textu. Tělo iniciály je tvořeno prostým hladkým dříkem. Vnitřní pole iniciály má modré pozadí s bílými trojicemi bodů, vyplněné esovitě zakrouceným stvolem, z jehož konců vrůstá další listoví. Ve spodní části je stvol zakončen vidlicovitým motivem, ze kterého vyrůstají polopalmety laločnatých akantů. Horní část je zakončena člunkovitě přetáčeným listem. Vnější pole iniciály je zlaté,

²⁵⁰ Více o těchto rozdílech viz kapitola o shrnutí výsledků rozboru výzdoby.

²⁵¹ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁵² Tamtéž, s. 252.

orámované černou linií. Z kaudy iniciály vybíhá vidlicovitě komponovaná srostlice tvořená z několika typů listoví, přisazené zlaté bobule a polopalmety laločnatého akantu se zaostřeným koncem, ze kterého směrem dolů vybíhá nitka zakončena červenou bobulí.

Podle modelace, barevné škály a použitému typu tvarosloví lze tuto iniciálu spojit se skupinou iniciál připisovaných v tomto rukopisu dílně Mistra křížovnického brevíře.²⁵³ Tvůrcem je pravděpodobně stejný iluminátor, jako tvůrce figurální iniciály na témže foliu viz níže.

Fol. 24r – iniciála „D“ s postavou blázna [10], žalm 52. (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála D („ixit“) je situovaná ve spodní části druhé kolumny na fol. 24r a je komponována na šest řádek textu. Typ těla iniciály kombinuje hmotnou a plasticky modelovanou variantu lišt sepnutých prstencem ve vertikální části dřívku a v oblé části písmene plasticky modelovaný stvol, zdobený třemi světlými body. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí zobrazena stojící polopostava blázna s oslíma ošima a bláznovskou holí.²⁵⁴ Postava je oblečena do zelené tuniky s červeným límcem. Sukně šatu má splývavé řasení. Obličej figury je lehce asymetrický a oči šilhají směrem k sobě. Vlasy jsou plasticky modelované pomocí vykreslení jednotlivých pramenů. Vnější pole iniciály je orámované barevnými lištami (vertikální jsou růžové a horizontální červené) a má zlaté pozadí. Jde o zjednodušené pojetí kasetového typu rámu. Z horní kaudy iniciály vyrůstá směrem nahoru lancetová polopalmeta, z dolní kaudy vybíhá směrem dolů palmeta kombinující kadeřavé a zaostřené tvary, prodloužená linií, která je zakončena růžovou bobulí.

Tuto iluminaci lze zařadit do skupiny figurálních iniciál, které jsou v tomto rukopisu připisované Druhému Mistru, neboli Mistru křížovnického brevíře.²⁵⁵ Jsou to také iniciály

²⁵³ Další příklady folií s ornamentálními iniciálami stejné skupiny: 85r bis [26], 85v [29], 108r [38], 108v [39]. viz Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁵⁴ K ikonografii blázna viz Hall, s. 434.

²⁵⁵ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

na f. 30v [12], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 86r [30], 141r [51], 223r [57], 233r [58], 239v [59].²⁵⁶

Fol. 27r – iniciála „D“ s polopostavou proroka [11], žalm 59. (Třetí mistr)

Iniciála D („eus“) je situovaná ve střední části první kolumny na fol. 27r a je komponována na 6 řádek textu. Tělo iniciály je plastické. Jedná se o kombinaci hmotné a plasticky modelované varianty lišt sepnutých prstencem ve vertikální části dřívku a seříznuté polopalmety komponované v pozici obalování oblého tvaru litery z vnitřní strany písmene.²⁵⁷ Vnitřní pole iniciály vyplňuje figura proroka na modrém pozadí. Jedná se o sedící postavu žehnajícího proroka zobrazeného ve tříčtvrtečním profilu s plnovousem, v červeném plášti se zeleným rubem a bílým spodním rouchem. Draperie podtrhuje prostorovost tělesných objemů, celá figura působí velice plasticky. Přesto, že je tvář situována z poloprofilu, má správné anatomické proporce. Pohled směřuje přímo ke čtenáři. Provedení vousů působí také velice realisticky. Vnější pole iniciály je zlaté, orámované černou linií. Z konců iniciály vybíhají symetricky k vnějšímu poli iniciály kaudy komponované z vidlicovitých motivů, z nichž vyrůstají laločnaté polopalmety prodloužené nitkami zakončenými zlatou (u horní kaudy) a růžovou bobulí (u dolní kaudy).

Tuto iniciálu můžeme zařadit do skupiny iluminací, které v tomto rukopisu zastupují předstupeň měkkého stylu.²⁵⁸ Tvůrcem této skupiny je pravděpodobně již výše zmiňovaný Třetí mistr.²⁵⁹

Fol. 30v – iniciála „S“ s postavou muže, prosícího Boha o záchranu [12], žalm 68. (Druhý mistr)

²⁵⁶ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁵⁷ Četné analogie této kompozice budou předmětem dalšího studia.

²⁵⁸ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁵⁹ Tamtéž, s. 253.

Iniciála S („alvum“) se nachází ve spodní části první kolumny a je komponovaná na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je plastické, tvořené stvolem stylizovaným do přesného tvaru písmene a jeho horizontální část překrývá postavu ve vnitřním poli iniciály.²⁶⁰ Jedná se o mužskou postavu stojící ve vodě se zdviženýma rukama, zobrazenou na růžovém pozadí.²⁶¹ Vnější pole iniciály je zlaté, orámované černou linií. K levému konci iniciály je přisazen pružně prohnutý stvol ve funkci kaudy, z jehož horního konce vyrůstá srostlice s přisazenou červenou bobulí a směrem nahoru z něj vyrůstá lancetová palmeta s dlouhým nitkovitým výběhem zakončeným zlatou bobulí. Dolní konec přisazeného stvolu je zakončen vidlicovitým motivem ze zavlnutých lístků s přisazeným liliovitým květem.

Figurální pojetí tohoto výjevu dokládá dílensky typické tvarosloví rozvíjené Mistrem Křižovnického brevíře.²⁶² V rámci výzdoby *Rajhradského brevíře* jde o skupinu iluminací Druhého mistra.

Fol. 33v – iniciála „U“ s polopostavou proroka [13], žalm 73. (Třetí mistr – zde připsáno)

Iniciála U („t“) je situována na konci druhé kolumny a je komponována na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je plasticky modelované tvořené adicí stvolů modré barvy. Uvnitř těla iniciály je bělobou vmalovaný perlovec. Zeshora je k tělu iniciály horizontálně přisazený rovný zelený stvol, který je v pravém horním rohu iniciály zakončený člunkovitě přetáčeným listem a v levém horním rohu iniciály vybíhá do bordury, kde je zakončen vidlicovitým motivem, ze kterého vyrůstá další listoví. Vnitřní pole iniciály s růžovým pozadím zaujímá polopostava proroka nahlížejícího do svitku, zobrazena

²⁶⁰ Typ těla iniciály tvořený pružným stvolem kontinuálně navazuje na románskou a pozdně románskou tradici. viz Kubík 2013, s. 80.

²⁶¹ Text, kterým tento žalm začíná napovídá, že se jedná o postavu člověka prosícího Boha o záchranu: „Salvum me fac, Deus quoniam intraverunt aquae usque ad animam meam.“ – „Zachraň mě, Bože, protože vody dosáhly až k mé duši.“

²⁶² Stejně také např. fol. 46v [17], 50r, [18], 53v [19], 86r [30], 141r [51], 223r [57], 233r [58], 239v [59], Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

z poloprofilu. Svitek je rozvinutý a omotává rovný horizontálně přisazený stvol v horní části iniciály.²⁶³ Prorok nahlízející do svitku je oblečen do zelené kápě a červené tuniky. Draperie kápě je měkce modelovaná a přizpůsobuje se tělesným objemům. Vousatá tvář proroka působí realisticky. Vnější pole iniciály je pravoúhle orámované černou linií a má zlaté pozadí. Kaudu iniciály tvoří vidlicovitě rozštěpený stvol vybíhající z levého horního rohu vnějšího pole iniciály, tento stvol je přepásán cibulovitým prstencem a z vidlicovitého rozštěpení vertikálně symetricky v pravém úhlu k rovnému horizontálnímu stvolu z něj vyrůstá další listoví. Na obou stranách se jedná o zavinutý lístek a lancetovou polopalmetu prodlouženou linií. Nitka prodlužující polopalmetu z vidlicovitého motivu směrem dolů, je zakončena růžovou bobulí.

Podle typu tváře by tato iniciála mohla být zařazena do skupiny iluminací, které v *Rajhradském breviři* zastupují předstupeň měkkého stylu. V tomto kontextu by tvůrcem této iniciály mohl být Třetí mistr.

Fol. 38r – ornamentální iniciála „Q“ [14], žalm 79. (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála Q („ui“) o velikosti 6 řádek je situovaná v dolní polovině první kolumny. Tělo iniciály tvoří dvojice listů sepnutých prstencem -hmotná plasticky modelovaná varianta ze sepnutých žerdí.²⁶⁴ Vnitřní pole iniciály s modrým pozadím vyplňuje dvojice propletených stvolů, tvořící dva vertikálně přisazené a zrcadlově překlopené srdcovité motivy, s dvojicemi dostředivě zavinutých lístků, které stvolu ukončují. K bokům zaostřených srdčitých komposic je přisazena dvojice světle žlutých bobulí.²⁶⁵ Pozadí vnějšího pole iniciály je barevně rozdělené na dvě poloviny, horní zlatou a dolní modrou. Kauda iniciály je prodloužena stvolem, který ovíjí šroubovitě stočené listy a stvol je zakončen vidlicovitým rozštěpením s přisazenou zlatou bobulí. Vzhůru je vidlice přetočena do zavinutého lístku, dolů do lancetové polopalmetry prodloužené do nitky zakončené červenou bobulí. Na kaudu v borduře seshora slétá holubice. Podobný

²⁶³ Analogie této kompozice budou předmětem dalšího studia.

²⁶⁴ K typům iniciál viz Kubík 2013, s. 29–205.

²⁶⁵ Ornamentální kompozice a její analogie budou předmětem dalšího studia.

typ ornamentální iniciály zejména z hlediska tvarosloví najdeme na f. 84r [25], 85 bis r [26], 85v [29], 108r [38], 108v [39], 119r [41], 119v [42], 120v [43], 123r [45], 405r [80], 409v [81], 412v [82].

Stylově ji lze zařadit v rámci *Rajhradského breviře* do skupiny iluminací Druhého mistra, kterým by mohl být přímo Mistr križovnického breviře.²⁶⁶

Fol. 40r – iniciála „I“ s grisaillovou trpící postavou a hadem [15], žalm 85. (Druhý mistr)

Malovaná figurální iniciála I („nclina“) na výšku šesti řádek textu je situována na levém okraji zhruba v polovině druhé kolumny na fol. 40r. Jedná se iniciálu grissaillového typu,²⁶⁷ a zároveň jde o typ iniciály „I“ s orámovanou stojící postavou.²⁶⁸ Tělo iniciály vyplňuje monochromní postava, která se svou velikostí do písmene nevejde, je zobrazena shrbená a zkroucená ve snaze natlačit se do omezeného prostoru.²⁶⁹ Draperie má ostře skládané záhyby a vyčnívá z levého dolního rohu iniciály ven. Loket postavy je vychýlen k levému hornímu rohu iniciály. Stylizovaná vrásčitá tvář postavy vyjadřuje výraz úleku a zděšení, jelikož se jí do lokte zakusuje had, který je součástí výzdoby prostoru mezi kolumnami.²⁷⁰ Výjev působí dramaticky, jako by se had pokoušel figuru za loket vytáhnout z rámu iniciály. Tělo hada je tvořené stvolem, který pokračuje dál vzhůru až do horní bordury, kde je jeho ocas zakončen vidlicovitým motivem s přetáčenmi okraji do zavlnutých lístků. Z jednoho z lístků ještě vyrůstá do pravého úhlu směrem doprava

²⁶⁶ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁶⁷ Grisaillové provedení této iniciály už předjímá kompoziční logiku typickou pro Mistra Liber viaticu. Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁶⁸ Tento charakteristický typ iniciály „I“ původně tvořený stojící postavou světce (autora textu), se vyskytoval nejdříve v neorámované podobě a následně s rámem vnějšího pole, který zajišťuje lepší čitelnost písmene. Kubík 2012, s. 194.

²⁶⁹ Srov. s natěsnanými postavami v těle iniciály v Liber viaticu na f. 6v [103].

²⁷⁰ Výjev je symbolickým ztvárněním obsahu žalmu 85, kde se člověk ohrožený hadem modlí k Bohu, aby ho ochránil a vysvobodil z těžké situace. Had zakousnutý do lokte může zdůrazňovat intenzitu utrpení a duchovního zápasu, který tento člověk prožívá. Viz část textu volně přeložena: „*Custodi animam meam quoniam sanctus sum salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.*“ – „*Ochraň mou duši, protože jsem svatý; zachraň svého služebníka, který v tebe doufá.*“

přes celou šíři kolumny lancetová polopalmeta prodloužená nitkou, která končí zlatou bobulí.

Ač se tato iniciála v rámci sledovaného rukopisu vymyká svým provedením v grissailové podobě, je snad možné ji zařadit do skupiny iluminací, které jsou v tomto rukopisu připisovány Druhému mistru, tedy Mistru křížovnického brevíře.²⁷¹

Fol. 45r – iniciála „C“ s polopostavou proroka/Jana Křtitele [16], žalm 95. (Třetí mistr)

Malovaná figurální iniciála C („antate“) je komponována na výšku šesti řádek textu. Oblou část těla iniciály tvoří polopalmeta komponovaná v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene a k ní je vertikálně přisazený červený stvol po obou stranách zakončený modrými zavíjenými lístky, který uzavírá vnitřní pole iniciály. Ve vnitřním poli se nachází na tmavě modrém pozadí zdobeném dvojicemi a trojicemi bílých bodů, pravděpodobně symbolizujících hvězdy, polopostava vousatého muže s delšími vlasy ukazujícího a vzhlížejícího k nebi v zeleném plášti a červené tunice. Podle těchto atributů a v souladu s obsahem žalmu 95 by se snad mohlo jednat o svatého Jana Křtitele, nebo proroka, který ukazováním prstem k nebi odkazuje na přicházejícího Mesiáše.²⁷² Tvář a zejména vousy Jana Křtitele(?) působí realistickým až naturalistickým dojmem. Vlasy jsou provedeny více stylizovaně. Jejich objem a tvar je vytvořen lineárním vykreslením jednotlivých pramenů. Draperie je měkkce plasticky modelována bez ostrých lineárních záhybů. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravoúhlým rámem, který tvoří jednoduchá černá linie.

Stylově lze iniciálu zařadit do skupiny iluminací Třetího mistra, který v tomto rukopisu rozvíjí linii předstupně měkkého stylu.²⁷³

²⁷¹ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁷² Obsah žalmu 95 mimo jiné vybízí k uctívání a přípravě cesty pro Hospodina, v čemž by mohla být symbolická paralela k proroctví Jana Křtitele o příchodu Mesiáše.

²⁷³ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Fol. 46v – iniciála „D“ s postavou mnicha [17], žalm 101. (Druhý mistr)

Iniciála D („omine“) je situována na levém okraji druhé kolumny na fol. 46v, na výšku šesti řádek. Tělo iniciály tvoří kombinace zalamované pásky trubicovitě rozevírané v okrajích ve vertikální části dřívku písmene a stvolu obalovaného motivem zaostřené polopalmety akantu.²⁷⁴ Vnitřní pole iniciály má růžové pozadí s tapetovým vzorem v podobě lineární sítě, na kterém je zobrazena klečící postava modlícího se mnicha v benediktinském roucho. Černé roucho mnicha má měkce plasticky modelovanou splývavou draperii s množstvím oblých záhybů podtrhujících tělesné objemy figury. Typika tváře mnicha je analogická s tvářemi například na fol. 30v [12], 50r [18], 53v [19], 86r [30], 141r [51], 223r [57], 233r [58], 239v[59]. Vnější pole iniciály je zlaté, pravoúle orámované černou linií. Z obou kaud iniciály vybíhají symetricky k vnějšímu poli vidlicovité motivy složené ze zavnutých lístků a lancetových polopalmet. K hornímu vidlicovitému motivu je přisazena modrá bobule a k dolnímu vidlicovitému motivu liliový květ. Z dolní lancetové polopalmety vybíhá směrem dolů nitka zakončená souběžně s koncem kolumny červenou bobulí.

Tuto iniciálu lze spojit s Mistrem křížovnického brevíře, a tedy Druhým mistrem v rámci *Rajhradského brevíře*.²⁷⁵

Fol. 50r – iniciála „C“ s postavou krále Davida [18], žalm 105. (Druhý mistr)

Malovaná figurální iniciála C („onfitemini“) je komponovaná v první kolumně na fol. 50r na výšku šesti řádek. Tělo iniciály je plastické tvořené aditivně dvěma stvoly. Oblá část písmene je růžová s dekorem bílého perlovce. K ní je přisazen zelený stvol který uzavírá vnitřní pole iniciály a odděluje jej od vnějšího. Stvol je zakončený po obou stranách zavíjeným lístkem. Ve vnitřním poli iniciály je na zlatém pozadí umístěna

²⁷⁴ Zalamované pásky jsou také součástí těl iniciál na těchto foliích: 11v [6], 174v [55], 416r [83], 422r [85].

²⁷⁵ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

polopostava krále Davida v modrém plášti s hermelínovým límcem a modrým čepcem. Draperie pláště je bohatě členěna zalamovanými mísovitými záhyby a působí velice plasticky. Tvář krále Davida má nepříliš výrazné rysy, obličej ale přesto působí plasticky. Postava krále Davida má krátké zvlněné plavé vlasy stylizované do jednotlivých pramenů splývajících podél tváře. Vnější pole iniciály je modré, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným jednoduchou černou linií.

Tato iniciála vykazuje tvarosloví příznačné pro dílnu Mistra křižovnického brevíře a lze ji v *Rajhradském brevíři* spojit s výzdobou f. 30v [12], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 86r [30], 141r [51], 223r [57], 233r [58], 239v [6], tedy hypoteticky Druhým mistrem.²⁷⁶

Fol. 53v – iniciála „D“ s výjevem Boha-otce a Syna a výzdobou bordur [19], žalm 109. (Druhý mistr)

Iniciála D („ixit“) je komponována na výšku šesti řádek a její výzdoba je bohatě rozvinuta do levé boční bordury. Tělo iniciály tvoří kombinace dvojice lišt sepnutých prstencem (přesněji hmotné a plasticky modelované varianty ze sepnutých žerdí) ve vertikální části dřívku písmene a odlehčené varianty prořezávaného hladkého dřívku bez prstenců v oválné části písmene.²⁷⁷ Tělo iniciály současně mírně přesahuje přes orámované vnější pole iniciály. Ve vnitřním poli iniciály je figurální výjev Boha-otce a Syna. Obě postavy mají disproporčně naddymensovanou horní část těla. Postavy sedí vedle sebe na lavici, přičemž obě ukazují žehnající gesto. Postava Krista vlevo je oblečena do červeného pláště a spodního modrého roucha. Postava Boha-otce vpravo má na sobě bílý plášť a růžové spodní roucha. Draperie je plasticky modelována oblými záhyby respektujícími tělesné objemy. Obě postavy mají kolem hlavy plastické svatozáře ve formě disku s křížem. Typika tváří figur je stejná jako u postavy mnicha na fol. 46v [17], vykazující dílensky typické tvarosloví rozvíjené Mistrem Křižovnického brevíře v 50. letech 14. století.²⁷⁸ Vnější i vnitřní pole iniciály má tmavě modré pozadí dekorované

²⁷⁶ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁷⁷ K terminologii typů iniciál viz Kubík 2013, s. 29–205.

²⁷⁸ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

bílými kaligrafickými detaily – body a liniemi. Vnější pole uzavírá pravoúhlý rám tvořený červenými lištami. Z kaud iniciály vybíhají závitnice stvolů obalované zavinutými lístky, doplněné zlatými bobulemi. Obě závitnice jsou vidlicovitě štěpené a vyrůstá z nich další listoví. Horní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol, ze kterého směrem nahoru do bordury vyrůstá laločnatá polopalmeta a směrem dolů se stvol stáčí do závitnice, kde je zakončen zavinutým lístkem. Spodní kaudu tvoří závitnice z vidlicovitě štěpeného stvolu, který je směrem nahoru zakončen dvojicí zavinutých lístků a směrem dolů vyrůstá polopalmeta akantového listu kombinující laločnaté a zaostřené tvary.²⁷⁹ Ke spodní kaudě je přisazena žerď vedoucí směrem dolů až do dolní bordury a doprovází ji z vnější strany přiložená lišta, evokující analogické motivy západního původu, ale v této podobě již transformované do odlišných forem.²⁸⁰ Je zdobena cibulovitými prstenci a uprostřed je zrcadlově vidlicovitě štěpena. V dolní části bordury je žerď zakončena vidlicovitě štěpeným stvolem stáčeným do závitnic, které obalují a ovíjí bobulovitě zavinuté lístky, občasné doplněné zlatými bobulemi. Z levé závitnice vyrůstá kadeřavá polopalmeta s naznačenou nervaturou a protáhlým koncem s člunkovitě přetáčeným lístkem, která vyrůstá nahoru podél žerdi a obaluje ji. Na pravé závitnici sedí volavka, pod níž ze stvolu závitnice vybíhá do pravé strany dolní bordury lancetová polopalmeta prodloužená nití a červenou bobulí.

Tuto iniciálu je v rámci *Rajhradského breviře* možné zařadit do skupiny iniciál Druhého mistra – tedy Mistra křížovnického breviře.²⁸¹ V rámci použité ornamentiky můžeme najít analogický příklad i v *Žaltáři karlštejnské kapituly* na f. 23r [97].²⁸²

Fol. 55r – ornamentální iniciála „D“ [20], žalm 114. (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Malovaná ornamentální iniciála D („ilexi“) je situována v prostřední části první

²⁷⁹ K typům akantu podrobněji viz Kubík 2010 s. 127.

²⁸⁰ Dle sdělení školitele.

²⁸¹ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁸² Konkrétně se jedná o polopalmetu akantu kombinující zaostřené a laločnaté tvary. viz Kubík 2010, s. 127.

kolumny na výšku tří řádek. Tělo iniciály je odlehčenou variantou prořezávaného hladkého dříku bez prstenců. Vertikální část dříku je zelené barvy a oblá část světle fialové. Vnitřní pole iniciály je jasně modré a vyplňuje jej okrová květinová srostlice – roseta kombinující zaostřené a kapkovité formy. Vnější pole je zlaté zakončené rámem nepravidelného tvaru. Z obou konců iniciály vyrůstají symetricky od rámu iniciály protahované laločnaté polopalmety zakončené bobulemi s přísazovanými bičíky. Mezi polopalmetami se ve volném prostoru vznáší stejnobarevná bobule.

Analogický typ iniciály se nachází také na těchto foliích – 56v [21], 75r [22], 91 [31], 92r [32], 97r [33], 98r [34], 103r [35], 104v [36], 174v [55], 221r [56]. Na základě tohoto porovnání by pravděpodobně mohla být tato iniciála dílem Čtvrtého mistra, jehož repertoár je inspirovaný generačně předcházející dílnou skupiny *Augustinus super Johannem*.²⁸³

Fol. 56v – ornamentální iniciála „L“ [21], žalm 119. (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Malovaná ornamentální iniciála L („egem“) je komponována na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je tvořeno adicí stvolů. Ve vertikální části písmene se jedná o dva stvolky sepnuté prstencem a horizontální část písmene je tvořena rámujičými lištami bez prstenců. Iniciála přesahuje šíří kolumny do prostoru mezi kolumnami. Ve vnitřním poli iniciály je diagonálně naznačena nervatura listu směřující z levého dolního rohu do pravého horního. Z obou kaud iniciály vertikálně symetricky proti sobě vyrůstají laločnaté polopalmety protažené dlouhými nitkami zakončenými zlatými bobulemi s přísazenými bičíky.

Tato iniciála by se dala spojit s dílem Čtvrtého mistra, který se pravděpodobně inspiroval prvky charakteristickými pro skupinu rukopisů *Augustinus super Johannem*, která čerpala převážně ze západního repertoáru motivů.²⁸⁴

²⁸³ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁸⁴ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Fol. 75r – ornamentální iniciála „K“ [22], Litanie ke všem svatým (Čtvrtý mistr)

Malovaná ornamentální iniciála K („yrieleyson“) je komponována na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je tvořeno odlehčenou variantou rámujičích lišt bez prstenců. Uvnitř těla iniciály je na modrém pozadí komponován motiv čtyřlísté rosety se zaostřenými konci. Vnější pole iniciály je zlaté a jeho rám tvoří prostá černá linie. K oboum kaudám iniciály jsou přisazeny stvoly, ze kterých vyrůstají symetricky od rámu iniciály laločnaté polopalmety zakončené bobulemi s přisazovanými bičíky. Mezi polopalmetami jsou v prostoru bordury volně komponované další tři bobule s přisazenými bičíky.

Na základě použitého tvarosloví je tuto iniciálu možné zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra, který využívá zejména západní ornamentální motivy charakteristické pro skupinu rukopisů *Augustinus super Johannem*, v tomto případě ale prolínající se zároveň s italizujícím tvaroslovím.²⁸⁵

Fol. 81v – ornamentální iniciála „E“ [23], čtení o Příchodu Páně (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála E („cce“) je situována v pravém sloupci na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je tvořené dvěma vidlicovitě přisazenými zrcadlově překlopenými zaostřenými listy. Uvnitř těla iniciály jsou dva v horizontální ose zrcadlově překlopené vějířovitě přetáčené listy. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným prostou černou linií.

Podle typu ornamentálního tvarosloví bych tuto iniciálu zařadila do skupiny iluminací Čtvrtého mistra a to zejména na základě výzdoby vnitřního pole iniciály, která se podobá tomu na f. 91r [31], 98r [34], 104v [36].

Fol. 82v – ornamentální iniciála „P“ [24], čtení o Narození Páně – kantika Izaiáše (Druhý mistr – zde připsáno)

²⁸⁵ Kat. Praha 2014, s. 253, č.k. V.36 (Viktor Kubík).

Malovaná ornamentální iniciála P („opulus“) je komponována na výšku asi devíti řádků textu, přičemž oblá část písmene je v pravoúhlém rámu a je součástí kolumny, komponována na výšku čtyř řádek textu a vertikální část těla iniciály je bez rámu, přičemž expanduje mimo kolumnu do prostoru levé bordury. Tělo iniciály je kombinace dvojice lišt (odlehčená varianta bez prstence) a jednostranné lišty s přisazeným perlovcem.²⁸⁶ Ve vnitřním poli iniciály je na zlatém pozadí zelený čtyřlíst s růžovým diamantem uprostřed. Vnější pole iniciály je modré s bílými kaligrafickými prvky – linie a trojice bodů. Kaudy iniciály jsou tvořené stvoly na jejichž koncích jsou srostlice z přetáčených zavínutých lístků, přetáčených zavíjených lístků a přisazených zlatých bobulí.

Podle těla iniciály, které je stylizovanou variantou „typu iniciál českého církevního skriptoria 1340–1370,“²⁸⁷ je tuto iluminaci možné zařadit do skupiny iluminací v tomto rukopisu připisovaných Druhému mistru – Mistru křížovnického brevíře. Tomu nasvědčuje také repertoár ornamentálních motivů, jako například srostlice ze zavíjených a zavínutých lístků a přisazené bobule.

Fol. 84r – ornamentální iniciála „Q“ [25], Velikonoční chvalozpěv – kantika Izaiáše (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála Q („uis“) je komponována na výšku pěti řádek textu. Tělo iniciály je tvořeno hladkým dřikem s přisazenou lištou a pokryto stylizovaným perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je komponován motiv stvolu, tvarovaný do dvou horizontálně přisazených, zrcadlově překlopených a vzájemně propletených srdčitých motivů s dvojicemi dostředivě zavínutých lístků, které stvoly ukončují. Mezi těmito lístky vyrůstají červené bobulovité kvítky. Vnější pole iniciály je tmavě modré, doplněné bílými kaligrafickými detaily – liniemi a trojicemi bodů. Rám vnějšího pole tvoří pravoúhlá černá linie. Kauda iniciály je tvořena vertikálně komponovaným vidlicovitým motivem

²⁸⁶ Podobný příklad nalezneme také v *Žaltáři karlstějské kapituly* na f. 47v [97]. Viz Kubík 2013, s. 68.

²⁸⁷ Kubík 2013, s. 182.

s přisazenou zlatou bobulí, ze kterého vyrůstá směrem nahoru dvojice listů – zavinutého a zavíjeného. Směrem dolů se vidlicovitý motiv znovu vidlicovitě štěpí do zavinutého lístku směrem nahoru a lancetové polopalmety směrem dolů.

Na základě ornamentálních motivů ve vnitřním poli iniciály i specifickému pojetí kaudy je v rámci *Rajhradského breviře* tuto iluminaci možné zařadit do skupiny Druhého mistra.²⁸⁸

Fol. 85 bis r – ornamentální iniciála „B“ [26], kantika k oslavě svatého confessora (Druhý mistr)

Ornamentální iniciála B („eatus“) je situována na začátku pravého sloupce, komponována na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořené dvojicí k sobě přisazených listů – odlehčené varianty bez prstenců ve vertikální části písmene a jednostranné lišty s přisazeným stylizovaným perlovcem v oblé části. Ze středu oblé části těla iniciály vyrůstá stvol do vnitřního pole iniciály, kde se esovitě stáčí a větví do vidlicovitých motivů. Do vidlicovitých motivů jsou vsazeny zlaté bobule a jsou zakončeny zavinutými lístky. Vnější pole iniciály je tmavě modré, doplněné bílými kaligrafickými detaily – trojicemi bodů a obrysovou linií rámu. Rám je pravouhlý, tvořený prostou černou linií.

Ornamentální skladba této iniciály má typický charakter skupiny iluminací, která je v *Rajhradském breviři* spojována s Druhým mistrem – snad přímo Mistrem křížovnického breviře.²⁸⁹

85 bis v – ornamentální iniciála „A“ [27], kantika o moudrosti a panenství (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála A („udite“) je komponována na výšku čtyř řádků textu. Tělo

²⁸⁸ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁸⁹ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. 252 (Viktor Kubík).

iniciály je tvořené adicí stvolů. Vnitřní pole rozděluje horizontální část těla iniciály na dvě části. Horní část vnitřního pole je vyplněna vidlicovitým motivem se zaostřenými lístky. Dolní část vnitřního pole je vyzdobena bílými kaligrafickými liniemi. Vnější pole iniciály má zlaté pozadí a je pravoúhle orámované prostou černou linií. Horní kaudu iniciály tvoří kadeřavý polopalmetový list. Dolní kaudu tvoří polopalmeta aditivně kombinující laločnaté a zaostřené tvary, jejíž konec je prodloužen linií, ke které je přisazena zlatá bobule.

Tuto iniciálu bych na základě použitého tvarosloví přiřadila ke Čtvrtému mistru *Rajhradského brevíře*. Motiv polopalmy aditivně kombinující laločnaté a zaostřené tvary najdeme také v *Žaltáři karlštejnské kapituly* na f. 23r [95].²⁹⁰

Fol. 85r – ornamentální iniciála „D“ [28], velikonoční čtení – kantika Izaiáše (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála D („omine“) je komponována na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály tvoří dvojice lišt sepjatých prstencem ve vertikální části písmene a oblou část tvoří jednostranná lišta s přisazeným stylizovaným prstencem. Vnitřní pole iniciály vyplňuje vidlicovitý motiv z hmotných a plastických zavinutých listů. Vnější pole iniciály je ve vertikální ose rozděleno na dvě barevné plochy – vlevo tmavě modrá a vpravo zlatá. Rám iniciály tvoří prostá černá linie.

Typ ornamentiky ve vnitřním poli iniciály je analogický k těm iluminacím, které jsou v tomto rukopisu připisovány Čtvrtému mistru, a tudíž bych ji zařadila do této skupiny též.

Fol. 85v – ornamentální iniciála „V“ [29], čtení o zázracích a svatých – kantika Izaiáše (Druhý mistr)

Ornamentální iniciála V („os“) je komponována na výšku pěti řádků textu. Tělo

²⁹⁰ Kubík 2010, s. 127.

iniciály vyplňuje vějířovitě vykrojený list polopalmy komponované v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene. Zeshora je přisazen horizontálně rovný stvol, který uzavírá vnitřní pole iniciály. Ve vnitřním poli je komponovaný šroubovitě stáčený stvol zdobený kolénkem. Jeden konec stvolu tvoří vidlicovité motivy, ze kterých vyrůstají zavinuté lístky a druhý konec tvoří dračí hlava zakusující se do části stvolu. Do vidlicovitých motivů jsou vsazeny zlaté bobule. Vnější pole iniciály je zlaté, orámované prostou černou linií. Kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv se zlatou bobulí, ze kterého směrem nahoru vyrůstá kadeřavý lístek a směrem dolů zavinutý lístek.

Tato iniciála je na základě použité ornamentiky možné zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra *Rajhradského breváře* – tedy Mistra křižovnického breváře.²⁹¹

Fol. 86r – iniciála „C“ s postavou Krista [30], hymnus k oslavě Krista (Druhý mistr)

Iniciála C („onditor“) je komponovaná na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je v oblé části tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. K této části je vertikálně přisazený stvol uzavírající vnitřní pole iniciály, který je po obou stranách zakončen vidlicovitými motivy. Vidlicovitý motiv ve spodní části zakončují zavinuté lístky a v horní části vidlicovitý motiv tvoří zavinutý lístek, zlatá bobule a zaostřený lístek prodloužený linií. Ve vnitřním poli iniciály je zobrazen žehnající Kristus. Pozadí je růžové s bílými kaligrafickými detaily tvořících tapetu z kompozice čtyřlístých roset. Postava Krista je zobrazena z poloprofilu a stojí v téměř esovitém prohnutí. Kristus je oblečen do červené tuniky se zeleným pláštěm. Draperie v horní části těla působí plošně a přímo kopíruje obrys těla, přičemž od pasu dolů je dojem plastičtější díky jemným liniím a měkkým záhybům. Typ tváře vykazuje typické rysy rozvíjené Mistrem křižovnického breváře. Vlasy působí plasticky a zároveň jsou dotvářeny liniemi naznačujícími jednotlivé prameny. Vnější pole iniciály je zlaté, orámované prostou černou linií a na levém boku je prokrajováno. K hornímu rohu vnějšího pole iniciály je přisazen stvol tvořící kaudu. Stvol je v horní části tvořen vidlicovitým motivem složeným ze zaostřeného lístku, zlaté bobule a zavinutého lístku. Dolní část stvolu tvoří zavinutý

²⁹¹ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

lístek. K dolnímu rohu vnějšího pole iniciály je přisazen stvol, jehož horní část tvoří zavnutý lístek a jeho dolní část vidlicovitý motiv tvořený zavnutým lístkem, přisazeným liliovitým květem a směrem dolů vyrůstajícím zaostřeným lístkem.

Tuto iniciálu je v rámci *Rajhradského brevíře* možné zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra – Mistra křižovnického brevíře.²⁹²

Fol. 91r – ornamentální iniciála „M“ [31], hymnus k oslavě spásy (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála M („agnum“) je komponována na výšku tří řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno hladkým dříkem růžové barvy. Vnitřní pole je tělem iniciály v horizontální ose rozděleno na dvě části. V pravém vnitřním poli je horizontálně komponovaný plastický vidlicovitý motiv. V levém vnitřním poli lze rozpoznat pouze zvlněná linie, ale z kompoziční logiky by se mohlo jednat o druhý, zrcadlově překlopený vidlicovitý motiv. Vnější pole iniciály je zlaté, v pravoúhlém rámu ohraničené černou linií. Z levého dolního kaudy vyrůstá laločnatá polopalmeta s koncem prodlouženým linií, která je zakončena zlatou bobulí s přisazeným bičíkem. K levému hornímu rohu rámu vnějšího pole je přisazena kompozice čtyř zlatých bobulí propojených liniemi.

Podle ornamentálního tvarosloví této iniciály které využívá prvky převážně západního repertoáru je možné tuto iluminaci zařadit do skupiny Čtvrtého mistra.²⁹³

Fol. 92r – ornamentální iniciála „H“ [32], velikonoční chvalozpěv (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála H („ic“) je komponována na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je tvořené kombinací dvojice lišt sepjatých prstencem ve vertikální části písmene a pružným stvolem zakončeným hrotitým lístkem v oblé části písmene. Vnitřní pole iniciály tvoří kompozice vidlicovitě štěpeného stvolu na modrém pozadí. Stvol se větví do zaostřených lístků a je zdoben zlatými bobulemi. Vnější pole iniciály je zlaté,

²⁹² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

²⁹³ Kat. Praha 2014, s. 253, č.k. V.36 (Viktor Kubík).

ohraničené prostou černou linií. Horní kaudu tvoří přisazený stvol, který se vidlicovitě štěpí a jeho konce tvoří zaostřené lístky s přisazenými nitkami. K jedné z nich je přisazena zlatá bobule. Dolní kaudu tvoří stvol stočený do závitnice, jehož konec se dál větví a vidlicovitě štěpí. Z konců stvolu vyrůstají hrotité lístky a do vidlicovitého motivu je vsazen liliovitý květ s přisazeným bičíkem. Zaostřený lístek směřující dolů je prodloužen linií, která je zakončena červenou bobulí s přisazeným bičíkem.

Tato iniciála patří do skupiny Čtvrtého mistra, který v *Rajhradském breviři* rozvíjí linii západního tvarosloví ornamentálních motivů.²⁹⁴ Podobné motivy se vyskytují také například v rukopisu *Augustinus super Johannem* na f. 1v [99].

Fol. 97r – ornamentální iniciála „S“ [33], čtení ke svátku sv. Štěpána (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála S („tephani“) je drobnější malovaná ornamentální iniciála komponovaná na výšku tří řádků. Tělo iniciály tvoří stvol stylizovaný do přesného tvaru písmene. Vnitřní pole iniciály je zlaté. Vnější pole iniciály je modré, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným prostou černou linií. Kaudu iniciály tvoří vidlicovitě štěpený stvol, z jehož konců vyrůstají zaostřené lístky. Ty jsou prodlouženy liniemi, které zakončují bobule s přisazenými bičíky.

Tuto iniciálu je podle použitého tvarosloví možné zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra, který v *Rajhradském breviři* zastupuje prvky západního repertoáru analogické ke skupině rukopisů *Augustinus super Johannem*.²⁹⁵

Fol. 98r – ornamentální iniciála „M“ [34], čtení ke svátku Narození Panny Marie (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála M („isterium“) je drobnější iniciála komponovaná na výšku tří řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno stvolem stylizovaným do přesného tvaru písmene.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Vnitřní pole je tělem iniciály rozděleno ve vertikální ose na dvě části. Uvnitř obou částí je komponovaná laločnatá palmeta s bobulí ve středu, ze které vybíhají nitky. Vnější pole iniciály je zlaté, pravoúhle ohraničené prostou černou linií. Kaudu iniciály tvoří směrem dolů vyrůstající lancetová polopalmeta prodloužená linií, jejíž konec tvoří červená bobule s přisazeným bičíkem. K levému hornímu rohu rámu iniciály je přisazena zlatá bobule, na které sedí pták.

Na základě použitého tvarosloví je tuto iniciálu možné zařadit v rámci *Rajhradského breviáře* do skupiny iluminací Čtvrtého mistra.²⁹⁶

Fol. 103r – ornamentální iniciála „D“ [35], čtení ke svátku svaté Ludmily (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála „D“ je komponovaná na výšku tří řádků. Tělo iniciály tvoří pružný ostře prořezávaný stvol. Ve vnitřním poli iniciály je na modrém pozadí komponována pětistá roseta se zaoblenými konci. Střed rosety tvoří zlatá bobule. Vnitřní pole iniciály je zlaté, pravoúhle orámované prostou černou linií. Z obou kaud iniciály vybíhají symetricky od rámu vnějšího pole lancetové polopalmetry prodloužené liniemi, jejichž konce tvoří zlaté bobule s přisazenými bičíky. Do prostoru mezi lancetovými polopalmetami je volně komponovaná zlatá bobule.

Tato iniciála vykazuje charakteristické prvky skupiny iluminací připisovaných v tomto rukopisu Čtvrtému mistru.²⁹⁷

Fol. 104v – ornamentální iniciála „E“ [36], (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála E („xultate“) je komponována na výšku tří řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno adicí stvolů. Oblou část stvolu zdobí jemné bílé kaligrafické body. Vnitřní pole iniciály je vyplněno listy zaostřených polopalmet. Vnější pole iniciály je zlaté, pravoúhle ohraničené černou linií. K levému hornímu i dolnímu rohu je přisazena

²⁹⁶ Tamtéž, s. 253.

²⁹⁷ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

kompozice linií s bobulemi, ke kterým jsou přisazeny bičíky. V prostoru bordury vedle rámu iniciály je volně komponovaná další zlatá bobule a k dolnímu levému rohu rámu iniciály je přisazena další kompozice tří bobulí propojených liniemi.

Na základě ornamentálního tvarosloví je tuto iniciálu možné zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra *Rajhradského breviře*.²⁹⁸

Fol. 107r – iniciála „E“ s polopostavou proroka [37], čtení o příchodu Páně (Třetí mistr)

Iniciála E („cce“) je komponována na výšku pěti řádek textu. Tělo iniciály je kombinací jednostrané lišty s přisazenými lancetovými listy v oblé části písmene a přisazeným stvolem zakončeným po obou stranách přetáčeným zavínutým lístkem ve vertikální části písmene. Uvnitř těla iniciály je na tmavě modrém pozadí polopostava proroka s rozvinutým svitkem v červeném plášti a žluté tunice. Draperie pláště má minimum záhybů, působí spíše plošně. Typika tváře předjímá formy měkkého stylu charakteristické pro dobu po polovině 14. století.²⁹⁹ Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené tmavě modrým rámem tvořeným prostými lištami. Tělo iniciály na několika místech přesahuje přes rám. K levému hornímu rohu rámu je přisazen stvol, ze kterého směrem vzhůru vyrůstá lancetová polopalmeta s antropomorfním prvkem – list polopalmy tvoří profil plasticky modelované tváře. Směrem dolů je stvol zakončen srostlicí ze zavínutého lístku směřujícího nahoru, doprostřed vsazené zlaté bobule a prodlouženým lancetovým listem směřujícím dolů.

Na základě typu tváře figury je v rámci *Rajhradského breviře* možné tuto iniciálu zařadit k dílu Třetího mistra, kterému jsou připisované také iluminace na f. 11v [6], 14r [7], 21v [9], 27r [11], 45r [16].³⁰⁰

²⁹⁸ Tamtéž, s. 253.

²⁹⁹ Stejně jako tváře postav na f. 11v [6], 14r [7], 21v [9], 27r [11], 45r [16]. viz Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³⁰⁰ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Fol. 108r – ornamentální iniciála „P“ [38], čtení Listu sv. Pavla Římanům (Druhý mistr)

Ornamentální iniciála P („aulus“) je komponovaná na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je tvořené jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. Oblá část písmene se stáčí do vnitřního pole iniciály ve formě závitnice stvolu. Ten se dále větví do zavinutých lístků a vidlicovitých motivů, do kterých jsou vsazeny zlaté bobule. Vnější pole iniciály je zlaté. Rám je pravoúhlý a tvoří ho prostá černá linie. Horní kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv, ze kterého směrem nahoru vyrůstá lancetová polopalmeta a směrem dolů zavinutý lístek. Doprostřed vidlicovitého motivu je vsazena modrá bobule. Spodní kaudu tvoří dynamizovaný zvlněný lancetový lístek.

Tuto iniciálu je vzhledem k použitému italizujícímu tvarosloví možné zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra *Rajhradského brevíře*.³⁰¹

Fol. 108v – ornamentální iniciála „M“ [39], čtení z Listu židům (Druhý mistr)

Ornamentální iniciála M („ultiplarie“) je komponovaná na výšku pěti řádků textu. Oblou část těla iniciály tvoří listy polopalmy komponované v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene. Vertikální část těla iniciály je vyplněna stylizovaným perlovcem. Do vnitřního pole iniciály je komponován vidlicovitě větvený stvol, ze kterého vyrůstají zavinuté lístky. Vnější pole iniciály je tmavě modré, doplněné bílými kaligrafickými detaily – trojicemi bodů a obrysovou linií rámu. Rám je pravoúhlý a tvoří ho prostá černá lišta. Kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv, ze kterého směrem nahoru vyrůstá lancetová polopalmeta prodloužená linií, kterou zakončuje zlatá bobule. Směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstá zavinutý lístek a další lancetová polopalmeta prodloužená linií, kterou zakončuje zlatá bobule.

V rámci *Rajhradského brevíře* lze tuto iniciálu zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra – Mistra křižovnického brevíře, a to na základě ornamentálního tvarosloví

³⁰¹ Tamtéž, s. 252.

typického pro tvorbu jeho dílny.³⁰²

Fol. 116v – ornamentální iniciála „E“ [40], čtení z prvního Listu Korintským (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála E („xpurgate“) je komponována na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je v oblé části tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným perlovcem. Horizontální část těla iniciály je vyplněna stylizovaným perlovcem a přepásána prstencem. Vnitřní pole je rozděleno horizontální částí těla iniciály na dvě části. Z prstence zrcadlově vyrůstají dva pružné stvoly zakončené vidlicovitými motivy se zavínutými lístky a vsazenými zlatými bobulemi. Vnější pole iniciály je v horizontální ose rozděleno na dvě barevné pole – růžové a zlaté. Iniciála je zasazena do zeleného kazetového rámu.

Ornamentální skladba této iniciály je shodná s iluminacemi které jsou v tomto rukopisu připisované Druhému mistru.

Fol. 119r – ornamentální iniciála „P“ [41], Skutky apoštolů 1:1 (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála P („rimum“) je komponována na výšku osmi řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. Oblá část iniciály se stáčí do vnitřního pole ve formě stylizovaného stvolu a tvoří závitnici. Ze závitnice stvolu ve vnitřním poli vyrůstají zavínuté lístky. Svol se dále větví do vidlicovitých motivů, do kterých jsou vsazeny zlaté bobule. Vnější pole iniciály je zlaté. Oblá část iniciály je zasazena do pravoúhlého kazetového rámu. Horní kaudu iniciály tvoří lancetová polopalmeta. K dolní kaudě iniciály je horizontálně přisazena laločnatá polopalmeta.

Na základě použitého tvarosloví je tuto iniciálu snad možné zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra *Rajhradského breváře*.

³⁰² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Fol. 119v – ornamentální iniciála „D“ [42], čtení k svátku Nanebevstoupení Páně (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála D („um“) je komponovaná na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným perlovcem. Vnitřní pole iniciály má zlaté pozadí a je do něj komponován vidlicovitě štěpený pružný stvol, který je dále vidlicovitě větvený a vyrůstají z něj zavinuté lístky. Vnější pole iniciály je růžové, doplněné bílými kaligrafickými detaily – čtveřicemi bodů v rozích a obrysovou linií pravoúhlého rámu vnějšího pole. Pravoúhlý rám je tvořen prostou černou linií. Horní kaudu iniciály tvoří v ostrém úhlu přisazená lancetová polopalmeta a dolní kaudu tvoří v ostrém úhlu horizontálně přisazená laločnatá polopalmeta se zaostřeným koncem.

Tvarosloví této iniciály má analogickou ornamentální skladbu jako folia, která jsou v *Rajhradském breviři* spojována s Druhým mistrem, a proto bych ji též zařadila do této skupiny iluminací.

Fol. 120v – ornamentální iniciála „O“ [43], List Římanům 11:33 (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála O („altitudo“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je na tmavě modrém pozadí komponován pružný vidlicovitě štěpený stvol se zavinutými lístky a doprostřed vsazenou zlatou bobulí. Vnější pole iniciály je zlaté. Pravoúhlý rám iniciály tvoří prostá černá linie.

Tuto iniciálu bych na základě použitého tvarosloví typického pro Druhého mistra *Rajhradského breviře* zařadila do též skupiny iluminací.

Fol. 121r – ornamentální iniciála „F“ [44], 1. list Korintským 11:23, (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála F („ratres“) je komponována na výšku čtyř řádků textu. Vertikální část těla iniciály je tvořena jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. Horizontální části těla iniciály jsou tvořeny stvolem. Ve vnitřním poli iniciály je komponován na růžovém pozadí s bílými kaligrafickými detaily motiv sestavy pěti bobulí propojených lištami. Horní kaudu iniciály tvoří vertikálně v pravém úhlu k tělu iniciály komponovaná lancetová polopalmeta. Dolní kaudu iniciály tvoří prohnutá lancetová polopalmeta.

Tuto iniciálu je možné spojit na základě motivu ve vnitřním poli iniciály se Čtvrtým mistrem *Rajhradského breváře*.

Fol. 123r – ornamentální iniciála „S“ [45], Skutky apoštolů 6:8, (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála S („tephanus“) je komponována na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály tvoří ostře prořezávaný stvol stylizovaný do přesného tvaru písmene, přepásaný prstencem. Od prstence vyrůstají do vnitřního pole zrcadlově komponované pružné stvolky, které jsou vidlicovitě větvené a zakončují je zavinuté lístky. Vnější pole iniciály je orámované pravoúhlým rámem tvořeným prostou černou lištou. Obě kaudy iniciály tvoří vidlicovitý motiv složený z hrotitého lístku, zlaté bobule a zavinutého lístku.

Podle ornamentální skladby iniciály je snad možné ji zařadit do skupiny iluminací, které jsou v tomto rukopisu připisované Druhému mistru – Mistru křižovnického breváře.

Fol. 125r – ornamentální iniciála „E“ [46], čtení k svátku Očišťování Panny Marie, (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála E („cce“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno kombinací jednostranné lišty s přisazeným stylizovaným perlovcem v oblé části písmene a lištou vyplněnou motivem stylizovaného perlovce v rovné, horizontální části písmene, která rozděluje vnitřní pole iniciály na dvě části. V obou částech vnitřního pole je komponován motiv šroubovitě přetáčeného zavinutého listu.

Vnější pole iniciály je růžové, doplněné bílými kaligrafickými detaily – obrysovou linií rámu a body. Rám iniciály je pravoúhlý a tvoří ho prostá černá linie.

Tato iniciála by mohla být zařazena vzhledem k výrazně lineárnímu pojetí motivů do skupiny iluminací Čtvrtého mistra. Analogické typy ornamentálních iniciál následují na dalších třech foliích – 126v [47], 133r [48], 135v [49].

Fol. 126v – ornamentální iniciála „E“ [47], Izaiáš 11:1-2, (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála E („gredietur“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno kombinací jednostranné lišty s přisazeným stylizovaným perlovcem v oblé části písmene a lištou vyplněnou motivem stylizovaného perlovce v rovné, horizontální části písmene, která rozděluje vnitřní pole iniciály na dvě části. V obou částech vnitřního pole je komponován zrcadlově překlopený motiv šroubovitě přetáčeného zavíjeného listu. Vnější pole iniciály je zlaté. Rám je pravoúhlý, tvořený prostou černou linií.

Na základě stylu této iniciály je možné ji zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra. Ornamentální motiv je analogický předcházející iniciále na f. 125r [46], jeho pojetí je ale méně lineární, než v předchozím příkladu.

Fol. 133r – ornamentální iniciála „E“ [48], čtení ke svátku Narození Panny Marie (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála E („go“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno hladkým dřikem s přisazenou lištou a vyplněné stylizovaný perlovcem. Horizontální rovná část písmene rozděluje vnitřní pole na dvě části. V obou částech vnitřního pole je komponován zrcadlově překlopený motiv šroubovitě přetáčeného zavíjeného listu. Vnější pole iniciály je zlaté. Rám je pravoúhlý, tvořený prostou černou linií.

Tato ornamentální iniciála by mohla být dílem Čtvrtého mistra. Přestože působí

vskutku analogicky k iniciálám na f. 125r [46], 126v [47] a 135v [49], její pojetí je z těchto příkladů nejplastičtější.

135v – ornamentální iniciála „E“ [49], Kniha Zjevení 5:6 (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála E („go“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno hladkým dřikem s přisazenou lištou a vyplněné stylizovaný perlovcem. Horizontální rovná část písmene rozděluje vnitřní pole na dvě části. V obou částech vnitřního pole je komponován zrcadlově překlopený motiv šroubovitě přetáčeného zavíjeného listu. Vnější pole iniciály je zlaté. Rám je pravoúhlý, tvořený prostou černou linií.

Tato ornamentální iniciála by podle použitých motivů mohla být zařazena do skupiny iluminací Čtvrtého mistra.

Fol. 141r – iniciála „U“ s umučením Izaiáše a výzdobou bordur [50], Vidění Izaiáše (Druhý mistr)

Iniciála U („isio“) je největší malovanou iniciálou v *Brevíři rajhradského probošta Vítka*.³⁰³ Je komponována na výšku 20 řádek v šíři obou kolumn. Krom toho je toto folio nejbohatší i ve výzdobě bordur kombinující žerdi a rozviliny, které rámuji zrcadlo textu ze všech stran. Tělo iniciály je tvořené kombinací tří motivů: vertikální část tvoří dvojice hmotných lišt sepnutých prstencem, oblou část písmene tvoří okřídlené monstrum, jehož ocas se mění do vidlicovitě rozštěpeného stvolu obousměrně se rozrůstajícího do rozvilin expandujících do bordur i do vnitřního pole iniciály. Vnitřní pole iniciály vyplňuje na modrém pozadí výjev umučení Izaiáše. Mezi dvěma katy klečí postava Izaiáše v zeleném plášti a bílém spodním rouchu. Vousy a vlasy jsou měkce plasticky modelované do

³⁰³ Ve výzdobě tohoto folia spatřuje Jan Květ autorovu „znalost italských, nejspíše boloňských předloh.“ Zároveň tu podle něho lze vysledovat prvky vývoje domácího slohu, a to nejpokročileji v případě „protáhlého akantu, ovíjejícího se na dvou místech kolem osy bordury v levém okraji strany,“ který se podstatně liší od italských akantů svou hybností a živostí tvarů, jež budou v následujících letech typické pro akanty vyskytující se v českých rukopisech. Květ 1960, s. 36; Kubík 2010, s. 125.

zvlněných pramenů. Draperie pláště je též měkce plasticky modelovaná a splývá podél těla. Katové stojící po stranách Izaiáše oba drží pilu, kterou proroka usmrcují. Kompozičně se postavy katů spíše vznášejí v prostoru nad zemí. Draperie je též měkce plasticky modelována, s větším množstvím záhybů, převážně přizpůsobujících se tělu. Typika tváří figur vykazuje dílensky typické tvarosloví rozvjené Mistrem křižovnického brevíře v 50. letech 14. století.³⁰⁴ Vnější pole iniciály je zlaté a uzavírá jej kasetový rám s horizontálně červenými a vertikálně béžovými lištami. Z levé horní kaudy vybíhá vidlicovitě štěpený stvol, dále se rozrůstající a ovíjející žerď, která je komponovaná vertikálně na výšku celé levé boční bordury. Tento dále větvený a stáčený vidlicovitě štěpený stvol, ze kterého vyrůstá množství zavinutých lístků, ovíjí a omotává žerď. Stvol je v horní části zakončen přetáčenou trojlistou kadeřavou palmetou kombinující laločnaté a pružně seříznuté tvary s naznačenou nervaturou listu,³⁰⁵ která se spirálovitě stáčí okolo žerdi. Směrem dolů žerď obaluje protáhlá kadeřavá palmeta kombinující laločnaté a zaostřené tvary. Na spodní části žerdi šplhá nahá lidská postava – Eva se zlatým jablkem v ruce. K žerdi je v dolní borduře v ostrém úhlu přisazena stočená srostlice lancetových polopalmet se vsazeným liliovým květem směřujícím v horizontálním směru do dolní bordury. V horní borduře je k žerdi přisazen šroubovitě stáčený stvol s množstvím zavinutých a zavíjených lístků, zakončený lancetovou polopalmetou protaženou nití se zlatou bobulí. Levou horní kaudu tvoří tělo draka stylizované do stvolu. Drak chrlí směrem nahoru do pravé boční bordury stvol dostředivě stáčený a sám sebe ovíjí pomocí stvolu se zavinutým lístkem. Směrem nahoru vyrůstá ze stvolu do pravé boční bordury přetáčený zavíjený list, na kterém sedí pták. Pravou boční kaudu tvoří složitě stáčený stvol doplněný množstvím zavinutých a zavíjených lístků, přisazených zlatých bobulí a laločnaté polopalmetry se zaostřeným koncem prodlouženým nití se zlatou bobulí. Výzdobu bordur doplňuje pět opeřenců sedících na listoví a velké množství zlatých bobulí.

Výzdobu tohoto folia je možné zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra, neboli

³⁰⁴ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³⁰⁵ K terminologii typů akantu viz Kubík 2010, s. 109–223.

Mistra křížovnického brevíře.³⁰⁶ Typické znaky pro tuto skupinu nese jak figurální výjev uvnitř těla iniciály, tak ornamentální skladba výzdoby bordur.

Fol. 160r – iniciála „P“ s Narozením Páně [51], Izaiáš 9:1 (Čtvrtý mistr)

Iniciála P („rimo“) je umístěna ve spodní části levé kolumny. Je komponována na 12 řádek textu a část zasahující do dolní bordury, odpovídající asi čtyřem řádkům textu. Oblou i vertikální část těla iniciály tvoří dvojice lišt sepjatých prstencem – hmotná, plasticky modelovaná varianta ze sepnutých žerdí. Vnitřní pole iniciály vyplňuje figurální výjev Narození Páně. Ve spodní části výjevu leží na trávě Panna Marie se zlatou svatozáří zahalená v plášti, podpírající si hlavu rukou a hledící na Josefa, který sedí u jejích nohou po pravé straně výjevu. Josef má na sobě červený plášť. Za nimi leží ve zlaté truhle vystlané slámou zdobené zavinitý Ježíšek s červenou svatozáří. V pozadí výjevu k Ježíškovy nahlíží osel a býk. Uši a rohy zvířat vystupují z vnitřního pole iniciály a zasahují až do jejího rámu. Záhyby draperie Panny Marie jsou tvořené tenkými liniemi, naznačujícími pozici těla. Postavy mají šedo-zelený inkarnát, nápadně odlišný od jiných iniciál v tomto rukopisu. Vnější pole iniciály je zlaté. Oblá část písmene je ohraničena kazetovým rámem. Horní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol, jehož spodní část se dostředivě stáčí do závitnice tvořené dvojicí kopinatých trojlistů. K horní části vidlicovitého motivu je přisazena žerď, kterou na dvou místech omotává polopalmeta s protaženým koncem jež tvoří zavíjený lístek. Žerď je vedena až do horní bordury kde je k ní horizontálně do pravého úhlu přisazena pomocí závitnice z kopinatých lístků další žerď, která končí v šířce levé kolumny a je též obalena protáhlým kopinatým lístkem. Dolní kaudu tvoří přisazený stvol stočený do závitnice, z jehož konce vyrůstají kopinaté trojlisty. Ze závitnice v dolní borduře vyrůstá horizontálně do pravé strany žerď rovnoběžná s textem, sahající až po konec pravé kolumny. Žerď je ovijena protaženým listem zakončeným z obou stran kopinatým trojlistým motivem. Konec žerdi tvoří závitnice, ze které vyrůstá další listoví. Jedná se o kopinaté trojlisty a přetáčené zavíjené lístky. Výzdobné prvky bordur jsou doplněny lištami s pravouhle prokrajovanými segmenty.

³⁰⁶ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Tato iniciála je jedním z příkladů, který volně propojuje prvky jak západního repertoáru spojovaného se skupinou rukopisů *Augustinus super Johannem*, tak italizujícím tvaroslovím.³⁰⁷ Zároveň ji lze spojit zejména typem tváří s některými příklady ze *Žaltáře karlštejské kapituly*.³⁰⁸ Mohla by být tedy v rámci *Rajhradského breviáře* dílem Čtvrtého mistra.

Fol. 170r – iniciála „O“ s Klaněním tří králů [52], Izaiáš 55:1 (Druhý a čtvrtý mistr)

Iniciála O („mnes“) je malovaná figurální iniciála komponovaná na výšku sedmi řádek textu na úplném začátku levé kolumny. Tělo iniciály tvoří dvojice lišt sepnutých prstencem – hmotná plasticky modelovaná varianta ze sepnutých žerdí.³⁰⁹ Ve vnitřním poli iniciály je zobrazeno Klanění tří králů. Po pravé straně vnitřního pole sedí Panna Marie v červeném plášti s Ježíškem na klíně. Panna Marie má zlatou svatozář a Ježíšek zelenou svatozář ve formě disku s křížem. Před nimi klečí jeden ze Tří králů v modrém plášti a zelené tunice, který podává Ježíškovi myrhu. Za klečící postavou krále stojí v levé části kompozice zbývající dva králové přinášející zlato a kadidlo. Postava stojícího krále vlevo je oblečena do červeného pláště. Postava krále stojícího vpravo je oblečena do růžového pláště, spodní zelené tuniky a na hlavě má zlatou liliovou korunu. Draperie plášťů mají splývavé měkké záhyby. Pozadí výjevu je tmavě modré s bílými kaligrafickými detaily naznačujícími hvězdy na obloze. Vnější pole iniciály je zlaté a jeho rám je pravoúhlý, tvořený černou linií. K levému hornímu rohu rámu je přisazen stočený stvol, ze kterého vyrůstá množství zavlnutých lístků. Horizontálně vyrůstá ze stvolu v horní borduře srostlice zavlnutého lístku, zlaté bobule a kadeřavé polopalmety prodloužené nitkou přes celou horní borduru ke konci šíře levé kolumny, kde je nitka zakončena zlatou bobulí. Směrem dolů je stvol vedený k levé vertikální linii rámu a jeho konec tvoří hlava draka. Drak se zakusuje do levé vertikální linie rámu, vytahuje ji do bordury a tím deformuje tvar rámu i vnějšího pole iniciály. K levému dolnímu rohu rámu

³⁰⁷ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³⁰⁸ Jedná se například o f. 23r [97], 33v [98]. Tamtéž, s. 253.

³⁰⁹ K typům iniciál viz Kubík 2013, s. 29–205.

je přisazen stvol stočený do závitnice, ze které vyrůstají zavinuté lístky, které stvol ovíjejí. K závitnici je vertikálně přisazena žerď vedená až do dolní bordury, kde je zakončena závitnicí. Ta je tvořena vidlicovitě štěpeným stvolem který tvoří zavinuté lístky a doprostřed vsazený liliový květ. Pravý konec vidlicovitého motivu je tvořen strostlicí ze zavinutého lístku, zlaté bobule a lancetové polopalmety vedené horizontálně do pravé části bordury ke konci pravé kolumny, kde ji prodlužuje nitka zakončená zlatou bobulí. Žerď je zdobena cibulovitým prstencem, pletencovým medailonem, dvěma trojúhelnými motivy a zároveň je obalena dvěma listy – kadeřavou laločnatou polopalmetou a lancetovou polopalmetou.

Na tomto foliu se prolínají dvě stylové tendence.³¹⁰ Jednak italizující, která je zřetelná v pojetí figurálního výjevu a dala by se spojit se skupinou iluminací Druhého mistra. Kompozice a motivy použité ve výzdobě bordur jsou ale podobné těm, které můžeme najít v *Žaltáři karlštejské kapituly* například na f. 9r [96], 23r [97], 33v [98]. Proto by toto folio mohlo být zároveň spojeno se Čtvrtým mistrem.

Fol. 174v – ornamentální iniciála „P“ [53], čtení z úvodu Pavlova listu Římanům (Řím 1,1–4) (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála P („aulus“) je komponovaná na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je kombinací zalamované pásky ve vertikální části písmene a hladkým dřikem vyplněným motivem perlovce v oblé části písmene. Ve vnitřním poli je na tmavě modrém pozadí komponována čtyřlaločná roseta s přisazenými bobulemi. Vnější pole iniciály je zlaté, opatřené pravouhlým rámem tvořeným prostou černou linií. Horní kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv, ze kterého směrem nahoru vyrůstá laločnatá polopalmeta prodloužená linií, která vede až do horní bordury, kde je zakončena zlatou bobulí s přisazeným bičíkem. Druhou část vidlicovitého motivu tvoří hrotitý lístek a doprostřed je vsazen liliový květ. Dolní kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv složený z hrotitého lístku, liliového květu a laločnaté polopalmety směřující do dolní bordury, kde je prodloužena linií, na jejímž konci je zlatá bobule s přisazeným bičíkem.

³¹⁰ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Tuto iniciálu lze zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra na základě ornamentálních motivů a barevné škály, které odpovídají ostatním iniciálám v tomto rukopisu připisovaným právě tomuto iluminátorovi.

Fol. 221r - ornamentální iniciála „Q“ [54], Lekce z knihy Pláč Jeremjášův (Čtvrtý mistr)

Ornamentální iniciála Q („uomodo“) je komponovaná na výšku tří řádků textu. Tělo iniciály je tvořené hladkým dříkem doplněným bílými kaligrafickými body s přisazenou lištou ve vnitřním okraji písmene. Ve vnitřním poli iniciály je na zeleném pozadí komponovaná čtyřlaločná roseta s přisazenými bobulemi. Vnější pole iniciály je zlaté, zasazené do pravouhlého rámu tvořeného prostou černou linií. K hornímu levému rohu rámu je přisazena sestava z linií a tří bobulí s přisazenými bičiky. Kauda iniciály je tvořena prodlouženým stvolem rostoucím směrem dolů podél kolumny, na jehož konci je laločná polopalmeta prodloužená linií. Linií zakončuje bobule s přisazeným bičkem. Podél stvolu je komponovaná prokrajovaná lišta s hrotitými výčnělky, k nimž jsou připojeny bičiky.

Tuto iniciálu je možné na základě ornamentálního tvarosloví a barevnosti zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra v rámci *Rajhradského breviáře*.³¹¹

Fol. 223r – iniciála „U“ s výjevem Zmrtvýchvstání Krista [55], Matouš 28:1 (Druhý mistr)

Iniciála U („espere“) je malovaná figurální iniciála situovaná přes celou šíři pravé kolumny na výšku osmi řádek textu. Tělo iniciály je plasticky modelované, tvořené adicí stvolů. Stvol, který tvoří oblou část písmene je prořezávaný hladký dřík a stvol který tvoří vertikální část písmene je zdobený bílým perlovcem. Zeshora je přisazen rovný zelený stvol v horizontální poloze. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí výjev

³¹¹ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Zmrtvýchvstání Krista. Kristus vystupuje jednou nohou z hrobu, přičemž v jedné ruce nese zelený prapor a druhou rukou žehná.³¹² Kolem hlavy má zlatou svatozář ve formě disku s křížem. V pravé dolní části vnitřního pole leží vedle hrobu spící voják. Figurální výjev ve vnitřním poli iniciály dokládá dílensky typické tvarosloví rozvíjené Mistrem Křižovnického brevíře v 50. letech 14. století.³¹³ Vnější pole iniciály je zlaté a má pravouhlej rám tvořený lištami. Levá horní kauda je tvořena vidlicovitým štěpením stvolu, do nějž je vsazena zlatá bobule. Od vidlicovitého tvaru vyrůstá další listoví symetricky k horní liště rámu vnějšího pole. Směrem dolů vyrůstá prodloužená lancetová polopalmeta s přetáčeným koncem. Směrem nahoru vyrůstá prodloužená lancetová polopalmeta se zdvojeným přetáčeným koncem vidlicovitého tvaru, do kterého je vložena zlatá bobule. Pravá horní kauda je tvořena vidlicovitým tvarem s přisazenou zlatou bobulí, ze kterého vyrůstá další listoví. Z jednoho konce vidlicovitého motivu vyrůstá směrem nahoru další vidlicovitý motiv, do kterého je vsazena zlatá bobule. Směrem dolů je zakončen zavnutým lístkem a laločnatou polopalmetou ovíjející původní stvol. Směrem nahoru z vidlicovitého tvaru vyrůstá laločnatá polopalmeta až do horní bordury s do pravého úhlu zalomeným prodlouženým a člunkovitě přetočeným koncem. V části kde je polopalmeta zalomena sedí pták. Dolní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol z laločnatých zkrácených polopalmet, k němuž je přisazen drak komponovaný svým tělem vertikálně v pravé boční borduře, z jehož ocasu vyrůstá srostlice ze zavnutého lístku, červené bobule a lancetové polopalmetry se zaostřeným koncem prodlouženým nitkou s červenou bobulí na konci.

Tuto iniciálu je možné na základě stylových rysů figurálního výjevu i použitého repertoáru ornamentálních motivů zařadit do skupiny Druhého mistra, tedy Mistra křižovnického brevíře.³¹⁴

³¹² Tradičněji bývá zobrazován tento výjev s bílým, nebo červeným praporem. Zelený prapor by mohl nést symboliku nového života, naděje, obnovy a vítězství nad smrtí. „*Středověcí křesťanští umělci malovali Kristův kříž zelený na znamení Kristem způsobené obnovy a jako výraz naděje na návrat člověka do ráje.*“ Becker 2002, s. 337.

³¹³ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³¹⁴ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Fol. 233r – iniciála „P“ s Nanebevstoupením Páně [56], Skutky apoštolů (Druhý mistr)

Iniciála P („rimum“) je malovaná figurální iniciála komponována v levé kolumně na výšku osmi řádek textu. Tělo iniciály tvoří modrý plasticky modelovaný stvol dekorovaný bílým perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je výjev Nanebevstoupení Páně. V dolní části výjevu je kompozice čtyř postav, Panny Marie a apoštolů. V horní části kompozice se vznáší torzo s rukama Krista zanořující se do červeného oblaku. Vnější pole iniciály je zlaté. Oblá část písmene je v pravoúhlém rámu, zbytek písmene je bez rámu vnějšího pole a přesahuje šíři kolumny do prostoru levé boční bordury. Horní kaudu tvoří hlava draka zakusující se do stočeného stvolu přisazeného k levému hornímu rohu rámu iniciály. Stvol je vidlicovitě štěpený. Směrem dolů z něj vyrůstají dva zavinuté lístky, z nichž jeden stvol ovíjí. Směrem nahoru vyrůstá protáhlá kadeřavá laločnatá polopalmeta. Doprostřed vidlicovitého motivu je vsazena zlatá bobule. Dolní kaudu tvoří přisazený pružný vidlicovitě rozštěpený stvol, do nějž je vsazena zlatá bobule. Vidlicovitý motiv zakončuje směrem nahoru bobulovitě zavinutý lístek a směrem dolů z něj vyrůstá prodloužená přetáčená lancetová polopalmeta, jejíž konec je v dolní borduře zalomen do pravého úhlu a prodloužen nitkou ke konci levé kolumny, kde ji zakončuje zlatá bobule.

Tuto iniciálu je možné zařadit v rámci sledovaného rukopisu do skupiny iluminací Druhého mistra, kterým by mohl být samotný Mistr křižovnického brevíře.³¹⁵

Fol. 239v – iniciála „C“ s vyobrazením Trůnu milosti [57], čtení o Nejsvětější Trojici (Druhý mistr)

Figurální iniciála C („onfitemur“) je komponovaná na výšku šesti řádků textu s výzdobou rozvedenou do levé bordury. Tělo iniciály je tvořené z polopalmety komponované v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene a vertikálně přisazeného stvolu uzavírá vnitřní pole iniciály, zakončeného po obou stranách přetáčeným zavinutým

³¹⁵ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

lístkem.³¹⁶ Ve vnitřním poli iniciály je na tmavě modrém pozadí znázorněn výjev Boha sedícího na trůně, držícího ukřižovaného Krista ve svých rukou. Postava Boha je oděna do červeného pláště s měkkými záhyby, které se přizpůsobují tvarům těla. Kristus má na sobě bílou bohatě skládanou bederní roušku. Obě postavy mají kolem hlavy zlaté plastické svatozáře ve formě disku s křížem. Tváře figur vykazují typické tvarosloví rozvíjené Mistrem křižovnického brevíře v 50. letech 14. století.³¹⁷ Vnější pole iniciály je zlaté, opatřené rámem tvořeným plastickými lištami dvou barev – vertikálních šedých a horizontálních zelených. Přes celou levou borduru je vertikálně komponovaná žerď zdobená cibulovitými prstenci, kterou s iniciálou propojují dva stvoly, které symetricky proplétají levý horní a dolní roh rámu iniciály. Oba stvoly jsou na vnitřní straně zakončeny vidlicovitým motivem do kterého je vsazena zlatá bobule. Z vidlicovitých motivů vyrůstají zavinuté lístky ovíjející žerď. Zároveň z obou stvolů směrem od rámu iniciály vyrůstají laločnaté polopalmety obalující žerď. Konec žerdi v horní části tvoří vidlicovité štěpení se vsazeným liliovým květem, přičemž oba konce vidlicovitého motivu tvoří srostlice složené ze zlatých bobulí a zavinutých a zaostřených lístků. V dolní části je žerď spirálovitě zatočena a zakončena vidlicovitým motivem do kterého je vsazena zlatá bobule. Z levého konce vidlicovitého motivu vyrůstá dvojice zaostřených listů. Z pravého konce vyrůstá zaostřený list prodlouženou linií v délce šíře levé kolumny, kterou ukončuje červená bobule.

Vzhledem k použitému tvarosloví a stylu figurálního motivu lze tuto iniciálu zařadit do skupiny iluminací Mistra křižovnického brevíře, neboli Druhého mistra v kontextu výzdoby *Rajhradského brevíře*.³¹⁸

Fol. 244v – iniciála „E“ s výjevem Elkána a jeho dvěma ženami u stolu [58], čtení k Elkánovi, Anně a Penině (Druhý mistr – zde připsáno)

³¹⁶ Podobné schématu těl iniciál tvořených kombinací dvojice lišt sepnutých prstencem a polopalmety komponované v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene. Toto schéma je typické pro církevní skriptorium činné kolem poloviny a ve třetí čtvrtině 14. století, neboli okruh Mistra křižovnického brevíře. viz Kubík 2013, s. 68.

³¹⁷ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³¹⁸ Tamtéž, s. 252.

Iniciála E („rat“) je komponována na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno adicí stvolů, přičemž levá vertikální část písmene je tvořena dvojicí k sobě přisazených prutů. Uvnitř těla iniciály je na zlatém pozadí výjev Elkána sedícího u stolu s jeho dvěma ženami. Draperie oděvů postav mají měkkou, spíše plošnou modelaci. Tváře postav mají rysy podobnější těm, které jsou v tomto rukopise spojovány s předstupněm měkkého stylu. Vnější pole iniciály je růžové, ohraničené pravoúhlým rámem, který tvoří černá linie. Horní kauda iniciály je zakončena vidlicovitým motivem do kterého je vsazena zlatá bobule. Z vidlicovitého motivu vertikálně směrem nahoru vyrůstá lancetová polopalmeta, směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstá zaostřený list. Dolní kaudu iniciály tvoří protažovaná laločnatá polopalmeta s prohnutou osou.

Na základě typu figurálního výjevu ve vnitřním poli iniciály by tato iluminace mohla být spojena s Druhým mistrem v rámci *Rajhradského breviře*.

Fol. 247v – iniciála „P“ s králem Šalomounem a třemi prosebníky [59], čtení k podobenství Šalomounova (Čtvrtý mistr, Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála P („arabole“) je komponována na výšku devíti řádků textu. Tělo iniciály tvoří adice dvou stvolů vyplněných motivem perlovce. Ve vnitřním poli iniciály je na modrém pozadí zobrazen král Šalomoun s třemi prosebníky. Draperie plášťů postav se přizpůsobuje tělesným objemům, ale působí spíše plošně. Typika tváří se podobá tvarosloví rozvíjenému Mistrem křižovnického breviře v rámci sledovaného rukopisu. Vnější pole iniciály je zlaté, přičemž oblá část písmene je zarámována pravoúhlým rámem tvořeným lištami dvou barev – šedé vertikální a zelených horizontálních. Horní kaudu tvoří závitnice ukončená vidlicovitým motivem do kterého je vsazena zlatá bobule. Směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstají dva zavinuté lístky stáčeující se zpět ke stvolu a jeden z lístků stvol ovíjí. Směrem nahoru z vidlicovitého motivu vyrůstá lancetová polopalmeta. Dolní kaudu tvoří list lancetové polopalmy prodloužený až do dolní části bordury, kde se jeho konec vidlicovitě štěpí do zaostřeného lístku směrem doleva a do lancetové polopalmy prodloužené linií směrem doprava. Mezi tyto dva listy je vsazena zlatá bobule.

Figurální motiv ve vnitřním poli iniciály vykazuje rysy, které můžeme spojit se skupinou iniciál v tomto rukopisu přisuzovaných Mistru křižovnického brevíře, tedy Druhému mistru. Kompozice v borduře má ale charakter Čtvrtého mistra *Rajhradského brevíře*.³¹⁹

Fol. 250r – iniciála „U“ s vyobrazením Joba na smetišti [60], čtení o Jobovi (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála U („ir“) je komponována na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály tvoří adice dvou stvolů. Stvol který tvoří oblou část litery je zdobený bílým perlovcem, stejně jako její vertikální část. Druhý stvol je k nim zeshora horizontálně přisazen a uzavírá vnitřní pole iniciály. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí zobrazena postava Joba sedícího na smetišti.³²⁰ Postava má svatozář a je zahalena do bílé draperie se záhyby tvořenými liniemi. Tvář postavy je vousatá a její modelace není ostře definovaná. Vnější pole iniciály je růžové s bílými kaligrafickými detaily a jeho rám tvoří z části černá linie a z části zelená a červená lišta. Horní kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv do kterého je vsazena zlatá bobule, z něž vyrůstá směrem nahoru lancetová polopalmeta, na které sedí zelený papoušek. Směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstá dvojice zavínutých lístků, z nichž jeden se stáčí a ovíjí původní stvol. K levému dolnímu rohu rámu iniciály je přisazen pružný stvol, který je směrem nahoru zakončen člunkovitě přetáčeným listem, kterým se dotýká oblé části těla iniciály. Dolní konec stvolu tvoří vidlicovitý motiv se vsazenou zlatou bobulí, ze kterého vyrůstají směrem nahoru zaostřené a zavínuté lístky a směrem dolů srostlice ze zavínutého lístku, zlaté bobule a kadeřavé polopalmety protažené liní, která je ukončena zlatou bobulí.

Tato iniciála je na základě výzdoby bordur shodná s iluminacemi, které jsou v tomto rukopisu připisovány Druhému mistru, tedy Mistru křižovnického brevíře. Mohla by být

³¹⁹ Kat. Praha, 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³²⁰ Job je na narativních obrazech často zobrazován jako starý muž, obvykle nahý až na pruh látky kolem beder, sedící na smetišti a na některých dílech mívá svatozář. Hall 1974, s. 200.

tedy na základě toho zařazena do této skupiny iluminací.

Fol. 251v – iniciála „T“ s vyobrazením Tobiáše odcházejícího z domova [61], čtení z knihy Tobiáš (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála T („hobias“) je komponovaná na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno kombinací polopalmety komponované v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene a zeshora horizontálně přisazeného stvolu. Ve vnitřním poli iniciály jsou po levé straně zobrazeny na tmavě modrém pozadí dvě polopostavy, z nichž jedna – pravděpodobně postava Tobiáše, drží hůl. Druhá postava stojí za ním a pokládá mu ruku na rameno. Draperie oděvů je měkce modelována. Tváře postav jsou drobné a kresebně modelované. Vlasy jsou tvořeny jasně definovanými prameny pomocí linií. Vnější pole iniciály je zlaté. Pravoúhlý rám vnějšího pole iniciály je tvořen prostou černou linií. Kaudu iniciály tvoří vidlicovitě štěpený stvol se vsazenou zlatou bobulí, z něž směrem nahoru vyrůstá lancetová polopalmeta. Směrem dolů z vidlicovitého motivu vrůstá zavnutý lístek a prodloužená lancetová polopalmeta s připojenou linií, která je zakončena zlatou bobulí.

Tuto iniciálu je možné na základě ornamentálního tvarosloví a figurálního výjevu ve vnitřním poli iniciály přiřadit ke skupině iluminací Druhého mistra.

Fol. 254r – iniciála „F“ s Alexandrem Velikým [62], čtení o Filipu Makedonském (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála F („actum“) je komponovaná na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno kombinací jednostranné lišty s přisazeným stylizovaným perlovcem ve vertikální části písmene a stvolu v horizontálních částech. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí s kaligrafickými detaily – body a liniemi, zobrazena polopostava Alexandra Velikého s mečem. Polopostava je oblečena do šupinové zbroje a surcotu. Draperie látek je spíše plošná, u nejsvrchnější vrstvy je patrný pokus o plastickou modelaci pomocí barvy, bez záhybů. Ve vyobrazení polopostavy vyniká obrysová linie. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným prostou černou

linií. Horní kaudu iniciály tvoří lancetová polopalmeta prodloužená linií, vedoucí do horní bordury, kde je zakončena zlatou bobulí. Dolní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol složený ze zavinutého lístku, doprostřed vsazené zlaté bobule a směrem dolů vyrůstající lancetové polopalmety s prodlouženým koncem linií, kterou zakončuje zlatá bobule.

Na základě typu figurálního výjevu ve vnitřním poli iniciály a ornamentálnímu tvarosloví ve výzdobě kaud je možné tuto iniciálu zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra.

F. 256v – iniciála „F“ s polopostavou proroka [63], Ezechiel 1:1-2 (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála F („actum“) je komponována na výšku šesti řádků textu. Vertikální část těla iniciály je tvořena jednostrannou lištou s přisazeným perlovcem. Horizontální části těla iniciály jsou tvořeny stvolem, přičemž spodní z nich je ostře prořezávaný. Ve vnitřním poli iniciály je na zlatém pozadí zobrazena polopostava proroka (pravděpodobně Ezechiela), nahlížejícího do svitku. Prorok je oblečen do šedého pláště. Draperie je měkce modelována. Tvář je zobrazena z profilu a definována jemnými liniemi. Vousy a vlasy jsou modelovány pomocí tmavších a světlejších odstínů barvy. Vnější pole iniciály je tmavě modré, doplněné kaligrafickými body a obrysovou linií rámu. Rám je pravoúhlý, tvořený prostou černou linií. Horní kaudu iniciály tvoří vidlicovitě štěpený stvol, z něhož směrem nahoru vyrůstá zavinutý lístek a lancetová polopalmeta a směrem dolů dvojice zavinutých lístků, z nichž jeden stvol ovíjí. Do vidlicovitého motivu je vsazena zlatá bobule. Dolní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol přepásaný cibulovitým prstencem. Z tohoto stvolu do levé boční kaudy vyrůstá vidlicovitý motiv, složený ze zaostřeného lístku a zavinutého lístku, ze kterého směrem dolů vyrůstá další zaostřený lístek. Druhou část vidlicovitě štěpeného stvolu tvoří vidlicovitý motiv složený ze zavinutého a zaostřeného lístku, zlaté bobule uprostřed a lancetové polopalmety vyrůstající v horizontálním směru do dolní bordury. Lancetová polopalmeta je prodloužena linií s přisazenou zlatou bobulí.

Tato figurální iniciála by na základě celkového pojetí figury a ornamentální výzdoby

iniciály mohla patřit do skupiny iluminací Druhého mistra v rámci *Rajhradského breviře*.

Fol. 277r – iniciála „H“ s výjevem kamenování sv. Štěpána židy [64], čtení ke svátku svatého Štěpána (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála H („eri“) je komponovaná na počátku levé kolumny na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je tvořené z adice stvolů tvořených variantou jednostranné lišty s přísazeným perlovcem. Vnitřní pole písmene uzavírá ze spodu horizontálně přísazený rovný stvol. Ve vnitřním poli iniciály je na tmavě modrém pozadí zobrazen výjev ukamenování sv. Štěpána. Postava sv. Štěpána klečí v pravé části kompozice na kolenou v prosebném gestu, zatímco za ním stojí dva Židé, kteří na něj vrhají kameny. Draperie oděvů postav jsou spíše ploché. Tváře postav se podobají těm, které jsou v tomto rukopisu připisovány Mistru křižovnického breviře. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravouhlejším rámem tvořeným jednoduchou černou linií. Dolní kauda iniciály se stáčí do vidlicovitě štěpeného stvolu, do kterého je vsazena zlatá bobule a ze kterého vyrůstá další listoví. Směrem nahoru vyrůstají dva zavinuté lístky a směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstá zkrácená laločnatá polopalmeta. Horní kaudu tvoří horizontálně přísazená žerď tvořená ze stvolu, komponovaná v horní borduře na šířku textu obou kolumn. Žerď je zdobená kolénkem a cibulovitými prstenci. Oba konce žerdi tvoří vidlicovité tvary s přísazenými zlatými bobulemi a zaostřenými lístky. Na pravé straně žerdi je na stvol nasazena hlava draka, jehož ústy vyrůstá konec stvolu s vidlicovitým motivem. Na levé straně vedle hlavy draka je umístěn motiv oblaku, z něhož žehná Boží ruka.

Podle ornamentálního tvarosloví výzdoby bordur i figurálního motivu ve vnitřním poli iniciály by tato iniciála mohla být zařazena do skupiny iluminací Druhého mistra v rámci *Rajhradského breviře*.

Fol. 279v – iniciála „C“ se sv. Janem Evangelistou [65], čtení ke sv. Janu Evangelistovi (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála C („um“) je komponovaná na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je

obalované z vnější strany písmene dvojicí vidlicovitě přisazených polopalmet vyrůstajících z vnitřního obrysu písmene.³²¹ Vnitřní pole písmene uzavírá z levé strany zelený stvol vertikálně přisazený tak, aby uzavíral vnitřní pole iniciály a který je na obou stranách zakončen člunkovitě přetáčenými lístky. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí s bílým lineárním rosetovým vzorem stojící postava svatého Jana Evangelisty s atributem orla. Postava Jana Evangelisty má zlatou svatozář a je oděna do béžové tuniky a zeleného pláště s červeným rubem. Draperie pláště má měkkou skladbu záhybů řasených podle pohybu těla. Tvář je stylizovaná, podobná těm, které jsou v tomto rukopisu spojovány s Mistrem křižovnického brevíře. Vlasy jsou modelovány pomocí linií. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené rámem tvořeným lištami dvou barev – vertikálních červených a horizontálních růžových. Ke středu levé vertikální lišty rámu, před kterou je předsazena část těla iniciály, je komponován motiv dvou zrcadlově symetricky překlopených pružných stvolů, které jsou sepnuté prstencem do vidlicovitého motivu se vsazenou zlatou bobulí, která se dotýká oblé části těla iniciály předsunutého před lištu rámu. Konce stvolů směřujících do středu jsou vidlicovitě štěpené a vyrůstají z nich zaostřené a zavínuté lístky. Z konců stvolu směřujících směrem od vnějšího pole iniciály vyrůstají laločnaté polopalmy s liniemi prodlouženými do horní a dolní bordury, kde jsou k nim přisazeny bobule – v horní části zlatá a v dolní části bordury červená.

Výzdobu tohoto folia je možné zařadit jak podle typu těla iniciály, figurálního výjevu, tak i ornamentální výzdoby, do skupiny iniciál Druhého mistra, neboli Mistra křižovnického brevíře.

Fol. 289r – iniciála „E“ s vyobrazením Svaté rodiny [66], chvalozpěv na narození Krista (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála E („xultent“) je komponována na výšku šesti řádků textu. Tělo

³²¹ Tento typ těla iniciály, nazývaný také „karolínský typ kompozice iniciály“, jehož původ sahá až do karolínské doby, kdy vznikl první model obalování těl iniciál, se často vyskytuje i v dalších rukopisech okruhu Mistra křižovnického brevíře. Například také v *Karlštejnském žaltáři* na f. 40r [98], nebo *Křižovnickém brevíři* na f. 377r. viz Kubík 2013, s. 106.

iniciály je tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným perlovcem po levé boční straně litery. Vnitřní pole iniciály je poškozené. Jsou v něm vyobrazeny tři postavy. Postava uprostřed je malý Kristus, kterého postavy okolo drží nad jeslemi. Postava vlevo je Panna Marie, oblečena do červeného pláště a kolem hlavy má zlatou svatozář. Postava vpravo je zahalena do béžového pláště a jako jediná nemá svatozář. Draperie plášťů jsou modelovány pomocí jemných linií. Tváře vzhledem k poškození iluminace nelze blíže popsat. Vnější pole iniciály je zlaté, zasazené do kazetového rámu. K levým dvěma bočními rohům rámu iniciály jsou přisazeny vertikálně komponované stvoly, které jsou směrem do středu k sobě vidlicovitě přisazené zavinutými lístky. Směrem od středu se oba stvoly vidlicovitě štěpí. V případě horního stvolu se jedná o vidlicovitý motiv složený ze zavinutého lístku, zlaté bobule a směrem nahoru vyrůstající prodloužené laločnaté polopalmy s člunkovitě přetáčeným koncem zasahujícím až do horní bordury. Vidlicovitý motiv stvolu směřujícího vertikálně dolů je tvořen zavinutým lístkem, zlatou bobulí a lancetovou polopalmetou prodlouženou linií vedoucí až do dolní bordury, kde je zakončena zlatou bobulí.

Tuto iniciálu je možné spojit, zejména na základě repertoáru ornamentálních motivů, s Druhým mistrem *Rajhradského breváře*.

Fol. 301r – iniciála „G“ se svatým Řehořem [67], čtení ke svatému Řehoři (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála G („regorius“) je komponována na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály tvoří jednostranná lišta s přisazeným stylizovaným perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je zobrazena sedící postava svatého Řehoře s žehnajícím gestem a žezlem. Na hlavě má tiáru, kolem hlavy zlatou svatozář a na rameni mu sedí holubice. Je oděn do červeného pláště se zeleným rubem a bílého spodního šatu. Draperie je měkce modelovaná a splývá podél těla. Tvář sv. Řehoře má charakteristické rysy spojitelné v rámci sledovaného rukopisu s typikou tváří Mistra křižovnického breváře.³²² Vnější pole iniciály je zlaté, zasazené do kazetového rámu. V levé boční borduře je v

³²² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík)

horizontální ose iniciály komponovaná červená bobule, od které vede rozdvojená linie spojující dvě kompozice stvolů. V horní části se jedná o pružný stvol, přisazený k levému hornímu rohu rámu iniciály, ze kterého směrem dolů vyrůstá zavnutý a zaostřený lístek. Směrem nahoru je stvol zakončen vidlicovitým motivem, složeným z hrotitého lístku, liliového květu a směrem nahoru vyrůstající kadeřavou laločnatou variantou protáhlé lancetové polopalmety s vrcholem stáčeným do zavíjeného lístku.³²³ Druhý stvol komponovaný od červené bobule směrem do dolní bordury je stylizovaný do těla draka. Tento stvol se směrem do levé boční bordury spirálovitě stáčí a zakončuje ho vidlicovitý motiv tvořený hrotitým lístkem, bobulovitým kvítkem a zaostřeným lístkem. Směrem do dolní bordury je stvol zakončen dračí hlavou chrlící vidlicovitý motiv složený ze zavnutého lístku, zlaté bobule a hrotitého lístku. Ve střední části je stvol zdoben cibulovitými prstenci a dračími křídly.

Tato iniciála by na základě ornamentálního tvarosloví a typu tváře postavy ve vnitřním poli mohla být zařazena do skupiny iluminací Druhého mistra *Rajhradského breviře*.

Fol. 303r – iniciála „F“ se sv. Benediktem předávajícím bratrům řeholi [68], čtení o svatém Benediktovi (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála F („uit“) je komponovaná na výšku sedmi řádků textu. Tělo iniciály tvoří jednostranná lišta s přisazeným stylizovaným perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí komponované vyobrazení svatého Benedikta stojícího po levé straně výjevu a polopostav tří bratrů zobrazených v levém dolním rohu vnitřního pole. Svatý Benedikt drží v jedné ruce pastýřskou berlu a druhou rukou předává bratrům knihu (řeholi). Kolem hlavy má zlatou svatozář. Všechny postavy jsou oblečeny do benediktinských rouch. Draperie jsou plasticky modelované pomocí lámaných záhybů. Tváře postav mají ostré rysy a jsou podobné těm, které jsou v tomto rukopisu spojované s Mistrem křižovnického breviře. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným prostou černou linií. Horní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol, ze kterého směrem nahoru vyrůstá lancetová polopalmeta prodloužená linií s přisazenou

³²³ K typům akantů viz. Kubík 2010, s. 109–123.

zlatou bobulí. Směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstá zavnutý lístek a člunkovitě přetáčený list, který stvol ovíjí. Dolní kaudu iniciály tvoří dva překřížené pružné stvol zakončené vidlicovitými motivy z nichž vyrůstá další listoví. Ze stvolu s vidlicovitým motivem směřujícího do levé boční bordury vyrůstají zavnuté lístky a motiv je doplněn zlatou bobulí. Ze stvolu komponovaného v horizontálním směru do dolní bordury vyrůstá zavnutý lístek, zlatý bobulovitý kvítek a lancetová polopalmeta prodloužená linií s přísazenou bobulí. Na zavnutém lístku tohoto stvolu sedí zelený papoušek.

Podle stylu figurálního motivu ve vnitřním poli iniciály a ornamentálního tvarosloví v bordurách by tato iniciála mohla být zařazena do skupiny iluminací Druhého mistra.

Fol. 305r – iniciála „A“ se Zvěstováním Panně Marii [69], čtení o Zvěstování Panně Marii (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála A („dest“) šířeji rozvedená do levé bordury je komponovaná na začátku první kolumny na výšku osmi řádků textu. Tělo iniciály je tvořené aditivně přísazenými stvolů růžové barvy. Ve vnitřním poli iniciály je námět Zvěstování Panně Marii. Po levé straně klečí archanděl Gabriel ve zlatém plášti držící v ruce svitek na kterém je nápis „Ave gratia plena.“³²⁴ Po pravé straně stojí Panna Marie v zeleném plášti s překříženýma rukama na prsou, které symbolizují její pokoru a poslušnost vůči Boží vůli. Obě postavy mají kolem hlavy zlatou svatozář. Na hlavu Panny Marie z nebe sestupuje paprsek Božského světla. Na základě typiky tváří postav by autorem této iniciály mohl být Mistr křižovnického brevíře. Draperie jsou spíše plošné se střídavým užitím měkkých záhybů. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným lištami dvou barev – vertikálních šedých a horizontálních červených. Pravou horní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol do kterého je vsazena zlatá bobule. Směrem doleva z vidlicovitého motivu vyrůstá zavnutý lístek, směrem doprava z něj vyrůstá lancetová polopalmeta protažená linií, kterou zakončuje zlatá bobule. Levá horní kauda je tvořena vidlicovitě štěpeným

³²⁴ Na svitek se pravděpodobně nevešlo celé znění nápisu symbolizující slova anděla: „Ave gratia plena Dominus tecum“ – „Buď zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.“ K ikonografii Panny Marie viz Hall 1991, s. 505–506.

stvolem, jehož levý konec se znovu vidlicovitě štěpí a stáčí do závitnice. Z konců vidlicovitých tvarů vyrůstají zavinuté lístky, u nichž jeden ovíjí stvol. Levá dolní kauda je tvořena prodlouženým stvolem těla iniciály. Jeho konec je vidlicovitě štěpený a je do něj vsazena zlatá bobule. Směrem nahoru vyrůstá z vidlicovitého motivu člunkovitě přetáčený lístek. Směrem dolů z vidlicovitého štěpení vyrůstá další vidlicovitý motiv do kterého je vsazena zlatá bobule. Směrem nahoru z vidlicovitého motivu vyrůstá zavinutý lístek a směrem dolů vyrůstá polopalmeta kombinující laločnaté a zaostřené tvary s prodlouženým koncem zalomeným do pravého úhlu, kde je k člunkovitě přetáčenému lístku přisazena nitka zakončená zlatou bobulí. Na listu zalomeného konce polopalmety je komponován zajíc. V levé boční borduře je dalších šest zlatých koulí komponovaných volně v prostoru.

Tuto iniciálu je možné zařadit do skupiny iluminací Druhého mistra, a to jak podle typu figurálního výjevu uvnitř těla iniciály, tak podle výzdoby bordur, která nese charakteristické znaky pro tvorbu dílny Mistra křižovnického brevíře.

Fol. 307v - iniciála „N“ se svatým Vojtěchem [70], čtení ke svatému Vojtěchu (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála N („ascitur“) je komponovaná na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je na růžovém pozadí s bílými kaligrafickými detaily – obrysovou linií vnitřního pole a čtveřicími bodů, zobrazen svatý Vojtěch nesoucí na rameni hůl s vlastní hlavou, jako symbol jeho mučednické smrti.³²⁵ Postava je oblečena do černého roucha s bohatě plasticky modelovanou draperií pomocí zalamovaných záhybů. Tvář svatého Vojtěcha má jasné kresebné rysy. Vlasy jsou modelovány lineárně, rozdělením na jednotlivé prameny. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené kazetovým rámem. Horní kaudu iniciály tvoří vidlicovitý motiv se vsazenou zlatou bobulí, ze kterého směrem

³²⁵ Svatý Vojtěch byl zavražděn při misijní cestě do Prus. Byl napaden pohany, spoután, sedmkrát probodnut kopím (či probodnut sedmi kopími), poté mu byly useknuty údy a hlava nabodnuta na hůl. Royt 1991, s. 488.

nahoru vyrůstá lancetová polopalmeta a směrem dolů zavínutý lístek. Dolní kaudu iniciály tvoří stylizovaný stvol do podoby draka, který ovíjí levou dolní část těla iniciály a pokračuje směrem dolů, kde je zakončen vidlicovitým motivem. Ten je tvořen zavínutým lístkem, zlatou bobulí a směrem dolů vyrůstající lancetovou polopalmetou prodlouženou linií s přisazenou zlatou bobulí.

Fol. 324v – ornamentální iniciála „H“ [71], čtení ke svatému Petrovi a Pavlovi (Čtvrtý mistr)

Iniciála H („odie“) je malovaná ornamentální iniciála komponovaná na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je kombinací dvou lišt sepnutých prstencem (tvořící vertikální část písmene) a stvolu (tvořícího oblou část písmene) stylizovaného do okřídleného draka, na jedné straně zakončeného dračí hlavou ovíjející vertikální část písmene a na druhém konci tvořeného ocasem stylizovaným do zavíjeného lístku. Ve vnitřním poli iniciály je stvol pletenců, který se větví do trojlistů a zavíjených lístků. Na dvou místech se stvol štěpí do vidlicovitých motivů do kterých je vsazena modrá bobule. Vnější pole iniciály je tmavě modré a rám je tvořen prostou černou linií. Vertikální část těla písmene je vysunuta do levé bordury. Horní kaudu tvoří žerď stylizovaná do stvolu vedená do horní bordury, kde navazuje její horizontální část přes šíři obou kolumn. Žerď je zdobena pletencem a větví se do zaostřených lístků a vidlicovitých motivů, do kterých jsou vsazeny zlaté bobule. Z horizontální části žerdi v horní borduře vyrůstá laločnatá polopalmeta prodloužená linií, která se na konci mění ve tři linie zakončené zlatými bobulemi s přisazenými bičíky. Dolní kaudu tvoří závitnice vidlicovitě větvená se vsazeným liliovým lístkem, ze které vyrůstá žerď vedená do dolní bordury, kde tvoří medailon z pletence a dál pokračuje do dolní bordury, kde ji zakončuje medailon, jehož vnitřní pole vyplňuje davidova hvězda a který je kolem dokola porostlý zavíjenými lístky s přisazenými bičíky. Žerď je také dále zdobena dalšími zavíjenými lístky a nálevkovitým motivem.

Toto folio je svými stylovými prvky téměř shodné se stylem, který je charakteristický pro iluminace rukopisu *Augustinus super Johannem* (např. f. 1v [101]). Proto tuto iniciálu

můžeme zařadit do skupiny iluminací Čtvrtého mistra.³²⁶

Fol. 391r - ornamentální iniciála „P“ [72], čtení o utrpení svatého Ondřeje (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála P („assionem“) je komponovaná na výšku šesti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. Vnitřní pole iniciály je růžové, vyplněné bílým stvolem štěpeným do vidlicovitého motivu sevřeného variantami šroubovitě přetáčené dvojice zavíjených listů. Vnější pole iniciály je zlaté. Oblá část těla iniciály je zasazena do pravoúhlého rámu tvořeného prostou černou linií. Horní kaudu iniciály tvoří zkrácený lancetový list s člunkovitě přetáčeným koncem. Dolní kaudu tvoří prodloužená lancetová polopalmeta s koncem přetáčeným do zavíjeného lístku. Podél vertikální části těla iniciály je výzdoba doplněna lištou s naznačenými pružně prokrajovanými okraji.

Tato iniciála by v rámci porovnání s ostatními ornamentálními iniciálami v tomto rukopisu mohla být zařazena do skupiny iluminací Čtvrtého mistra.

Fol. 393v – ornamentální iniciála „T“ [73], čtení ke svaté Barboře (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála T („emporibus“) je komponovaná na výšku tří řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno kombinací polopalmet se seříznutými okraji komponovaných v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene a zeshora horizontálně přisazeného stvolu. Z oblé části těla iniciály vyrůstá do vnitřního pole stvol stočený do závitnice sám sebe ovíjející zavínutým lístkem. Ze stvolu vyrůstá množství dalších zavínutých lístků, ke kterým jsou přisazeny zlaté bobule. Vnější pole iniciály je rozděleno na dvě barevné části ve vertikální ose. Pravá část vnějšího pole je růžová, doplněná bílými kaligrafickými detaily – trojicemi bodů a obrysovou linií vnějšího rámu. Levá část vnějšího pole je zlatá. Rám iniciály tvoří prostá černá lišta. Kauda iniciály je tvořena polopalmetou kombinující

³²⁶ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

laločnaté a zaostřené tvary. K levému dolnímu nároží rámu je přisazen kaligrafický detail sestavy linie se třemi body.

Na základě ornamentálního tvarosloví ve vnitřním poli iniciály je možné tuto iluminaci spojit s Druhým mistrem *Rajhradského brevíře*.

Fol. 394v – iniciála „N“ se svatým Mikulášem [74], čtení ke svátku sv. Mikuláše (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála N („icolaus“) je malovaná figurální iniciála komponovaná na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je růžové barvy, tvořené kombinací hmotné plasticky modelované varianty dvou lišt sepnutých prstencem a lišty s přisazeným perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály na zlatém pozadí sedí sv. Mikuláš ve světle fialovém rouchu a na hlavě má biskupskou mitru. Záhyby jsou mísovité, ale zároveň měkce modelované a přizpůsobují se pozici těla. Tvář sv. Mikuláše je shodná s iniciálami které vytvořil v rámci sledovaného rukopisu Mistr křižovnického brevíře. Vnější pole iniciály je tmavě modré, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným jednoduchou černou linií. Horní kaudu tvoří vidlicovitý motiv, z něhož směrem dolů vyrůstají dva zavinuté lístky. Směrem nahoru se stvol znovu štěpí do dalšího vidlicovitého motivu se vsazenou zlatou bobulí, ze kterého směrem dolů vyrůstá zavinutý lístek a směrem nahoru prodloužená lancetová polopalmeta s přetočeným koncem do zavíjeného lístku. Dolní kaudu iniciály tvoří ohnutý prodloužený list s protaženou linií, kterou zakončuje zlatá bobule.

Iniciála se svatým Mikulášem dokládá stejné charakteristické rysy tváře, jaké můžeme vidět u jiných iniciál připisovaných dílně Mistra křižovnického brevíře a v tomto rukopisu konkrétně Druhému mistru. Ornamentální skladba v borduře by se ale zároveň dala spojit se Čtvrtým mistrem *Rajhradského brevíře*, jehož tvorba připomíná i výzdobu *Žaltáře karlštejnské kapituly*.³²⁷

³²⁷ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Fol. 397r – iniciála „A“ s Pannou Marií a Ježíšem [75], čtení z Písně Šalomounova (Druhý mistr – zde připsáno)

Iniciála A („diuro“) je malovaná figurální iniciála komponovaná na výšku šesti řádků. Tělo iniciály je růžové barvy, tvořené z aditivně přisazených stvolů zdobených bílým perlovcem. Ve vnitřním poli iniciály je výjev Panny Marie s Kristem v objetí. Pláště postav mají splývavou spíše plochou draperii s měkkou modelací záhybů. Obě postavy mají kolem hlavy svatozář – Panna Marie zlatou a Kristus zelenou. Typika tváří je podobná těm příkladům, které jsou v tomto rukopisu připisovány Mistru křížovnického brevíře. Vnější pole iniciály je zlaté, orámované vertikálně černou linií a horizontálně barevnými lištami. Horní kauda je tvořena akantem, přesněji prodloužené kadeřavé polopalmy se seříznutými okraji s přetočeným koncem do zavíjeného lístku se zaostřeným koncem. Spodní kaudu tvoří prodloužená polopalma kombinující laločnaté a zaostřené tvary s přetočeným koncem do zaostřeného lístku.

Podle typu tváří figur ve vnitřním poli by tato iniciála mohla být dílem Druhého mistra. Ornamentika v bordurách je proti tomu analogická ke skupině iniciál, které jsou v tomto rukopisu připisované Čtvrtému mistru, který používá totožné motivy které se vyskytují i v *Žaltáři karlštejské kapituly*,³²⁸ v tomto případě se jedná o polopalmetu kombinující laločnaté a zaostřené tvary.³²⁹

Fol. 400r – ornamentální iniciála „C“ [76], čtení o svatém Tomášovi (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála C („um“) je komponovaná na výšku tří řádků textu. Oblá část těla iniciály je tvořena jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem. K oblé části je přisazen vertikálně komponovaný stvol zakončený po obou stranách zavínutými lístky, který uzavírá vnitřní pole iniciály. Ve vnitřním poli iniciály je

³²⁸ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³²⁹ Srov. s *Žaltářem karlštejské kapituly* na f. 23r [95].

komponován motiv dvou dynamizovaných zvlněných laločnatých palmet. Vnější pole iniciály je růžové, doplněné bílými kaligrafickými detaily – body a liniemi. Rám iniciály je pravoúhlý, tvořený prostou černou linií.

Tato iniciála by mohla být vzhledem k porovnání s ostatními ornamentálními iniciálami v tomto rukopisu zařazena do skupiny iluminací Čtvrtého mistra.

Fol. 401r – ornamentální iniciála „C“ [77], čtení k chvále Bohu a mučedníků (Čtvrtý mistr)

Malovaná ornamentální iniciála C („um“) je komponována na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály je stylizovaná varianta lišty s přisazeným perlovcem. Vnitřní pole iniciály s modrým pozadím vyplňuje propletený stvol, který je v dolní části komponován do pletence, dále směrem nahoru sám sebe omotává a oba jeho konce se vidlicovitě štěpí. Směrem do stran se štěpení stáčí do dvou závitnic horizontálně komponovaných vedle sebe a druhá strana štěpení se stáčí směrem nahoru do srdčitého motivu. Ze všech konců stvolu vyrůstají zaostřené trojlístky a do vidlicovitých štěpení stvolu jsou vsazeny zlaté bobule.³³⁰ Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené pravoúhlým rámem tvořeným jednoduchou černou linií. V prostoru mezi kolumnami je komponovaná bohatě zdobená žerď vedoucí od levého dolního rohu rámu iniciály až do dolní bordury, kde je zakončena vidlicovitým štěpením stvolu, který se do stran zcadlově esovitě kroutí a tvoří medailon, ze kterého vyrůstají hvězdovitě do stran zaostřené lístky zakončené zlatými bobulemi, tvořící palmetový větrník. Žerď je dále zdobená cibulovitými prstenci a její horní konec je stylizován do podoby draka, do jehož úst je vsazena zlatá bobule.

Ornamentální skladba výzdoby prostrou mezi kolumnami se podobá výzdobě bordur některých folií v *Žaltáři karlštejnské kapituly* (např. f. 33v [98]) a zároveň se jedná o analogické motivy k těm, které jsou užívány ve skupině rukopisů *Augustinus super Johannem* (např. na f. 1v [101]), a proto je tuto iniciálu možné zařadit do skupiny

³³⁰ Stejný motiv trojlístku nalezneme také v *Křižovnickém breviři* na f. 2r [102].

iluminací Čtvrtého mistra.³³¹

Fol. 405r – ornamentální iniciála „P“ [78], žalm 126. (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála P („salmus“) je komponována na výšku devíti řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno kombinací dvou přisazených lišt sepnutých prstencem ve vertikální části a jednostranné lišty s přisazeným stylizovaným perlovcem v oblé části písmene. Uvnitř těla iniciály je komponován motiv vidlicovitě štěpeného stvolu, který se dál větví do zavinutých lístků, k nimž jsou přisazeny zlaté bobule. Oblá část písmene má zlaté pozadí vnějšího pole a pravoúhlý rám tvořený prostou černou linií, zatímco vertikální část písmene rámuje prokrajované vnější pole rozdělené na tři barevně odlišné segmenty. Horní kaudu tvoří vidlicovitě štěpený stvol, ze kterého směrem dolů vyrůstá do závitnice zavinutý lístek a člunkovitě přetáčený lístek, který stvol ovíjí. Uprostřed vidlicovitého motivu je vsazený bobulovitý květ a směrem nahoru vyrůstá prodloužená lancetová polopalmeta s přetáčeným koncem do zavíjeného lístku. Dolní kaudu iniciály tvoří tělo iniciály obalující člunkovitě přetáčeným lístkem pružný stvol, zakončený vidlicovitým motivem se vsazenou zlatou bobulí. Z vidlicovitého motivu vyrůstá zavinutý lístek a v horizontálním směru do dolní bordury vyrůstá zaostřený list protažený linií s přisazenou zlatou bobulí.

Tuto iniciálu je snad možné spojit vzhledem k použitému ornamentálnímu tvarosloví se skupinou iluminací Druhého mistra v rámci výzdoby *Rajhradského breviáře*.

Fol. 409v – ornamentální iniciála „Q“ [79], výzva k oslavě svátku svatých (Druhý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála Q („uia“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořeno seříznutými polopalmetami komponovanými v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene. Ve vnitřním poli iniciály je komponován na světle modrém pozadí pružný esovitě stáčený a vidlicovitě štěpený stvol, ze kterého vyrůstají zavinuté

³³¹ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

lístky. Motiv je doplněn zlatými bobulemi. Vnější pole iniciály je zlaté. Rám iniciály je pravoúhlý, tvořený prostou černou linií. Kaudu iniciály tvoří část těla písmene prodloužená stvolem, jehož konec je přetáčený do zavíjeného lístku. Tento stvol doplňuje přisazená zlatá lišta.

Na základě ornamentálního motivu ve vnitřním poli iniciály je tuto iluminaci možné spojit s Druhým mistrem *Rajhradského brevíře*.

Fol. 412r – ornamentální iniciála „A“ [80], Chvalozpěv (Druhý a Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála A („d“) je komponována v levé kolumně na výšku šesti řádek textu. Tělo iniciály je tvořené stvolem, jehož vnitřek vyplňují k sobě vidlicovitě přisazené a zrcadlově překlopené zaostřené lístky. Ve vnitřním poli iniciály jsou na modrém pozadí s bílými kaligrafickými detaily komponovány čtyři stvoly, které se ve vertikální ose kříží a na horizontální ose tvoří tvar kosočtverce. Stvoly jsou zakončeny člunkovitě přetáčenými lístky. Vnější pole iniciály je zlaté, opatřené pravoúhlým rámem z barevných lišt. Horní kaudu tvoří polopalmata kombinující laločnaté a zaostřené tvary s protaženým koncem. Dolní kaudu tvoří pružně protažený stvol těla iniciály zakončený vidlicovitým motivem. Do vidlicovitého tvaru je vsazena zlatá bobule a vyrůstá z něj zavnutý a zaostřený lístek.

V této ornamentální iniciále převažují motivy charakteristické pro Druhého mistra, zejména ve vnitřním poli iniciály. Proto bych tuto ornamentální iniciálu zařadila do skupiny iniciál Mistra křižovnického brevíře. Zároveň se na tomto foliu vyskytuje v borduře ornamentika typická i pro výzdobu *Žaltáře karlštejské kapituly* – polopalmata kombinující laločnaté a zaostřené tvary, což nevyklučuje ani spojitost se Čtvrtým mistrem.

Fol. 416r – iniciála „H“ s polopostavou sv. Benedikta [81], čtení ke svátku svatého Benedikta (Druhý mistr – zde připsáno)

Figurální iniciála H („odie“) je komponovaná na výšku pěti řádků textu. Tělo iniciály

je tvořeno kombinací zalamované pásky ve vertikální části písmene a jednostrannou lištou s přisazeným perlovcem v oblé části písmene. Ve vnitřním poli iniciály je zobrazen na zlatém pozadí svatý Benedikt držící otevřenou knihu. Polopostava svatého Benedikta je oblečena do černého roucha a kolem hlavy má růžovou svatozář. Draperie působí spíše plošně. Rysy tváře jsou definovány lineárně, stejně jako vlasy, které jsou vykresleny do jednotlivých pramenů. Vnější pole iniciály je růžové. Rám iniciály je pravoúhlý a tvoří ho prostá černá linie. Horní kaudu tvoří kadeřavá šroubovitě stáčená palmeta, ke které je v ostrém úhlu přisazena prodloužená lancetová polopalmeta s koncem přetáčeným do zavínutého lístku, na kterém sedí pták. Dolní kauda je tvořena lancetovou polopalmetou s koncem přetáčeným do zavíjeného lístku.

Tuto iniciálu je na základě typu tváře ve vnitřním poli iniciály a také na základě ornamentálních motivů zařadit do skupiny iluminací v tomto rukopisu připisovaných Druhému mistru.

Fol. 418v – ornamentální iniciála „A“ [82], evangelijní čtení o deseti pannách (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála A („udistis“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je kombinací jednostranné lišty s přisazeným perlovcem, dvojicemi k sobě přisazených lišt a stvolu. Vnitřní pole iniciály je horizontální částí těla iniciály rozděleno na dvě části. Motiv v horní části vzhledem k poškození nelze identifikovat. V dolní části je komponován na růžovém pozadí bílý vidlicovitý motiv složený z dvojice přisazených zkrácených zavíjených listů. Vnější pole iniciály je zlaté. Rám tvoří prostá černá linie. Horní kaudu tvoří ze stvolu do pravého úhlu vyrůstající vertikálně směrem nahoru lancetová polopalmeta prodloužená linií s přisazenou bobulí na konci. Dolní kauda je tvořena prodlouženou částí těla iniciály měnící se ve vidlicovitě štěpený stvol se vsazenou červenou bobulí, ze kterého vyrůstá člunkovitě přetáčený a hrotitý lístek.

Tuto ornamentální iniciálu je možné na základě porovnání s dalšími folii připisovanými Čtvrtému mistru zařadit právě do jeho skupiny iluminací.

Fol. 422r – ornamentální iniciála „R“ [83], čtení k oslavě církve (Čtvrtý mistr – zde připsáno)

Ornamentální iniciála R („ecte“) je komponovaná na výšku čtyř řádků textu. Tělo iniciály je tvořené kombinací zalamovaných pásek ve vertikální části písmene a jednostranné lišty s přisazeným perlovcem v oblé části písmene. Vnitřní pole iniciály je rozděleno na dvě části. Horní část je vyplněna plasticky modelovaným hrotitým lístkem přivinutým k vlastnímu stvolu v pozici šroubovitého přetáčení. Ve spodní části vnitřního pole je vedena linie, možná naznačující tvar dalšího hrotitého lístku, který by tvořil vidlici s paralelním zavíjeným listem. Vlastně by šlo o variantu vnitřních polí iniciál na f. 418v [82] a 391r [72] od Čtvrtého mistra. Vnější pole iniciály je zlaté, ohraničené rámem tvořeným prostou černou linií. Horní kaudu iniciály tvoří prodloužená lancetová polopalmeta s koncem přetáčeným do zavínutého lístku. Dolní kaudu tvoří pružný stvol zakončený vidlicovitým motivem, ze kterého vyrůstá směrem nahoru zavínutý lístek a člunkovitě přetáčený list který stvol ovíjí a směrem dolů z vidlicovitého motivu vyrůstá zaostřený list. Motiv je doplněn přisazenou zlatou bobulí a liliovým květem.

Ornamentální motivy této iniciály jsou analogické k těm, které jsou v *Rajhradském breviři* připisovány Čtvrtému mistru, proto by se tato iniciála dala zařadit do stejné skupiny iluminací.

IV.5 Základní typologie kaligrafických iniciál

Významnou součástí výzdoby *Breviře rajhradského probošta Vítka* jsou také kaligrafické iniciály. Jedná se o středoevropské typy kaligrafických iniciál s několika variantami skladby fleuronné.³³² Těla kaligrafických iniciál jsou ve většině případů tvořena hladkým dřikem červené nebo modré barvy, s patkami pozvolně protahovanými od dříku písma.³³³ Kolem vnějších a vnitřních polí kaligrafických iniciál jsou

³³² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³³³ K typologii kaligrafických iniciál viz. Kubík 2015, s. 93–213.

komponovány sestavy z bičků a bobulí. Barevně se většinou jedná o kombinace červené litery a modré skladby fleuronné či naopak, ale vyskytují se zde i příklady s červeno-zelenou skladbou fleuronné (např. f. 24v [91]).³³⁴ Kromě kaligrafických iniciál tvořených hladkým dřikem se v *Rajhradském brevíři* vyskytuje také několik aditivních typů ve variantě intarzovaných iniciál (f. 321r [87], 344v [92], 352v [93], 363r [94], 375v [95]) a pouze ve dvou případech zde najdeme také iniciály s těly vyplněnými rostlinným motivem (f. 357r [89], 378r [90]). Detailnější studium a upřesnění východisek a analogií tohoto druhu výzdoby bude předmětem dalšího studia.

³³⁴ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

V. Shrnutí výsledků rozboru výzdoby rukopisu

Rajhradský breviř probošta Vítky se vyznačuje bohatou iluminovanou výzdobou, které dominují malované iniciály zdobené ornamentálními a figurálními motivy. Iluminovaná výzdoba obsahuje několik stylových vrstev a v některých případech expanduje i do bordur.³³⁵ Jednotlivé stylové vrstvy se liší repertoárem ornamentálních motivů, typem tváří i detaily skladby figurálních motivů a barevnou škálou. Výzdobu můžeme rozčlenit do pěti skupin podle toho, který z pěti mistrů iluminaci vytvořil. Zároveň v některých případech iniciál a bordur nalezneme podíl více iluminátorů, kteří se na výzdobě folia podíleli společně.³³⁶ Součástí výzdoby jsou dekorativní systémy různého původu a stylu. Z ornamentálních motivů se nejčastěji vyskytují zavinuté lístky, lancetové a laločnaté polopalmety, které jsou často protažené liniemi, ve většině případech zakončenými zlatými bobulemi. V případech, kde je výzdoba rozvedena do bordur, jsou častým motivem žerdi zdobené cibulovitými prstenci, v některých případech obalené a ovíjené listovím. Nežrídka jsou ve výzdobě užity motivy závitnic ze stvolů a vidlicovité motivy. Drolerie mají ve výzdobě sledovaného rukopisu také své místo. Velkou část zde zastupují zejména ptáci a draci.³³⁷

Nezákladněji můžeme iluminovanou výzdobu rozdělit časově do dvou rovin, a to na starší část, kterou zastupuje většina iluminací v *Rajhradském breviři*, obsahující malované iniciály a výzdobu bordur, datovanou do roku 1342 a na mladší část, kterou zastupují tři celostránkové iluminace vevázané do rukopisu později, které jsou datovány do 60. let. 14. století.³³⁸ Mistr, který je autorem těchto tří iluminací, pracoval stylem, který v mnohém připomíná dílo Mistra Theodorika – *Mistr počínajícího měkkého stylu*.

³³⁵ Viz kap. IV.1.

³³⁶ Např. f. 170r [52].

³³⁷ Ve výzdobě *Rajhradského breviře* je hojně užito zoomorfních motivů, a to zejména ptáků. Zobrazení ptactva ve výzdobě středověkých rukopisů nese symbolický význam. Ptáci, díky jejich schopnosti létat, byli chápáni jako christologický motiv, symboly nadpozemské sféry, či jako symboly lidské duše. Brodský 2009, s. 281.

³³⁸ A. Matějček je datoval až do doby kolem roku 1370, ale v novější literatuře je toto tvrzení korigováno na léta 60. viz Matějček 1931, s. 300; Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Iluminace totiž vykazují podobnosti měkkého stylu, je zde patrná italizující technika zelené podmalby a ikonografické typy také vykazují inspiraci italskými vzory.³³⁹ Výrazná je u těchto iluminací objemovost postav mohutných tvarů s jednoduchým obrysem.³⁴⁰ Kdo byl jejich autorem však zůstává nadále tajemstvím. Je však pravděpodobné, že se inspiroval deskovými obrazy vzniklými po polovině 14. století, a proto i tyto jeho tři iluminace v *Rajhradském breviři* vyvolávají iluzi deskové malby.³⁴¹ Druhá, starší část výzdoby, vykazuje rozličné styly a hypoteticky ji díky tomu můžeme dále rozdělit, a to pravděpodobně mezi čtyři další autory, přičemž první tři tvořili v italizujícím stylu a liší se mezi sebou pojetím figurálních výjevů.³⁴² Poslední, Čtvrtý mistr, čerpal zejména ze vzorů západních.³⁴³ Držíme-li se tohoto předpokladu, můžeme výzdobu ročlenit právě mezi tyto čtyři mistry následovně;

První mistr, označovaný jako italizující, je autorem dvou významných iniciál v *Rajhradském breviři*. Tyto iniciály na f. 1r [4] a f. 9v [5] jsou umístěné v kazetových rámech a charakteristické specifickou barevností, pojetím figurálních výjevů a výraznými architektonickými prvky na f. 1r. Charakteristickými barvami pro obě iniciály jsou červená, zelená, modrá a zlatá. Těla obou iniciál jsou tvořena hmotnou plasticky modelovanou variantou lišt sepnutých prstencem. V bordurách se nacházejí vidlicovité motivy, laločnaté polopalmety, množství zavinutých lístků a polopalmety kombinující laločnaté a zaostřené tvary. Na foliu 1r je také použit motiv závitnice. V obou případech je výzdoba doplněna zlatými bobulemi. Tato dvě folia jsou však důležitá zejména z hlediska pojetí figurálních motivů, které odkazují na italské formy středoevropského malířství 30. až 40. let 14. století.³⁴⁴

Druhý mistr, známý jako *Mistr křížovnického breviře*, zanechal v *Rajhradském breviři* největší počet iniciál, a to jak figurálních, tak ornamentálních. Tvorba tohoto

³³⁹ Friedl 1955, s. 23; Royt 2006, s. 206.

³⁴⁰ Fajt 1997, s. 322.

³⁴¹ Tamtéž, s. 323.

³⁴² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³⁴³ Tamtéž, s. 252.

³⁴⁴ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

mistra je charakteristická zejména svým těžkým pojetím plastické dekorace, které zároveň nechybí ani lineární charakter.³⁴⁵ Ornamentální iniciály jsou často komponovány tak, že do vnitřního pole je stočen stvol do různých tvarů (srdčitých, esovitých, závitnicových), který bývá občas vidlicovitě větvený a ve většině případů z jeho konců vyrůstají zavinuté lístky. V kaudách se objevují laločnaté a lancetové polopalmety, vidlicovité motivy doplněné zlatými bobulemi a zavinuté lístky. Figurální iniciály jsou typické stylizací postav a obličejů. Typická je také určitá strnulost postav, která je výraznější, než například u postav Třetího mistra. Draperie působí místy spíše plošně, ale ve většině případů je zde patrný pokus o vytvoření plastických objemů, ať už pomocí linií, nebo měkkých záhybů tvořených malbou prostřednictvím světla a stínu. V případech, kdy výzdoba expanduje do bordur, jsou časté kompozice z žerdí obalovaných listovím, které zastupují laločnaté polopalmety s protaženým koncem přetočeným do zavinutého lístku,³⁴⁶ polopalmety akantového listu kombinující laločnaté a zaostřené tvary,³⁴⁷ a vyskytuje se tu i motiv přetáčené trojlísté kadeřavé palmety kombinující laločnaté a pružně seříznuté tvary s naznačenou nervaturou listu.³⁴⁸ Žerdi jsou dále zdobeny cibulovitými prstenci a jejich konce jsou stáčeny do závitnic, či vidlicovitých motivů, ze kterých vyrůstají zavinuté lístky a laločnaté, nebo lancetové polopalmety. Ty jsou často protahovány liniemi zakončenými zlatými bobulemi. Výzdobu bordur doplňuje také množství zlatých bobulí a droleriových motivů, zejména ptáků. V jediném případě se ve výzdobě bordur tohoto mistra vyskytuje motiv lidské figury, a to starozákonní postava Evy.³⁴⁹ Katalogové heslo V. Kubíka uvádí výčet příkladů ornamentálních i figurálních iniciál připisovaných Druhému mistru, který obsahuje folia 30v [12], 40r [15], 46v [17], 50r [18], 53v [19], 85r bis [26], 85v [29], 86r [30], 108r [38], 108v [39], 141r [50], 223r [55], 233r [56], 239v [57].³⁵⁰ Na základě popisů iniciál a bordur v kapitole IV.4 (viz výše) a komparace se zmíněnými příklady jsem k tomuto výčtu připojila folia 18r [8], 24r [10], 38r [14], 82v [24], 84r [25], 116v [40],

³⁴⁵ Matějček 1931, s. 274; Krása 1990, s. 106.

³⁴⁶ Na f. 239v [59].

³⁴⁷ Viz f. 141r [51].

³⁴⁸ Též na f. 141r [52].

³⁴⁹ viz f. 141r [51].

³⁵⁰ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

119v [42], 120v [43], 123r [45], 244v [58], 250r [60], 251v [61], 254r [62], 256v [63], 277r [64], 279v [65], 289r [66], 301r [67], 303r [68], 305r [69], 307v [70], 393v [73], 394v [74], 397r [75] 405r [78], 409v [79].

Třetí mistr přispěl do sledovaného rukopisu pravděpodobně pouze několika figurálními výjevy ve vnitřních polích iniciál. V katalogovém heslu V. Kubíka je uvedeno šest příkladů.³⁵¹ Na základě formální analýzy všech iniciál, by podle mého názoru mohlo být možné zařadit do této skupiny ještě jednu iniciálu, a to f. 33v [13].³⁵² Tvorba tohoto mistra se vyznačuje mimo jiné měkkou plastickou modelací draperie bez ostrých lineárních záhybů. Plasticita záhybů je tvořena zejména světlem a ojedinele jemnými liniemi. Postavy působí prostorově, mohutně a jejich objemu přispívá právě i pojetí draperie. Tváře postav tohoto mistra působí realističtěji, než typy tváří Druhého a Prvního mistra, které působí větší mírou stylizace a schematičnosti.³⁵³ Iniciály na f. 11v [6], 14r [7], a 107r [37] jsou zasazeny do kazetových ráků a zbylé čtyři (f. 21v [9], 27r [11], 33v [13], 45r [16]) do základní varianty prostého ráku vnějšího pole. Těla iniciál jsou tvořena různými variantami forem, které se nijak zvlášť neodlišují od těch, které se vyskytují u Prvního a Druhého mistra.³⁵⁴ Ikonografie tohoto mistra je omezena na postavy proroků, které jsou ve čtyřech případech zobrazeny jako polopostavy s žehnajícím gestem a ve zbylých třech iluminacích jako polopostavy nahlížející do světla.

Skupina iluminací *Čtvrtého mistra Rajhradského breváře* se od tvorby výše uvedených italizujících mistrů liší nejvýrazněji, a to svým využitím západního tvarosloví, které je téměř analogické se škálou motivů používaných ve skupině rukopisů *Augustinus super*

³⁵¹ Jedná se o f. 11v [6], 14r [7], 21v [9], 27r [11], 45r [16], 107r [37]. Tento výčet se opírá o katalogové heslo viz Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³⁵² Usuzuji tak podle typu polopostavy, která působí robustněji a realističtěji, než postavy Prvního a Druhého mistra a zároveň se podobá ostatním příkladům postav skupiny Třetího mistra. Zejména také pojetím měkké modelace draperie.

³⁵³ Srov. příklady tváří Druhého mistra – f. 46v [17], 394v [76], 397r [77], 416r [83], s tvářemi Třetího mistra – f. 11v [6], 14r [7], 21v [9], 27r [11], 33v [13], 107r [37].

³⁵⁴ Detailnější rozbor těl iniciál viz výše.

Johannem.³⁵⁵ Plasticita tvarů je redukována, barevnost tlumena do chladnějších tónů a vyniká zde lineární pojetí ornamentálních a jedné figurální iniciály.³⁵⁶ Charakteristickými ornamentálními motivy jsou hrotité lístky, lancetové a laločnaté polopalmety prodlužované dlouhými nitěmi se zlatými bobulemi na koncích, ke kterým jsou přisazeny bičíky. Ve vnitřních polích ornamentálních iniciál se vyskytují motivy čtyřlístých roset s oblými i hrotitými lístky, ve dvou případech doplněných bobulemi.³⁵⁷ Dále jsou ve vnitřních polích zastoupeny stvoly větvené do hrotitých lístků s dosazenými bobulemi,³⁵⁸ či stvoly komponované do složitých pletenců, zakončené hrotitými trojlisty.³⁵⁹ Žerdi jsou přerušovány pletencovými kolénky, cibulovitými prstenci, či bobulemi, přičemž typickým motivem zakončení žerdi je palmetový větrník.³⁶⁰ Analogické příklady kompozic a ornamentální skladby výzdoby žerdí Čtvrtého mistra nalezneme také v *Žaltáři karlštejnské kapituly*.³⁶¹ Vyskytují se zde například pletencové medailony přerušující žerď, která je obalována listovím, dále jsou zastoupeny zlaté trojúhelníkové motivy, či závitnicově stáčené stvoly, ze kterých vyrůstají lancetové a zavínuté lístky. V katalogovém heslu V. Kubíka jsou zmíněny následující příklady folií připisovaných Čtvrtému mistru – f. 53v [19], 75r [22], 91r [31], 92r [32], 97r [33], 98r [34], 103r [35], 104v [36], 160r [51], 170r [52], 221r [54], 239v [57], 247v [59], 324v [71], 401r [77].³⁶² Po srovnání popsaných iniciál v kap. IV.4 (viz výše) se zmiňovanými příklady jsem doplnila tento výčet o folia 55r [20], 56v [21], 81v [23], 85bis v [27], 85r [28], 121r [44], 125r [46], 126v [47], 133r [48], 135v [49], 174v [53], 391r [72], 400r [76], 418v [82], 422r [83].

³⁵⁵ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

³⁵⁶ Jedná se o f. 55r [20], 56v [21], 75r [22], 81v [23], 85r [28], 91r [31], 92r [32], 97r [33], 98r [34], 103r [35], 104v [36], 121r [44], 125r [46], 126v [47], 160r [52], 174v [55], 221r [56], 324v [73], 400r [78], 401r [79], 422r [85].

³⁵⁷ F. 174v [55] a f. 221r [56].

³⁵⁸ F. 92r [32].

³⁵⁹ F. 324v [73], 401r [79].

³⁶⁰ F. 324v [73], f. 401r [79].

³⁶¹ Kat. Praha 2014, s. 253, č. k. V.36 (Viktor Kubík). Srov. *Rajhradský breviř* – f. 170r [54] s *Žaltářem karlštejnské kapituly* – f. 9r [96], 23r [97].

³⁶² Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík).

Toto rozdělení se však týká zejména vnitřních polí iniciál, ať už ornamentálních tak těch figurálních, kde stylovou rozdílnost pozorujeme zejména v typech tváří.³⁶³ V kompozicích a ornamentálních skladbách bordur mezi jednotlivými mistry také nalezneme značné rozdíly.³⁶⁴ Na základě popisu výzdoby (v kap. IV.4) ale vyplývá, že práci všech čtyř mistrů propojují podobné, či stejné vzory pro typy těl iniciál, které vytváří dojem stylové jednoty v rámci starší části výzdoby rukopisu.³⁶⁵ Těla iniciál jsou modelována plasticky a tvořena z různých variací motivů. Nejčastěji jde o jednostrannou lištu s přisazeným stylizovaným perlovcem.³⁶⁶ Tento typ se vyskytuje na několika foliích v kombinaci s dvojicí lišt sepjatých prstencem.³⁶⁷ Jinou variantou je kombinace dvojice lišt sepjatých prstencem s odlehčenou variantou ostře prořezávaného hladkého dřívku bez prstenců.³⁶⁸ Velmi častým typem je také kompozice polopalmety v pozici obalování litery z vnitřní strany písmene.³⁶⁹ Ojedinele se také vyskytuje kombinace těla iniciály ze zalamované pásky trubicovitě rozevírané v okrajích a jednostranné lišty s přisazeným

³⁶³ Kat. Praha 2014, s. 252, č. k. V.36 (Viktor Kubík). Srov. *Rajhradský breviř* – f. 92r [32], 401r [79] s *Augustinus super Johannem* z roku 1360, Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 13 – f. 1v [100].

³⁶⁴ Např. f. 141r [50] srov. se 160r [51].

³⁶⁵ Jako příklad bych uvedla těla iniciál tvořená lištami ze žerdí sepjatých prstencem, která se vyskytují u třech mistrů (První mistr – f. 1r [48], 9v [4], Druhý mistr – 53v [18], Čtvrtý mistr – 160r [51]). Zároveň těla iniciály tvořená jednostrannou lištou s přisazeným stylizovaným perlovcem propojují iniciály skupin Druhého (f. 277 [65]), Třetího (f. 33v [12]) a Čtvrtého mistra (f. 401r [78]).

³⁶⁶ Takto jsou tvořena těla iniciál na f. 50r [17], 84r [24], 86r [29], 108r [37], 116v [39], 119r [40], 119v [41], 120v [42], 233r [57], 247v [60], 254r [63], 277r [65], 289r [67], 301r [68], 303r [69], 307v [71], 397r [76].

³⁶⁷ Jedná se o f. 24r [9], 82v [23], 394v [75], 405r [79]. O této kombinaci forem píše V. Kubík jako o „typu iniciál českého církevního skriptoria 1340–1370.“ Analogický typ těla iniciály nalezneme například v *Žaltáři karlštejské kapituly* na f. 47v [98], v *Křížovnickém breviři* na f. 77v, 159v, a také v *Drážďanské bibli* na f. 635r. Kubík 2013, s. 68.

³⁶⁸ Např. na f. 53v [18] srov. s *Žaltářem karlštejské kapituly* f. 23r [96]. Další analogie také v *Antifonáři z Bíliny* na f. 101v. viz Kubík 2013, s. 127.

³⁶⁹ Výčet iniciál tohoto typu f. 45r [15], 108v [38], 239v [58], 251v [62], 393v [74], 409v [80]. Ve variantě kombinace s dvojicí lišt sepnutých prstencem se jedná o „typ iniciály českého církevního skriptoria 1340–1370,“ jehož analogie nalezneme v těchto příkladech: *Žaltář karlštejské kapituly* f. 17v, *Misál z Olomouce*, f. 126v, *Drážďanská bible* f. 5r, 502r, 528r, 270r, 603r, *Antifonář z Bíliny* f. 51r. Kubík 2013, s. 68.

stylizovaným perlovcem.³⁷⁰ Zároveň jsou zde zastoupeny další dvě varianty kombinací se zalamovanými páskami. Zaprvé kombinace se stvolem obalovaným motivem zaostřené polopalmety akantu v oblé části písmene a v druhém případě kombinace s rámuujícími lištami sepjatými prstencem.³⁷¹

Zdroje a původ uvedených motivů však vzhledem ke komplikovanosti škály tvarosloví výzdobného systému budou předmětem dalšího studia.

³⁷⁰ V *Rajhradském breviři* na f. 174v [54], f. 416r [82], f. 422r [84]. Stejná varianta těla iniciály se vyskytuje i v *Křižovnickém breviři* na f. 38r. Kubík 2013, s. 71.

³⁷¹ Tělo iniciály tvořené kombinací zalamované pásky trubicovitě rozevírané v okrajích a rámuujících lišt sepjatých prstencem nalezneme také v *Žaltáři karlštejské kapituly* na f. 28r [103]. Jedná se o „typ iniciál českého církevního skriptoria 1340–1370.“ Kubík 2013, s. 71.

VI. Závěr

V této bakalářské práci jsem se pokusila shrnout a zhodnotit dosavadní výzkum iluminované výzdoby *Breviře rajhradského probošta Vítka* (Rajhrad, Benediktinské opatství, R 394) na základě odborné literatury, která o tomto tématu již vznikla, dále jsem shrnula zasazení díla do kontextu dobové knižní malby a následně provedla popis výzdoby prostřednictvím formální analýzy a základní ikonografické určení výjevů. V této části jsem narazila na složitý problém široké rozmanitosti této výzdoby, který se dá pravděpodobně vysvětlit skutečností, že se na výzdobě podílelo více iluminátorů. V tomto ohledu jsem se rozhodla držet nejnovější a zároveň doposud nejpodrobnější formální analýzy tohoto rukopisu, jejíž autorem je Viktor Kubík, a která předpokládá rozdělení starší části výzdoby mezi čtyři mistry. Toto základní východisko jsem se pokusila doplnit autorskou atribucí zbývajících dosud nezařazených iluminací ve sledovaném rukopisu.

Výzdoba *Breviře rajhradského probošta Vítka* reflektuje rozmanitost stylových vrstev, které byly na českém území kolem poloviny 14. století přítomné. Některé odkazují na inspiraci italskými vzory, zatímco jiné vykazují vliv domácího stylu, rozvíjeného především dílnou Mistra křižovnického breviře. Další část dokládá podíl západních motivů rozvíjených dílnou skupiny kolem rukopisu *Augustinus super Johannem*. Výzdoba *Rajhradského breviře* ukazuje nejen snahu o adaptaci italských vzorů, ale také počátek postupné transformace směrem k autonomnímu českému výrazu, jenž měl v následujících desetiletích zásadní vliv na vývoj české knižní malby.

Právě pestrost ornamentálních motivů a stylová různorodost figurálních výjevů činí výzdobu *Rajhradského breviře* tak významným článkem tvorby dílny Mistra křižovnického breviře. Ve shrnutí iluminované výzdoby jsem se pokusila uvést analogické příklady motivů v rámci sledované dílny, což snad umožnilo důkladnější pochopení provázání různých stylových tendencí v rámci výzdoby *Rajhradského breviře*. Přesto ale myslím, že se toto téma ukázalo komplikovanější, než je možné v rozsahu bakalářské práce pojmut, a proto doufám, že tato práce mimo jiné zároveň podpoří hlubší zájem o toto téma a poskytne podněty dalšímu bádání.

VII. Obrazová příloha

1. **Rajhradský breviář**, f. Vv, Madona Pokorná, kolem roku 1360. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Mistr počínajícího měkkého stylu)

2. **Rajhradský breviář**, f. VIr, Svatý Kryštof, kolem roku 1360. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Mistr počínajícího měkkého stylu)

3. **Rajhradský breviář**, f. Vv, Svatý Vintř, kolem roku 1360. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Mistr počínajícího měkkého stylu)

4. Rajhradský breviář, f. 1r, iniciála B s králem Davidem a výzdobou rozvedenou do bordur, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (První mistr)

5. Rajhradský breviář, f. 9v, iniciála D s bustou krále Davida, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394 (První mistr)

6. Rajhradský breviář, f. 11v, iniciála D s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Třetí mistr)

7. Rajhradský breviář, f. 14r, iniciála E s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Třetí mistr)

8. Rajhradský breviář, f. 18r, iniciála D s kající se postavou, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

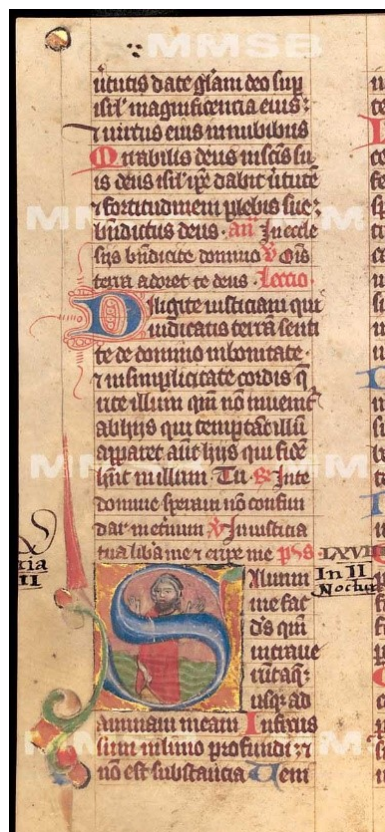
9. Rajhradský breviář, f. 21v, iniciála D s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Třetí mistr)

10. Rajhradský breviář, f. 24r, ornatélní iniciála Q a figurální iniciála s postavou blázna, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

11. Rajhradský breviář, f. 27r, iniciála D s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Třetí mistr)

12. Rajhradský breviář, f. 30v, iniciála S s postavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

13. Rajhradský breviář, f. 33v, iniciála U s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Třetí mistr)

14. Rajhradský breviář, f. 38r, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

15. Rajhradský breviář, f. 40r, iniciála I, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

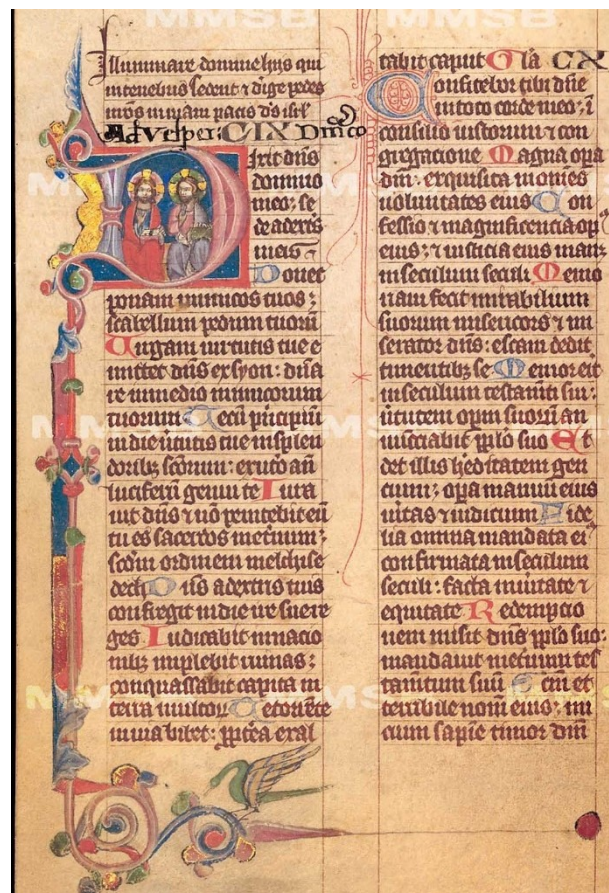
16. Rajhradský breviář, f. 45r, iniciála C s polopostavou proroka/Jana Křtitele, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Třetí mistr)

17. Rajhradský breviř, f. 46v, iníciała D s postavou mnicha, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

18. Rajhradský breviř, f. 50r, Iníciała D s králem Davidem, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

19. Rajhradský breviř, f. 53v, folio s výzdobou rozvedenou do bordur a figurální iníciałou D s výjevem Boha otce a Syna, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý a Čtvrtý mistr)

20. Rajhradský breviář, f. 55r,
ornamentální iniciála D, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů,
R 394
(Čtvrtý mistr)

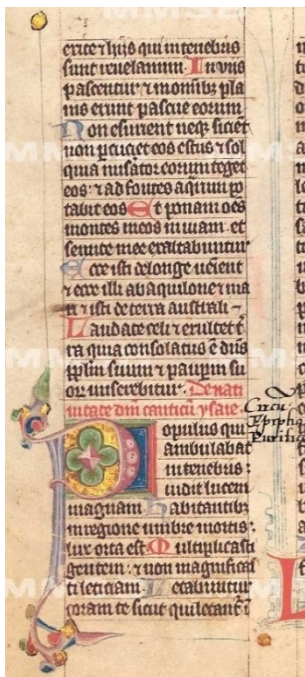
21. Rajhradský breviář, f.
56v, ornamentální iniciála
L, 1342. Rajhrad, Knihovna
benediktinů, R 394
(Čtvrtý mistr)

22. Rajhradský breviář, f. 75r,
ornamentální iniciála L, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů,
R 394
(Čtvrtý mistr)

23. Rajhradský breviář, f.
81v, ornamentální iniciála E,
1342. Rajhrad, Knihovna
benediktinů, R 394
(Čtvrtý mistr)

24. Rajhradský breviář, f. 82v, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

26. Rajhradský breviář, f. 85r bis, ornamentální iniciála B, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

28. Rajhradský breviář, f. 85r, ornamentální iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

25. Rajhradský breviář, f. 84r, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

27. Rajhradský breviář, f. 85 bis v, ornamentální iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

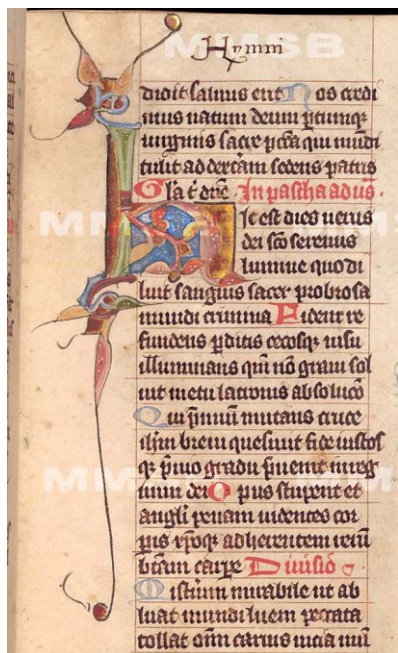
29. Rajhradský breviář, f. 85v, ornamentální iniciála V, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

30. Rajhradský breviář, f. 86r, iníciała C s postavou Krista, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

31. Rajhradský breviář, f. 91r, ornamentální iníciała M, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

32. Rajhradský breviář, f. 92r, ornamentální iníciała H, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

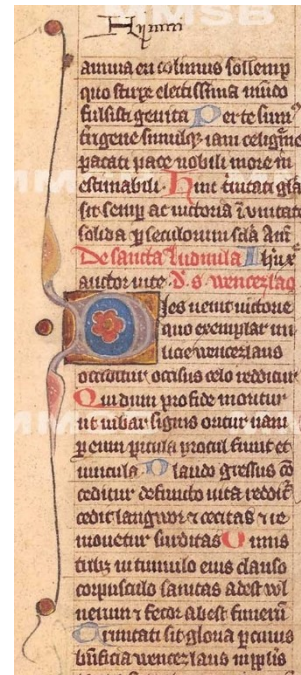

33. Rajhradský breviář, f. 97r, ornamentální iníciała S, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

34. Rajhradský breviář, f. 98r,
ornamentální iniciála M, 1342.

Rajhrad, Knihovna
benediktinů, R 394
(Čtvrtý mistr)

35. Rajhradský breviář, f.
103r, ornamentální iniciála
D, 1342. Rajhrad,

Knihovna benediktinů,
R 394
(Čtvrtý mistr)

36. Rajhradský breviář, f. 104v,
ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Čtvrtý mistr)

37. Rajhradský breviář, f. 107r, iniciála E
s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Třetí mistr)

38. Rajhradský breviř, f. 108r,
ornamentální iniciála P, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů,
R 394
(Druhý mistr)

39. Rajhradský breviř, f. 108v,
ornamentální iniciála M, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů,
R 394
(Druhý mistr)

40. Rajhradský breviř, f. 116v,
ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

41. Rajhradský breviř, f. 119r,
ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

42. Rajhradský breviř, f. 119v,
ornamentální iniciála D, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů, R
394
(Druhý mistr)

43. Rajhradský breviř, f. 120v,
ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

44. Rajhradský breviř, f. 121r,
ornamentální iniciála E, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů, R
394
(Čtvrtý mistr)

45. Rajhradský breviř, f. 123r,
ornamentální iniciála S, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

46. Rajhradský breviř, f. 125r,
ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Čtvrtý mistr)

47. Rajhradský breviř, f. 126v,
ornamentální iniciála E, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů,
R 394
(Čtvrtý mistr)

48. Rajhradský breviář, f. 133r, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

49. Rajhradský breviář, f. 135v, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

50. Rajhradský breviář, f. 141r, iniciála U s umučením sv. Izaiáše a výzdobou bordur, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

51. Rajhradský breviář, f. 160r, iniciála P s Narozením Páně, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

52. Rajhradský breviář, f. 170r, iniciála O s Klaněním tří králů, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý a Čtvrtý mistr)

53. Rajhradský breviář, f. 174v, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

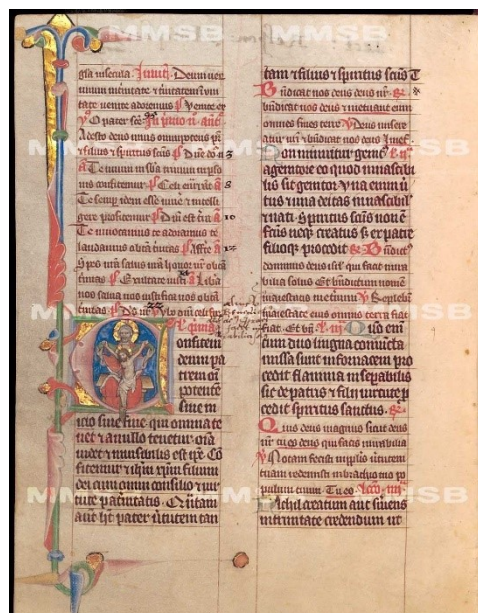
54. Rajhradský breviář, f. 221r,
ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Čtvrtý mistr)

55. Rajhradský breviář, f. 223r,
iniciála U s výjevem
Zmrtvýchvstání, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

56. Rajhradský breviář, f. 233r, iniciála P
s Nanebevstoupením Páně, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

57. Rajhradský breviář, f. 239v, iniciála C
s vyobrazením Trůnu boží milosti, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

58. Rajhradský breviář, f. 244v,
iniciála E s Elkánem a dvěma
ženami, 1342. Rajhrad, Knihovna
benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

60. Rajhradský breviář, f. 250r,
iniciála U s Jobem, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

59. Rajhradský breviář, f. 247v,
iniciála P s králem Šalomounem
a prosebníky, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

61. Rajhradský breviář, f. 251v,
iniciála T s Tobášem, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů,
R 394
(Druhý mistr)

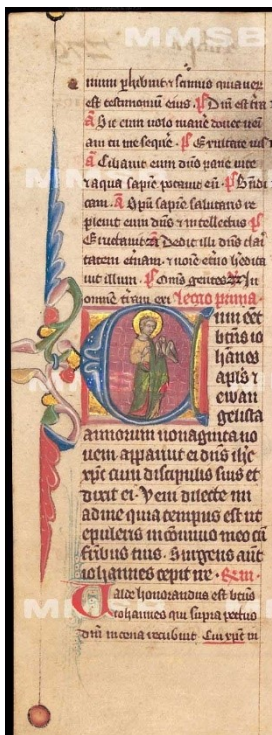
62. Rajhradský breviář, f. 254r, iniciála F s Alexandrem Velikým, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

63. Rajhradský breviář, f. 256v, iniciála F s vyobrazením proroka se svitkem, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

64. Rajhradský breviář, f. 277r, iniciála H s kamenováním sv. Štěpána, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

65. Rajhradský breviář, f. 279v, iniciála C se sv. Janem Evangelistou, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

66. Rajhradský breviář, f. 289r, iniciála E se sv. rodinou, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

67. Rajhradský breviář, f. 301r, iniciála G se sv. Řehořem, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

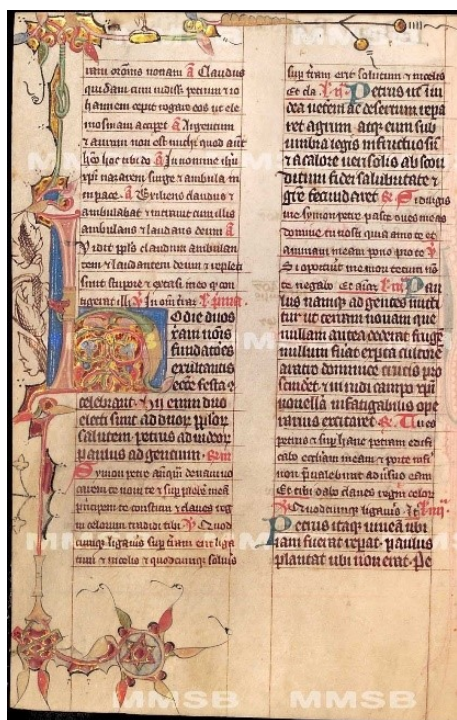
68. Rajhradský breviář, f. 303r, iniciála F se sv. Benediktem a bratry, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

69. Rajhradský breviář, f. 305r, iniciála A se Zvěstováním Panně Marii, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

70. Rajhradský breviář, f. 307v, iniciála N se sv. Vojtěchem, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

71. Rajhradský breviář, f. 324v, ornamentální iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

72. Rajhradský breviář, f. 391r, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

73. Rajhradský breviář, f. 393v,
ornamentální iniciála T, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

74. Rajhradský breviář, f. 394v,
iniciála N se sv. Mikulášem,
1342. Rajhrad, Knihovna
benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

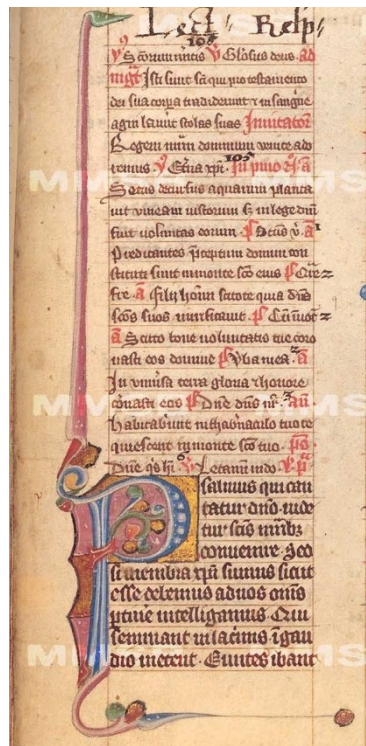
75. Rajhradský breviář, f. 397r,
iniciála A s Pannou Marií a
Kristem, 1342. Rajhrad, Knihovna
benediktinů, R 394
(Druhý mistr)

76. Rajhradský breviář, f. 400r,
ornamentální iniciála C, 1342.
Rajhrad, Knihovna benediktinů, R
394
(Čtvrtý mistr)

77. Rajhradský breviář, f. 401r, ornamentální iniciála C, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

78. Rajhradský breviář, f. 405r, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

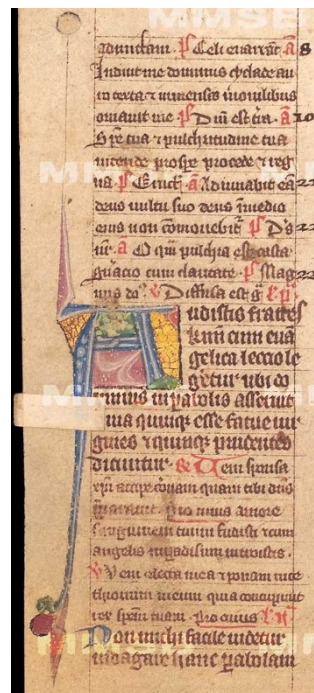
79. Rajhradský breviář, 409v, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

80. Rajhradský breviář, f. 412r, ornamentální iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

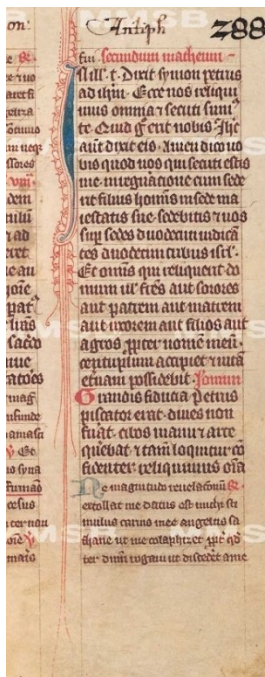
81. Rajhradský breviář, f. 416r, iniciála H s polopostavou světce, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Druhý mistr)

82. Rajhradský breviář, f. 418v, ornamentální iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

83. Rajhradský breviář, f. 422r, ornamentální iniciála R, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394 (Čtvrtý mistr)

84. Rajhradský brevř, f. 288r, kaligrafická iniciála I, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

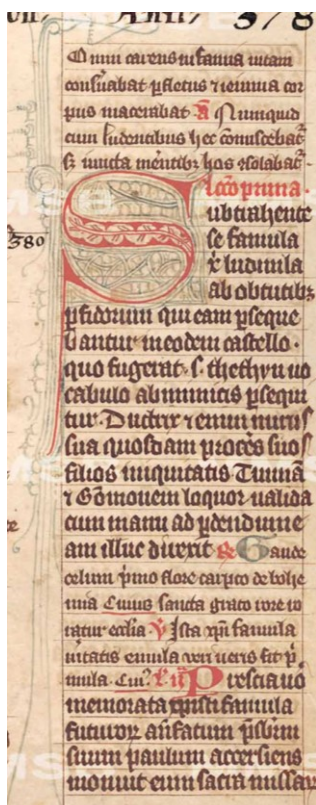
85. Rajhradský brevř, f. 321r, kaligrafická iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

86. Rajhradský brevř, f. 342r, kaligrafická iniciála B, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

87. Rajhradský brevř, f. 357r, kaligrafická iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

88. Rajhradský breviář, f. 378r, kaligrafická iniciála S, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

89. Rajhradský breviář, f. 24v, kaligrafická iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

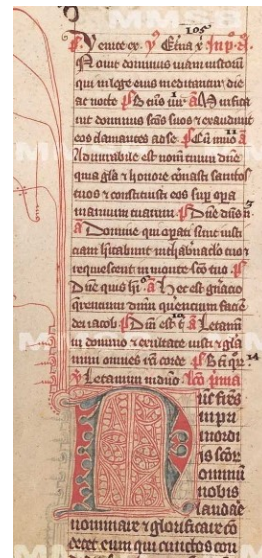
90. Rajhradský breviář, f. 344v, kaligrafická iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

91. Rajhradský breviář, f. 352v, kaligrafická iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna benediktinů, R 394

92. Rajhradský breviář, f. 363r,
kaligrafická iniciála O, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R 394

93. Rajhradský breviář,
f. 375v, kaligrafická
iniciála N, 1342. Rajhrad,
Knihovna benediktinů, R
394

94. Žaltář karlístejnské kapituly, f. 9r, iniciála B
s výjevem Obřezání Krista, kol. 1350. Praha,
Knihovna Národního muzea, XVI A 18

95. Žaltář Karlštejnské kapituly, f. 23r, iniciála D se Zajetím Krista, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18

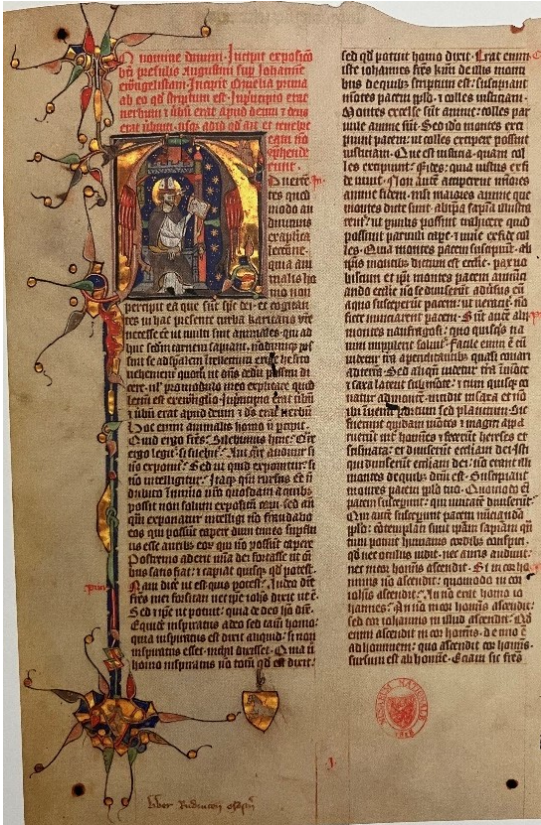
96. Žaltář Karlštejnské kapituly, f. 33v, Korunování trním, kolem 1350. Knihovna Národního muzea, XVI A 18

97. Žaltář Karlštejnské kapituly, f. 47v, iniciála D s Ukládáním do hrobu, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18

98. Žaltář Karlštejnské kapituly, f. 40r, Přibíjení na kříž, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18

99. Augustinus super Johannem, f. 1v, strana s iniciálou A(dvertens) se sv. Augustinem, 1360. Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 13

101. Liber viaticus, f. 6v, iniciála B s Trůnícím Kristem, po roce 1355. Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 12

100. Breviř křižovnického velmistra Lva, f. 2r, Předávání kláštera sv. Anežkou Českou, 1356. Praha, Národní knihovna, XVIII F6

102. Žaltář karlštejské kapituly, f. 28r, kolem 1350. Praha, Knihovna národního muzea, XVI A 18

103. Breviář křižovnického velmistra Lva, f. 1v,
Veraikon, 1356. Praha, Národní knihovna, XVIII F6

VIII. Seznam vyobrazení

1. **Rajhradský breviř**, f. Vv, Madona Pokorná, kolem roku 1360. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 26.11. 2024
2. **Rajhradský breviř**, f. VIr, Svatý Kryštof, kolem roku 1360. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 26.11. 2024
3. **Rajhradský breviř**, f. Vv, Svatý Vintř, kolem roku 1360. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
4. **Rajhradský breviř**, f. 1r, iniciála B s králem Davidem a výzdobou rozvedenou do bordur, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
5. **Rajhradský breviř**, f. 9v, iniciála D s bustou krále Davida, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
6. **Rajhradský breviř**, f. 11v, iniciála D s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
7. **Rajhradský breviř**, f. 14r, iniciála E s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
8. **Rajhradský breviř**, f. 18r, iniciála D s kající se postavou, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
9. **Rajhradský breviř**, f. 21v, iniciála D s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
10. **Rajhradský breviř**, f. 24r, ornamentální iniciála Q a figurální iniciála s postavou blázna, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

11. **Rajhradský brevář**, f. 27r, iniciála D s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
12. **Rajhradský brevář**, f. 30v, iniciála S s postavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
13. **Rajhradský brevář**, f. 30v, iniciála U s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
14. **Rajhradský brevář**, f. 38r, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
15. **Rajhradský brevář**, f. 40r, iniciála I, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
16. **Rajhradský brevář**, f. 45r, iniciála C s polopostavou proroka/Jana Křtitele, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
17. **Rajhradský brevář**, f. 46v, iniciála D s postavou mnicha, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
18. **Rajhradský brevář**, f. 50r, iniciála D s králem Davidem, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
19. **Rajhradský brevář**, f. 53v, folio s výzdobou rozvedenou do bordur a figurální iniciálou D s výjevem Boha otce a Syna, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
20. **Rajhradský brevář**, f. 55r, ornamentální iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
21. **Rajhradský brevář**, f. 56v, ornamentální iniciála L, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

22. **Rajhradský breviř**, f. 75r, ornamentální iniciála L, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

23. **Rajhradský breviř**, f. 81v, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

24. **Rajhradský breviř**, f. 82v, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

25. **Rajhradský breviř**, f. 84r, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

26. **Rajhradský breviř**, f. 85r bis, ornamentální iniciála B, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

27. **Rajhradský breviř**, f. 85r, ornamentální iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

28. **Rajhradský breviř**, f. 85r, ornamentální iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

29. **Rajhradský breviř**, f. 85v, ornamentální iniciála V, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

30. **Rajhradský breviř**, f. 86r, ornamentální iniciála C, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

31. **Rajhradský breviř**, f. 91r, ornamentální iniciála M, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

32. **Rajhradský breviř**, f. 92r, ornamentální iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
33. **Rajhradský breviř**, f. 97r, ornamentální iniciála S, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
34. **Rajhradský breviř**, f. 98r, ornamentální iniciála M, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
35. **Rajhradský breviř**, f. 103r, ornamentální iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
36. **Rajhradský breviř**, f. 104v, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
37. **Rajhradský breviř**, f. 107r, iniciála E s polopostavou proroka, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
38. **Rajhradský breviř**, f. 108r, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
39. **Rajhradský breviř**, f. 108v, ornamentální iniciála M, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
40. **Rajhradský breviř**, f. 116v, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
41. **Rajhradský breviř**, f. 119r, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
42. **Rajhradský breviř**, f. 119v, ornamentální iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

- <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
43. **Rajhradský breviř**, f. 120v, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
44. **Rajhradský breviř**, f. 121r, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
45. **Rajhradský breviř**, f. 123r, ornamentální iniciála S, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
46. **Rajhradský breviř**, f. 125r, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
47. **Rajhradský breviř**, f. 126v, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
48. **Rajhradský breviř**, f. 133r, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
49. **Rajhradský breviř**, f. 135v, ornamentální iniciála E, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
50. **Rajhradský breviř**, f. 141r, iniciála U s umučením sv. Izaiáše a výzdobou bordur, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
51. **Rajhradský breviř**, f. 160r, iniciála P s Narozením Páně a výzdobou bordur, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
52. **Rajhradský breviř**, f. 170r, iniciála O s Klaněním tří králů, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
53. **Rajhradský breviř**, f. 174v, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

54. **Rajhradský breviř**, f. 221r, ornamentální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

55. **Rajhradský breviř**, f. 223r, iniciála U s výjevem Zmrtvýchvstání, 1342. Rajhrad,

Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>,

vyhledáno 20.10. 2024

56. **Rajhradský breviř**, f. 233r, iniciála P s Nanebevstoupením Páně, 1342. Rajhrad,

Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>,

vyhledáno 20.10. 2024

57. **Rajhradský breviř**, f. 239v, iniciála C s vyobrazením Trůnu boží milosti, 1342.

Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

58. **Rajhradský breviř**, f. 244v, iniciála E s Elkánem a dvěma ženami, 1342. Rajhrad,

Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>,

vyhledáno 20.10. 2024

59. **Rajhradský breviř**, f. 247v, iniciála P s králem Šalomounem a prosebníky, 1342.

Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

60. **Rajhradský breviř**, f. 250r, iniciála U s Jobem, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

61. **Rajhradský breviř**, f. 251v, iniciála T s Tobiášem, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

62. **Rajhradský breviř**, f. 254r, iniciála F s Alexandrem Velikým, 1342. Rajhrad,

Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

63. **Rajhradský breviř**, f. 256v, iniciála F s polopostavou proroka , 1342. Rajhrad,

Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>,

vyhledáno 20.10. 2024

64. **Rajhradský breviř**, f. 277r, iniciála H s kamenováním sv. Štěpána, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
65. **Rajhradský breviř**, f. 279v, iniciála C se sv. Janem Evangelistou, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
66. **Rajhradský breviř**, f. 289r, iniciála E se sv. Rodinou, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
67. **Rajhradský breviř**, f. 301r, iniciála G se sv. Řehořem, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
68. **Rajhradský breviř**, f. 303r, iniciála F se sv. Benediktem a bratry, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
69. **Rajhradský breviř**, f. 305r, iniciála A se Zvěstováním Panně Marii, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
70. **Rajhradský breviř**, f. 307v, iniciála N se sv. Vojtěchem, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
71. **Rajhradský breviř**, f. 324v, ornamentální iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
72. **Rajhradský breviř**, f. 391r, ornamentální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
73. **Rajhradský breviř**, f. 393v, ornamentální iniciála T, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
74. **Rajhradský breviř**, f. 394v, iniciála N se sv. Mikulášem, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

75. **Rajhradský breviř**, f. 397r, iniciála A s Pannou Marií a Kristem, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

76. **Rajhradský breviř**, f. 400r, ornametnální iniciála C, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

77. **Rajhradský breviř**, f. 401r, ornametnální iniciála C, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

78. **Rajhradský breviř**, f. 405r, ornametnální iniciála P, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

79. **Rajhradský breviř**, f. 409v, ornametnální iniciála Q, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

80. **Rajhradský breviř**, f. 412r, ornametnální iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

81. **Rajhradský breviř**, f. 416r, iniciála H s polopostavou světce, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

82. **Rajhradský breviř**, f. 418v, ornametnální iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

83. **Rajhradský breviř**, f. 422r, ornametnální iniciála R, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

84. **Rajhradský breviř**, f. 288r, kaligrafická iniciála I, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z: <https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

85. **Rajhradský breviř**, f. 321r, kaligrafická iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna

Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

86. **Rajhradský breviř**, f. 342r, kaligrafická iniciála B, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

87. **Rajhradský breviř**, f. 357r, kaligrafická iniciála A, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

88. **Rajhradský breviř**, f. 378r, kaligrafická iniciála S, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

89. **Rajhradský breviř**, f. 24v, kaligrafická iniciála D, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

90. **Rajhradský breviř**, f. 344v, kaligrafická iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

91. **Rajhradský breviř**, f. 352v, kaligrafická iniciála H, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

92. **Rajhradský breviř**, f. 363r, kaligrafická iniciála O, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

93. **Rajhradský breviř**, f. 375v, kaligrafická iniciála N, 1342. Rajhrad, Knihovna Benediktinů, R 394. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

94. **Žaltář karlístejnské kapituly**, f. 9r, iniciála B s výjevem Obřezání Krista, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

95. **Žaltář karlístejnské kapituly**, f. 23r, iniciála D se Zajetím Krista, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18. Reprodukce z:

<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024

96. **Žaltář karlíštejnské kapituly**, f. 33v, Korunování trním, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
97. **Žaltář karlíštejnské kapituly**, f. 47v, iniciála D s Ukládáním do hrobu, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
98. **Žaltář karlíštejnské kapituly**, f. 40r, Přibíjení na kříž, kolem 1350. Praha, Knihovna Národního muzea, XVI A 18. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20.10. 2024
99. **Augustinus super Johannem**, f. 1v, strana s iniciálou A(dvertens) se sv. Augustinem, 1360. Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 13. Reprodukce z: KUBÍK 2019, s. 331, obr. 9
100. **Breviř křižovnického velmistra Lva**, f. 2r, Předávání kláštera sv. Anežkou Českou, 1356. Praha, Národní knihovna, XVIII F6. Reprodukce z: HLAVÁČKOVÁ 2012, s. 538
101. **Liber viaticus**, f. 6v, iniciála B s Trůnícím Kristem, po roce 1355. Praha, Knihovna Národního muzea, XIII A 12. Reprodukce z: KRÁSA 1984, s. 409, obr. 64
102. **Žaltář karlíštejnské kapituly**, f. 28r, kolem 1350. Praha, Knihovna národního muzea, XVI A 18. Reprodukce z:
<https://www.manuscriptorium.com/cs>, vyhledáno 20. 10. 2024
103. **Breviř křižovnického velmistra Lva**, f. 1v, Veraikon, 1356. Praha, Národní Knihovna, XVIII F6. Reprodukce z: STUDNIČKOVÁ 2020, s. 258, obr. 178

IX. Seznam literatury:

BECKER 2002

Udo Becker, *Slovník symbolů*, Praha 2002.

BENEŠOVSKÁ 2010

Klára Benešovská, Královna Eliška Rejčka a klášter cisterciáček Aula Sancte Mariae, in: *Královský sňatek: Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, ed. Klára Benešovská, Praha 2010.

BENEŠOVSKÁ – KUBÍNOVÁ 2019

Imago, Imagines I., Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století, eds. Klára Benešovská – Kateřina Kubínová, Praha 2019.

BLAŽÍČEK – KROPÁČEK 1991

Slovník pojmů z dějin umění: názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění, eds. Oldřich Jan Blažíček – Jiří Kropáček, Praha 1991.

BRODSKÝ 2000

Pavel Brodský, *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha 2000.

BRODSKÝ 2009

Pavel Brodský, K významu droberí ve středověkých rukopisech, *Studie o rukopisech* 39, 2009, č. 1, s. 279–286.

BRODSKÝ 2012

Pavel Brodský, *Krása českých iluminovaných rukopisů*, Praha 2012.

DOSTÁL 1922

Eugen Dostál, *Čechy a Avignon. Příspěvky k vzniku českého umění iluminátorského*

v *XIV. století*, Brno 1922.

DOSTÁL 1923

Eugen Dostál, *Vyšehradská madona*, Brno 1923.

DVOŘÁK 1901

Max Dvořák, *Die Illuminatoren des Johann von Neumarkt*, Prag – Wien – Leipzig 1901.

FAJT 1997

Jiří Fajt (ed.), *Magister Theodoricus. Dvorní malíř císaře Karla IV.*, Praha 1997.

FAJT 2006

Jiří Fajt (ed.), *Karel IV., Císař z boží milosti, Kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437*, Praha 2006.

HALL 1991

James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.

HLAVÁČKOVÁ 2005

Hana Jana Hlaváčková, Arnošt z Pardubic mezi dvorem a církví, Iluminované rukopisy objednané Arnoštem z Pardubic, in: *Arnošt z Pardubic. Osobnost, okruh, dědictví*, Wrocław – Praha – Pardubice 2005.

HLAVÁČKOVÁ 2012

Hana Hlaváčková, Knižní umění na lucemburském dvoře, in: František Šmahel – Lenka Bobková (eds.), *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 534–543.

HLAVÁČKOVÁ 2017

Hana Hlaváčková, Dvorské rukopisy Karla IV, in: Taťána Petrasová – Rostislav Švácha (eds.), *Dějiny umění v českých zemích 800–2000*, Praha 2017, s. 176–179.

HLAVÁČKOVÁ 2019

Hana Jana Hlaváčková, Pražské iluminátorské dílny doby Karla IV. a jejich styl, in: Klára Benešová – Kateřina Kubínová (eds.), *Imago, Imagines II., Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století*, Praha 2019.

HLEDÍKOVÁ 2013

Zdeňka Hledíková, *Počátky avignonského papežství a české země*, Praha 2013.

CHYTIL 1885

Karel Chytil, Vývoj miniaturního malířství v době králů rodu Lucemburského: I. Drobnomalba první poloviny XIV. století v Čechách, *Památky archeologické a místopisné* 13, Praha 1885.

KAT. BRNO 1955

Antonín Friedl (ed.), *Moravská knižní malba XI. až XIV. století: výstava pořádaná v Uměleckoprůmyslovém museu v Brně*, Brno 1955.

KAT. PRAHA 2000

Pavel Brodský, *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*, Praha 2000.

KAT. PRAHA 2006

Andrzej Niedzielenko – Vít Vlnas (eds.), *Slezko: Perla v České koruně: tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů*, Praha 2006.

KAT. PRAHA 2010

Klára Benešová (ed.), *Královský sňatek: Eliška Přemyslovna a Jan Lucemburský – 1310*, Praha 2010.

KAT. PRAHA 2014

Dušan Foltýn – Jan Klípa – Pavlína Mašková – Petr Sommer – Vít Vlnas (eds.), *Otevři*

zahradu rajskou: Benediktini v srdci Evropy 900–1300., Praha 2014.

KRÁSA 1970

Josef Krása, Knižní malba a katalog knižní malby, in: Jaroslav Pešina – Jaromír Neumann (eds.), *České umění gotické 1350–1420*, Praha 1970, s. 244–303.

KRÁSA 1984

Josef Krása, Knižní malba, in: Helena Lorenzová – Taťána Petrasová – Rostislav Švácha – Marie Platovská (eds.), *Dějiny českého výtvarného umění I/II, Od počátku do konce středověku*, Praha 1984, s. 405–439.

KRÁSA 1990

Josef Krása, *České iluminované rukopisy 13.–16. století*, Praha 1990.

KROFTA 1938–1940

Jan Krofta, Celostranné miniatury v breviři klášterní knihovny v Rajhradě, *Volné směry* XXXV, 1938–1940, s. 93–94.

KUBÍK 2001

Viktor Kubík, Poznámky k původu stylu a k dataci výzdoby Antifonáře z Biliny, in: Jaromír Homolka (ed.), *Ústecký sborník historický, Gotické umění a jeho historické souvislosti I.*, Ústí nad Labem 2001, s. 375–431.

KUBÍK 2008A

Viktor Kubík, Bemerkungen zum Import italienischer Handschriften in das luxemburische Böhmen, In margine zur Korrektur M. Dvořák's avignonner Theorie, in: Markéta Jarošová – Jiří Kuthan – Stefan Scholz (eds.), Praha 2008, *Prag und die Grossen Kulturzentren Europas in der Zeit der Luxemburger (1310–1437)*, s. 436–477.

KUBÍK 2008B

Viktor Kubík, *Příručka ke studiu středověké ornamentiky, Italské rukopisy (1200–1330) a byzantské rukopisy 10.–13. století*. České Budějovice 2008.

KUBÍK 2009

Viktor Kubík, Studie k uměleckohistorické terminologii středověké knižní malby, Úvodní poznámky a základní typy akantu, *Studie o rukopisech XXXVII–XXXVIII*, 2009, s. 65–99.

KUBÍK 2010

Viktor Kubík, Poznámky k „českým typům akantů,“ Studie k umělecko historické terminologii středověké knižní malby 2, *Studie o rukopisech XL*, 2010, s. 109–223.

KUBÍK 2013

Viktor Kubík, Typologie iniciál a základy systému výzdoby středověkých rukopisů II. Gotické rukopisy a počátky renesanční iluminace (Studie k umělecko historické terminologii středověké knižní malby 4), *Studie o rukopisech XLIII*, 2013, s. 29–205.

KUBÍK 2015

Viktor Kubík, Typologie kaligrafických iniciál jako východiska ke studiu kreslené ornamentiky (Studie k umělecko historické terminologii středověké knižní malby 5), *Studie o rukopisech XLV*, 2015, s. 93–213.

KUBÍK 2014

Viktor Kubík, Knižní kultura a iluminace, in: Dušan Foltýn – Jan Klípa – Pavlína Mašková – Petr Sommer – Vít Vlnas (eds.), *Otevři zahradu rajskou: Benediktini v srdci Evropy 900–1300*, Praha 2014, s. 185–255.

KUBÍK 2019

Viktor Kubík, Proměny funkce ornamentu liturgických rukopisů v kontextu ostatních druhů umění, in: Kateřina Kubínová – Klára Benešová (eds.), *Imago, Imagines I., Výtvarné dílo a proměny jeho funkcí v českých zemích od 10. do první třetiny 16. století*, Praha 2019.

KUBÍNOVÁ 2017

Kateřina Kubínová, Iluminované rukopisy církevní dílny, in: Taťána Petrasová – Rostislav Švácha (eds.), *Dějiny umění v českých zemích 800–2000*, Praha 2017, s. 174–175.

KUTAL 1972

Albert Kutal, *České gotické umění*, Praha 1972.

KVĚT 1931

Jan Květ, *Iluminované rukopisy královny Rejčky, Příspěvek k dějinám české knižní malby ve století XIV.*, Praha 1931.

KVĚT 1960

Jan Květ, Vznik národního slohu v české knižní malbě gotické, in: *Příspěvky k dějinám umění*, Praha 1960, s. 31–48.

MATĚJČEK 1931

Antonín Matějček, Malířství, in: *Dějepis výtvarného umění v Čechách, I. Středověk*, Praha 1931.

PEŠINA 1970

Jaroslav Pešina, Desková malba a katalog deskové malby, in: Jaroslav Pešina – Jaromír Neumann (eds.), *České umění gotické 1350–1420*, Praha 1970, s. 202–243.

PEŠINA 1982

Jaroslav Pešina, *Mistr vyšebrodského cyklu*, Praha 1982.

POKORNÝ 1988

Pavel Pokorný, Rajhradský rukopis R 394, *Miscellanea oddělení rukopisů a vzácných tisků*, 5, 1988, s. 41–55.

ROYT 2002

Jan Royt, *Středověké malířství v Čechách*, Praha 2002.

SÁDLO b. d.

Vojtěch Sádlo, Breviář velmistra Lva, *Od Karlova mostu: zprávy řádu Křižovníků s červenou hvězdou v Praze II*, č. 1, b. m., b. d.

SCHMIDT 1969

Gerhard Schmidt, Malerei bis 1450, Tagfelmalerei – Wandmalerei – Buchmalerei, in: Karel Maria Swoboda (ed.), *Gotik in Böhmen*, München 1969, s. 167–320.

SPUNAR 1985

Pavel Spunar, *Kultura českého středověku*, b. m. 1985.

STEJSKAL 1978

Karel Stejskal, *Umění na dvoře Karla IV.*, Praha 1978.

STEJSKAL 1975

Karel Stejskal – Emma Urbánková, *Pasionál Přemyslovny Kuhnuty*, Praha 1975.

STEJSKAL 1993

Katel Stejskal, Die älteste tschechische Bibelhandschrift in kunshistorischer Sicht, in: Hans Rothe – Friedrich Scholz (eds.), *Die altschechische Dresdener Bibel*, Paderborn – München – Wien – Zurich 1993, s. 411–423.

STUDNIČKOVÁ 2020

Milada Studničková, Iluminované rukopisy českého středověku, in: Jindřich Marek – Kamil Boldan – Michal Dragoun – Milada Studničková (eds.), *Knižní kultura českého středověku*, Dolní Břežany 2020, s. 224–333.

VÍTOVSKÝ 1990

Jakub Vítovský, K problematice iluminátorských a knihařských dílen v českých zemích v letech 1310–1378, in: *Documenta Pragensia*, X/1, Praha 1990, s. 95–117.

VOCEL 1860A

Jan Erasim Vocel, *Miniaturen aus Böhmen*, Wien 1860.

VOCEL 1860B

Jan Erasim Vocel, Miniatury passionálu abatyše Kunhuty z r. 1312, *Památky archeologické IV*, Praha 1860, s. 97–108.

VOCEL 1874

Jan Erasim Vocel, Velislavova bible v obrázcích ze třináctého století, *Památky archeologické IX*, Praha 1874, s. 161–178.